

รายงานการวิจัยเรื่อง
รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา

ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา

วัดปัญญาชนนันทาราม

อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา

ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา

วัดปัญญาชนนันทาราม

เขตปทุมธานี กรุงเทพมหานคร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

รายงานการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
ของวัดในพระพุทธศาสนา

ประเภทการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา

วัดปัญญาบันฑิตาราม
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

โดย

ดร.ศิริพร แยมนิล

พระมหาประจวบ ธมมธีโร

พระสุจินตนิบถ สุภกโร

เสนอ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

๒๕๕.๓๖๖ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
 ศ ๖๕๑ ร รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
 ศาสนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญาบันฑดาราม
 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.
 สกศ., กรุงเทพฯ : ๒๕๕๘.
 ๒๐๒ หน้า
 ISBN : 974-559-782-1
 ๑. วัด- การบริหาร ๒. การศึกษา-พระพุทธศาสนา
 ๓. ชื่อเรื่อง

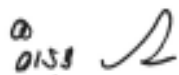
รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
 ศาสนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญาบันฑดาราม
 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
 สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ ๗๑/๒๕๕๘
 พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
 จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม
 ISBN 974-559-782-1
 จัดพิมพ์และเผยแพร่ โครงการนำร่องการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
 ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา
 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
 ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
 โทร. (๐๒) ๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๕๑๘, ๒๕๑๙
 โทรสาร (๐๒) ๒๕๓-๑๑๒๙
 เว็บไซต์ <http://www.onec.go.th>
 พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์
 ๒๕๖ ซอยสุขุมวิท ๑๖ แขวงบางยี่ขัน
 เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
 โทร. ๐-๒๕๓๓-๐๐๒๖-๗ โทรสาร ๐-๒๕๓๓-๘๕๘๗

คำนำ

"วัด" คือแหล่งการเรียนรู้สำคัญที่มีรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรม และยุทธศาสตร์การบูรณาการศาสนากับการจัดการศึกษาในทุกระบบ ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างหลากหลาย นอกจากนี้ วัดยังเป็น ศูนย์รวมของการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นและศิลปะ วิทยาการทุกแขนง

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดใน พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดปัญญาบันฑดาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนำร่องการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 60 วัด ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดทำ ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษา การเผยแผ่ ศาสนธรรม การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของวัด เพื่อนำข้อมูล เหล่านี้เสนอเป็นนโยบายการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของวัด รวมทั้งเผยแพร่ยุทธศาสตร์และกระบวนการดำเนินงานในอันที่จะเอื้อ ประโยชน์แก่วัดต่าง ๆ ได้พิจารณานำไปปฏิบัติให้สอดคล้องตามความ มุ่งหมายและแนวทางการจัดการศึกษา ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ต่อไป การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากท่าน เจ้าอาวาส ที่กรุณาอนุญาตให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาทำ การวิจัย และกรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่นักวิจัย รวมทั้งพระ

เถรานุเถระ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำตลอดระยะเวลา
การดำเนินงานวิจัยดังกล่าว จึงขอขอบพระคุณท่านเจ้าอาวาส พระ
เถรานุเถระทุกรูป รวมทั้งขอขอบคุณนักวิจัยมา ณ ที่นี้ และหวังเป็น
อย่างยิ่งว่า เอกสารการวิจัยฉบับนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพระพุทธ
ศาสนากับการศึกษาของชาติ รวมทั้งเปิดโอกาสให้วัดอื่น ๆ นำไปเป็น
กรณีศึกษา และประยุกต์ปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทของวัดต่อไป

(นายอรุณ จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดปัญญาบันฑิตาราม
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เนื่องจาก
ผู้วิจัยได้รับความเมตตาช่วยเหลืออย่างยิ่ง จากพระครูปลัดศีลวัฒน์
(สง่า สุภาโร) เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตาราม ในการให้สัมภาษณ์ และ
ให้รายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ด้วยความเมตตาและเอาใจใส่

ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยทั้งสองท่าน คือ พระสุจินตนินท หนูชู
และนางสาวเมตตา อิศราภรณ์ ที่กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูล เอกสาร
และหนังสือเกี่ยวกับวัดปัญญาบันฑิตาราม ตลอดจนให้คำปรึกษาและ
ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการทำวิจัยอย่างยิ่ง ขอขอบคุณ นางนวรรตน์
บุญเปี่ยม กัลยาณมิตร ที่คอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือระหว่างเข้า
ไปสังเกตการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดปัญญาบันฑิตารามขอขอบคุณ
ดร.ทศนี วงศ์เย็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรินทิพย์ สติรศิลป์ ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์วิภาดา อังสุมาลิน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปกรณ์
สิงห์สุริยา ดร. ปารีชาต สุวรรณบุบผา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สมศักดิ์ ส่งสัมพันธ์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ และ
ขอขอบคุณพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรทุกท่านของวัดปัญญา-
บันฑิตารามทุกท่านที่ช่วยเหลือให้ความสะดวกต่าง ๆ ระหว่างการทำวิจัย

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณนางสาวพิณสุดา สิริธวัชศรี สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นางพิศมัย แพ่งนุเคราะห์ และ

นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง พร้อมด้วย เจ้าหน้าที่กลุ่มงาน
ศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติทุกท่านที่ให้ความ
ช่วยเหลือ แนะนำ ตลอดเวลาที่ได้ทำการศึกษาวิจัย

ศิริพร แยมณีล

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดปัญญาบันฑิตาราม
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารูปแบบ
และยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม ศึกษา
การบริหารจัดการการศึกษาที่สอดคล้องกับภารกิจ ๖ ด้านของวัด
และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไข
เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ รวมถึงศึกษาจุดเด่น และความ
ต้องการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการ
ศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม

ผลการศึกษาวิจัย พบสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

๑. ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของวัด

วัดปัญญาบันฑิตารามมีจุดมุ่งหมายในทางปฏิบัติที่ชัดเจนคือ
ตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญและเพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้ใฝ่ในการ
ศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนทั่วไป จุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้
เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาบันฑิตกวี)
ที่ท่านกล่าวว่า ต้องการให้สถานที่นี้เป็นที่สำหรับ "สร้างพระ สร้างคน
สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูก
ต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้
ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป" ซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้นำไปสู่
การดำเนินงาน และการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของวัดปัญญา-
บันฑิตาราม

๒. การปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

วัดปัญญานันทารามปฏิบัติภารกิจครบทั้ง ๖ ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ แต่ภารกิจที่ทำให้วัดมีความโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป ได้แก่ งานด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

วัดปัญญานันทารามมีโครงการต่าง ๆ ที่จัดเพื่อถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้พุทธศาสนิกชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยจัดให้แก่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๑๘ โครงการ ทุก ๆ โครงการได้รับความนิยมนอย่างสูง ซึ่งดูได้จากสถิติแสดงปริมาณผู้เข้ามารับการอบรมที่มีจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการอบรมค่ายเยาวชน "พุทธบุตร" และโครงการอบรมค่าย "คุณธรรม" ดังนั้นการศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาของวัดปัญญานันทาราม จึงเน้นศึกษาจากโครงการทั้งสองดังกล่าวเป็นหลัก

๓. รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดปัญญานันทาราม สรุปได้ดังนี้

๓.๑ แกนการจัดหลักสูตรใช้แนวทางทางพระพุทธศาสนา และแนวความคิดของท่านพุทธทาสและหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุเป็นหลัก โดยทุกคนที่เข้ารับการอบรมจะต้องถือหลักปฏิบัติ ดังนี้

๓.๑.๑ วัฒนธรรมทางศาสนา คือ เมื่อเข้าวัดต้องประพฤติ

พรหมจรรย์ เช่น ถือศีล ๘ และต้องปฏิบัติสมณกิจ เช่น สวดมนต์ ทำวัตร และเจริญจิตตภาวนา

๓.๑.๒ ยึดหลัก "อยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง" ของท่านพุทธทาส ที่ท่านให้แนวทางการอยู่อย่างต่ำว่า "กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง" ส่วนการกระทำอย่างสูง หมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย และมุ่งเน้นในเรื่องมารยาท กายอ่อนน้อม วาจาย่อมหวาน จิตใจอ่อนโยน

๓.๑.๓ ยึดหลัก ๕ ดีเพื่อชีวิต ของท่านปัญญานันทภิกขุ เพื่อการรู้จักตนเอง คือ "คิดดีเป็น พูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น และไปสู่สถานที่ดีเป็น"

๓.๑.๔ กรอบของกิจกรรม ยึดหลัก "เรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้องตามธรรมวินัย"

๓.๒ ความแตกต่างของหลักสูตร/โครงการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความแตกต่างของกลุ่มผู้เรียน และระยะเวลาของการฝึกอบรม เช่น โครงการค่ายพุทธบุตร สำหรับเยาวชน ใช้เวลา ๓ วัน ๒ คืน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น "ลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพุทธศาสนา" ส่วนหลักสูตรค่ายคุณธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เน้นการเข้าใจสังขธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งอาจใช้เวลาตั้งแต่ ๓ วัน ๒ คืน ถึง ๗ วัน ๖ คืน เป็นต้น

๓.๓ วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่าเน้นการพัฒนาตนเอง โดยแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับบุคคล ได้แก่ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์เป็นเพื่อน

ที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพุทธศาสนา ๒) ระดับปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ การเข้าใจสังขารและคุณธรรมเพื่อการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ ๓) ระดับสังคม ได้แก่ การเป็นคนดีของสังคม และการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นต้น

๓.๔ ลักษณะเด่นของวัด ที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรม มีดังนี้

๓.๔.๑ บรรยากาศที่เน้นความเป็นธรรมชาติ และเอื้อต่อการเรียนรู้

๓.๔.๒ ความไม่เป็นวัดตุนิยม และเน้นให้คนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม

๓.๔.๓ การเน้นวัดให้เป็นสังฆมณฑลพุทธบริษัท ๔ จึงมีการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลทุก ๆ กลุ่ม (พระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา)

๓.๔.๔ ระบบการปกครองแบบสังฆะ เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปัน โดยมีกองทุนพุทธทายาท และพุทธสหกรณ์ เป็นหน่วยงานกลาง

นอกจากนี้กระบวนการจัดฝึกอบรมของวัดปัญญาன்றนทาราม มีการดำเนินการดังนี้

๑) การวิเคราะห์หลักสูตร การกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม พิจารณาจาก

๑.๑) กลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มเยาวชน บุคลากรในหน่วยงาน ประชาชนทั่วไป หรือพระภิกษุ สามเณร เป็นต้น

๑.๒) ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม

๑.๓) โอกาสที่จัด เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๒) การพัฒนาหลักสูตร มีการดำเนินการดังนี้

๒.๑) กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละหลักสูตร

๒.๒) กำหนดเนื้อหา ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม และเทคนิคในการฝึกอบรม

๒.๓) กำหนดคุณสมบัติ และจำนวนผู้เข้ารับการอบรม

๓) การดำเนินการฝึกอบรม มีวิธีการดังนี้

๓.๑) พระวิทยากร เน้นการเป็นตัวอย่างที่ดี ความอบอุ่น และเป็นมิตร

๓.๒) กิจกรรม ใช้หลักของนักปราชญ์ คือ "สุ จี ปุ ลิ"

๓.๓) อุปกรณ์ ใช้ธรรมชาติ และวิถีชีวิตชาวพุทธ

๓.๔) วิธีการสอน พยายามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด และเน้นการเรียนตามอัธยาศัย

๔) การประเมินผล มีวิธีการดังนี้

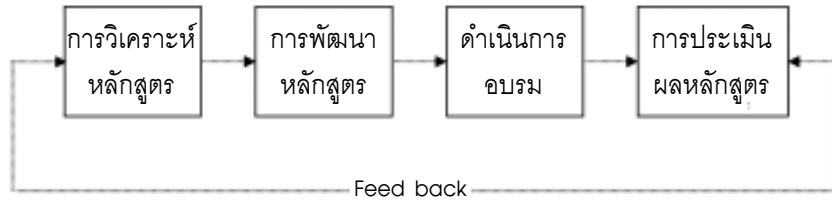
๔.๑) สังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียน

๔.๒) เขียนบทความประทับใจ เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม

๔.๓) ประเมินผลโดยหน่วยงานที่จัด หลังการฝึกอบรม

๔.๔) ประเมินผลในภาพรวม (โดยนักศึกษาระดับปริญญาโท)

โดยกระบวนการทั้ง ๔ มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลาเพื่อการปรับปรุงที่ดีขึ้น ซึ่งปรากฏตามแผนผังข้างล่าง

๔. การจัดการศึกษาของวัดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

ปรัชญาการจัดการศึกษาของวัดปัญญานันทาราม คือ "การสร้าง ความดี เพื่อควบคุมคนเก่ง" และ "ทุกคนพัฒนาได้ถ้าให้โอกาส" จึงได้ จัดหลักสูตรโดยนำพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ปรัชญาดังกล่าวมีความ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ มาตรา ๒๒ ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และมาตรา ๖ ที่ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการ ศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมใน การดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

หลักสูตร/โครงการการศึกษาของวัดปัญญานันทาราม มีหลากหลาย ซึ่งประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจสามารถเลือกเข้ามาศึกษาได้ตาม ความสนใจ ความต้องการ และเวลาที่สะดวก การจัดหลักสูตรและ กิจกรรมการเรียนจะคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับพระราช- บัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ มาตรา ๒๔ (๑) ที่ว่า การจัดเนื้อหา

สาระและกิจกรรมควรให้มีความสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

กิจกรรมการเรียนของวัดปัญญานันทาราม ใช้หลักของนักปราชญ์ คือ สุ จิ ปุ ลิ คือหลัก "นำทำ ไม่ใช่ สั่งทำ" เพื่อฝึกให้ผู้เรียนคิดเป็น และถือว่าการมาร่วมกิจกรรมจะเป็นการเพิ่มวิถีดคิดให้คน ตลอดจน การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีสภาพแวดล้อมของวัดที่ เป็นธรรมชาติ มีศาสนวัตถุและป้ายพุทธสุภาษิตที่มีข้อคิดและหลักธรรม : เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์การสอน และเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการ ศึกษาแห่งชาติฯ มาตรา ๒๔ (๒) และ (๕) ที่ว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นการดำเนินการฝึกทักษะ ฝึกกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา และส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการ เรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

๕. ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนธรรม พบว่าปัจจัยที่สำคัญมีดังนี้

๕.๑ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ท่านเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเป็นผู้มี ภาวะผู้นำสูง มีความสามารถในการชักจูงให้คนร่วมมือปฏิบัติงาน สามารถสร้างศรัทธาและความเชื่อถือให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนเป็นผู้ที่ มีความรู้จริง มีประสบการณ์การทำงานด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มี วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ทันสมัย ตลอดจนประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ บุคลากรที่อยู่ในวัด และผู้มาปฏิบัติธรรม จึงทำให้งานการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดปัญญานันทาราม ประสบความสำเร็จ

อย่างสูงในเวลาอันรวดเร็ว

๕.๒ วัดมีจุดมุ่งหมายในการสร้างวัดที่ชัดเจนคือ "สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัดมากเกินไป" จึงนำไปสู่แนวทางการจัดการศึกษา และวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวัด

๕.๓ สถานที่ของวัดปัญญาบันฑิตารามมีความสงบ อยู่ห่างไกลจากชุมชน และสภาพของวัดมีความร่มรื่นเต็มไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด ที่เอื้อต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม

๕.๔ บรรยากาศของวัดเอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีสิ่งก่อสร้างแฝงด้วยธรรมปรัชญา บ้ายสุขภาพที่เป็นข้อคิดคติเตือนใจ สวนสมุนไพร ทำให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

๕.๕ รูปแบบการอยู่ร่วมกันแบบระบบสังฆะ เอื้อให้บุคลากรในวัดอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปัน ลดการแสวงหาลาภและวัตถุนิยม ลดความขัดแย้งในการทำงาน ทำงานเพื่อส่วนรวมและเพื่อแสวงหาความดี ไม่ใช่แสวงหาเงินหรือวัตถุเป็นเป้าหมาย

๕.๖ วัดให้ความสำคัญกับสังคมพุทธบริษัท จึงจัดการศึกษาได้ครอบคลุมคนทุกกลุ่มคือ พระภิกษุ สามเณร เยาวชน ชายหญิง และประชาชนโดยทั่วไป

๕.๗ บุคลากรของวัดมีความเข้มแข็ง ทำงานกันอย่างทุ่มเท อุทิศตนเพื่อทำหน้าที่เผยแผ่ ศาสนธรรมในกิจกรรมที่ท่านมีความสามารถและความถนัด

๕.๘ การสนับสนุนจากวัดอื่น ๆ โดยเฉพาะวัดชลประทานรังสฤษฎ์

และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้การช่วยเหลือวัดในด้านพระวิทยากรโดยผ่านทางโครงการพระธรรมทายาท วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และพระนิสิตฝึกงาน

๖. ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม

๖.๑ โครงสร้างการบริหารงานของวัดและการมอบหมายงานยังไม่ชัดเจน ซึ่งอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานและการขยายงานในอนาคต

๖.๒ จำนวนพระวิทยากรในวัดมีน้อย (ประมาณ ๑๕ รูป) เมื่อเทียบกับปริมาณงาน จึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและ/หรือปรับปรุงการเรียนการสอน

๖.๓ วัดขาดคู่มือ (Lesson plan) และเอกสารประกอบการสอนที่ใช้เป็นแนวทางการสอนสำหรับพระวิทยากร และเพื่อใช้ประโยชน์ในการผลิตพระวิทยากรใหม่

๖.๔ วัดขาดสถานที่สำหรับต้อนรับผู้มาเยือน ที่อาจใช้เป็นที่ประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ผลงานของวัดและพระพุทธศาสนา รวมทั้งแหล่งเรียนรู้พุทธศาสนาตามอัธยาศัย

๖.๕ วัดขาดแหล่งที่มาของวิทยากรที่แน่นอน และยังขาดการให้การศึกษาคณะบุคลากรให้สอดคล้องกับโครงการที่ปฏิบัติอยู่และที่จะเกิดขึ้นต่อไป

๗. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๗.๑ วัดควรทบทวนโครงสร้างการบริหารงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาจากภารกิจของวัดที่ทำอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งกำหนดหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งวิธีติดต่อประสานงานระหว่างกัน

๗.๒ วัดควรกำหนดผู้รับผิดชอบงานในหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการในการปฏิบัติงาน

๗.๓ วัดควรมีคณะกรรมการจัดการศึกษาของวัด ที่ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา พระภิกษุ ในวัดและบุคลากรที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความพร้อมและศักยภาพที่จะทำให้การจัดการศึกษาของวัดมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๗.๔ วัดควรจัดทำคู่มือการเรียนการสอนเป็นรายวิชาที่ได้มาตรฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทางการสอนสำหรับพระวิทยากร และผลิตพระวิทยากรใหม่

๗.๕ ควรมีการพัฒนาพระวิทยากร และบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับทักษะที่ใช้ในการเรียนการสอน เช่น กระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเขียนแผนการสอน การประเมินผลการสอน เทคนิคการสอนธรรมชาติให้น่าสนใจ และการผลิตสื่อการสอน เป็นต้น

๗.๖ ควรจัดให้ความรู้แก่พระที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานของวัด เกี่ยวกับการจัดทำแผนประจำปี แผนกลยุทธ์ และการประเมินแผน เป็นต้น

๗.๗ ควรจัดสถานที่สำหรับเป็นที่ต้อนรับผู้มาเยือน ที่ทำให้คนมาวัดเกิดความสบายใจและอบอุ่น นอกเหนือจากรูปแบบของสำนักงาน

ซึ่งอาจใช้เป็นที่สำหรับเผยแพร่งานของพุทธศาสนา และของวัด รวมทั้งประชาสัมพันธ์วัดไปในตัวด้วย

๗.๘ ควรมีการพิจารณาปรับปรุงระบบนิเวศน์วิทยา และการหมุนเวียนของน้ำภายในวัดทั้งนี้อาจขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มูลนิธิชัยพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์หรือสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น

๘. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๘.๑ กระทรวงศึกษาธิการควรสนับสนุน และเป็นที่ปรึกษาให้แก่วัดในการจัดให้มีการทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

๘.๒ ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัด เพื่อให้สอดคล้องกับความรับผิดชอบของวัด ตามการปฏิบัติภารกิจ ๖ ด้านของวัด และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

๘.๓ กระทรวงศึกษาธิการ และ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีการยกย่องวัด และ เจ้าอาวาสวัด ที่สามารถจัดการศึกษาได้ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นตัวอย่างให้วัดอื่น ๆ ได้ปฏิบัติตามและให้การสนับสนุนวัดในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

๘.๔ สถาบันอุดมศึกษาควรจัดหลักสูตร เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่ แก่พระภิกษุ สามเณรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสอนและการศึกษาของวัด หรือสถานศึกษาของรัฐ

๘.๕ กระทรวงศึกษาธิการและคณะสงฆ์ ควรร่วมกันพัฒนาสาระเกี่ยวกับหลักสูตรคำสอนที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชน ให้

ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมทางศาสนาอย่างแท้จริง
 ๘.๖ สนับสนุนให้สถานศึกษาใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพุทธ-
 ศาสนา เน้นการสอนหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง และการบูรณาการ
 ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของคนไทย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทที่ ๑ บทนำ	๑
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุ	๑๑
ตามหลักทางศาสนา	
ภารกิจ ๖ ด้านของมหาเถรสมาคมและวัด	๑๓
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ๙	๑๔
ในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสถาบันทางศาสนา	
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม	๑๘
หลักทั่วไปในการบริหารการศึกษา	๒๓
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๖
บทที่ ๓ สภาพการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรม	๓๐
สภาพทั่วไปของวัด	๓๐
ประวัติความเป็นมาของวัด	๓๑
การบริหารงานของวัด	๔๐
โครงสร้างการบริหารของวัด	๔๖
การจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัด	๕๔
สถิติการจัดกิจกรรมต่างๆ ย้อนหลัง ๓ ปี	๗๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ประวัติเจ้าอาวาส	๘๑
วัดปัญญาบันฑิตารามกับรางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ	๘๖
บทที่ ๔ รูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา และเผยแพร่ศาสนธรรม	๘๘
ลักษณะที่โดดเด่นของวัด	๘๘
รูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา และเผยแพร่ศาสนธรรม	๙๒
การบริหารจัดการและบทบาททรัพยากร ที่มีส่วนสนับสนุน	๑๐๒
ความต้องการในการเพิ่มประสิทธิภาพ	๑๐๗
จุดแข็ง - จุดอ่อนของวัด	๑๐๗
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๑๒
ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของวัด	๑๑๓
การปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ	๑๑๔
รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนธรรมของวัด	๑๑๕
การจัดการศึกษาของวัดที่สอดคล้องกับ	๑๑๙
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ	
ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเผยแพร่	๑๒๐
ศาสนธรรมของวัด	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรม	๑๒๒
ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๒๓
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๒๔
บรรณานุกรม	๑๒๖
ภาคผนวก	๑๒๙
ภาคผนวก ๑ ตราสัญลักษณ์ของวัดปัญญาบันฑิตาราม	๑๓๑
ภาคผนวก ๒ บทสัมภาษณ์พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร)	๑๓๓
ภาคผนวก ๓ ปฏิทินปฏิบัติธรรมประจำปี วัดปัญญาบันฑิตาราม	๑๔๕
ภาคผนวก ๔ ระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา	๑๔๗
ภาคผนวก ๕ รายละเอียดโครงการอบรม ค่ายพุทธบุตร และคุณธรรม	๑๖๑
ภาคผนวก ๖ ตัวอย่างบทความประทับใจ การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม	๑๖๒
ภาคผนวก ๗ โครงการพัฒนาความรู้และ ส่งเสริมทักษะพระวิทยากร ในการเผยแพร่ศาสนธรรม	๑๖๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนผู้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของ วัดปัญญาบันฑิตาราม	๗๓
๓.๒	จำนวนเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมจริยธรรม ตามโครงการค่ายพุทธบุตร	๗๔
๓.๓	จำนวนผู้เข้ารับการอบรมจริยธรรมค่ายคุณธรรม (คณะกลุ่มบุคคล ทั้งภาครัฐและเอกชน)	๗๔
๓.๔	สถิติบุคลากรวัดปัญญาบันฑิตาราม ย้อนหลัง ๓ ปี	๗๕
๓.๕	คุณวุฒิของพระผู้สอน (ครู) จำแนกตามหลักสูตร/ โครงการ ปีการศึกษา ๒๕๔๕	๗๕
๓.๖	จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม พ.ศ.๒๕๔๒	๗๗
๓.๗	จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม พ.ศ.๒๕๔๓	๗๗
๓.๘	จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม พ.ศ.๒๕๔๔	๗๘
๓.๙	จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พ.ศ.๒๕๔๔	๗๘
๓.๑๐	จำนวนพระนิสิตที่สำเร็จการศึกษา (พธ.บ.) มาปฏิบัติศาสนกิจ (ฝึกงาน) ณ วัดปัญญาบันฑิตาราม	๗๘
๓.๑๑	จำนวนผู้เข้ารับการอบรมจริยธรรม ตามโครงการสู่อาราม	๗๙

บทที่ ๑

บทนำ

๖๐ ๖๐ ๖๐ ๖๐ ๖๐

๑.๑ หลักการและเหตุผล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

โดยที่กระบวนการเรียนรู้ทางศาสนา เป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ดังกล่าว และวัดคือหน่วยที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้บุคคลเกิดความรู้และคุณธรรม (รุ่งแก้วแดง, ๒๕๔๓) ปัจจุบันวัดได้จัดการศึกษาเป็น ๒ แนว คือ จัดการ

ศึกษาเพื่อสืบทอดศาสนทายาท และจัดการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่
เยาวชนและประชาชนทั่วไป โดยการเผยแพร่ศาสนธรรมก็เป็นการให้
การศึกษาแก่ประชาชนและเยาวชนทั่วไปอีกประการหนึ่ง

อย่างไรก็ตามจากหนังสือของพระธรรมปิฎก (อั้งใน รุ่ง แก้วแดง,
๒๕๔๓) เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม ได้สรุป
ปัญหาสำคัญ ๆ ของพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาไว้ดังนี้
๑) ปัญหาของสถาบัน คือ วัดมีปัญหามาก เช่น วัดส่วนมากขาด
การพัฒนา ขาดความสัมพันธ์กับชุมชน ตลอดจนขาดกิจกรรมที่สนอง
ความต้องการและชักจูงศรัทธาของคนสมัยใหม่ ๒) ปัญหาเกี่ยวกับ
ศาสนทายาท โดยเฉพาะผู้บวชขาดการเล่าเรียน และขาดการอบรม
พระธรรมวินัย ซึ่งเรื่องของการเล่าเรียนและการอบรมเป็นเรื่องของการ
ศึกษาโดยตรง ๓) พุทธศาสนิกชนขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่อง
การศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การเข้าวัดของพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่
เป็นการเข้าวัดเพื่อโชคลาภ และหมกมุ่นในเรื่องไสยศาสตร์ ๔) สังคม
ไม่ได้นำวิถีทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต และวิธีการดำเนิน
ชีวิตเป็นไปตามกระแสวัตถุนิยมอย่างวัฒนธรรมตะวันตก ดังนั้นจะเห็น
ได้ว่าความมุ่งหวังที่จะให้กระบวนการเรียนรู้ทางศาสนา เป็นกระบวนการ
ในการพัฒนาคนในสังคมยังกระทำไม่ได้ไม่สมบูรณ์ ทั้งในส่วนตัว
สถาบันวัดเอง และวัดในฐานะที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ
สามเณร และการจัดการศึกษาที่พระสงฆ์จัดให้แก่ประชาชนและเยาวชน

การจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ สามเณร ประกอบด้วย การ
จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ๓ หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และหลักสูตรพระ-
ปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จากผลการศึกษาวิจัยของกรมการศาสนา

และนักวิชาการศึกษา รวมทั้งผลการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ และ
ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ* (๒๕๔๓)
พบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
และแผนกบาลีที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ ๑) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ
เช่น งบประมาณ อาคารสถานที่ การบรรจุผู้สอน การบริการภัตตาหาร
และที่พัก ล้วนอยู่ในความรับผิดชอบของวัดที่จัดการศึกษาทั้งสิ้น การ
สนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐไม่เพียงพอ ๒) ด้านหลักสูตรและ
การจัดการเรียนการสอนพบว่าหลักสูตรใช้มานานไม่มีการปรับปรุง และ
รูปแบบการจัดการเรียนการสอนไม่มีมาตรฐานกลาง แตกต่างกันไป
ตามวัด เน้นการท่องจำ และไม่คำนึงถึงความแตกต่างและพื้นความรู้
ของผู้เรียน ๓) ผู้เรียนขาดความสนใจ เนื่องจากความยากของการ
เรียนและการวัดผล และไม่สามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์เมื่อสึก
หรือนำไปใช้ประโยชน์ในกิจอื่น ๆ ของสงฆ์ ๔) ขาดแคลนผู้สอนที่มี
คุณภาพ รวมทั้งสถานที่ที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ๕) ด้านการวัดผลการ
ศึกษา เกณฑ์การให้คะแนนเคร่งครัด และการวัดผลแยกรายวิชา หาก
ไม่ผ่านเพียงวิชาเดียวถือว่าสอบตก นอกจากนี้ข้อสอบเน้นความจำมาก
กว่าการพัฒนาผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,
๒๕๔๒ : ๑๓-๑๖) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาเพื่อการสืบทอดพระ-
พุทธศาสนายังมีปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอีกมากมาย

สำหรับการศึกษาที่พระสงฆ์จัดให้แก่ประชาชนและเยาวชนใน
รูปแบบต่างๆ ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ คือพัฒนา
คนให้มีความรู้คุณธรรม สังเกตได้จากปัจจุบันคนไทยหลงอยู่กับ
วัฒนธรรมตะวันตก ละทิ้งคำสอนทางศาสนา เห็นว่าเป็นสิ่งมั่งงาย
และล้าสมัย ความเชื่อศรัทธาที่มีต่อศาสนาน้อยลง และยังเข้าใจ

แก่นแท้ของศาสนาผิดไป แม้เยาวชนจะมีการศึกษาก็มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดได้ง่าย เพราะการศึกษาปัจจุบันมิได้ส่งเสริมให้คนรอบรู้เข้าใจชีวิต นอกจากนี้การอบรมทางศีลธรรมให้เยาวชนยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในด้านพุทธศาสนาเองไม่ได้ปรับวิธีการอบรมศีลธรรมให้กับเยาวชนได้อย่างทันสมัย วันธรมัสสวณะเป็นวันฟังธรรมอบรมศีลธรรม แต่เป็นวันที่เยาวชนไปเรียนหนังสือ และประชาชนทั่วไปไปทำงาน ดังนั้นในวันหยุด ซึ่งตรงกับวันเสาร์และอาทิตย์ จึงไปห้างสรรพสินค้า สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้เกิดช่องว่างในระยะเวลา นอกจากนี้บุคลากรด้านศาสนา ขาดทักษะในการอบรม การบรรยายศีลธรรมเป็นไปอย่างน่าเบื่อ ทำให้เยาวชนคิดว่าเป็นเรื่องของผู้สูงอายุเท่านั้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เล็งเห็นปัญหาดังกล่าวข้างต้นและให้ความสำคัญอย่างมากกับบทบาทของศาสนาที่มีต่อการศึกษา จึงได้จัดให้มีโครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา โดยได้สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเฉพาะกรณี วัดที่สมควรเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติภารกิจ ด้านการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนวัดและพระภิกษุ ที่มีวัตรปฏิบัติในทางสร้างสรรค์ประชาชนและเยาวชนให้เป็นคนดีที่พึงประสงค์ของสังคม มีศักยภาพในการจัดการศึกษาอบรมเพิ่มขึ้น

* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ปรับเปลี่ยนเป็น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖

วัดปัญญาบันฑิตาราม จังหวัดปทุมธานี เป็นวัดหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพุทธศาสนาให้เป็นวัดที่มีความโดดเด่นในเรื่องของการเผยแพร่ศาสนธรรม การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อค้นหารูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม ทั้งด้านการวางแผน การจัดองค์กร การระดมทรัพยากร ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส รวมทั้งจุดเด่นและความต้องการได้รับการสนับสนุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา หรือการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัด ทั้งนี้เพื่อเผยแพร่และเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาและกระบวนการดำเนินงาน อันจะนำประโยชน์แก่เจ้าอาวาสวัดโดยทั่วไป ได้พิจารณานำไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาทรัพยากรของชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบริหารการจัดการศึกษาของวัดปัญญาบันฑิตารามที่สอดคล้องกับภารกิจ ของวัด ๖ ด้าน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ๑.๓.๑ บริบททั่วไปของวัด ได้แก่ สภาพทั่วไปของวัด ประวัติวัด และเจ้าอาวาสวัด ความเป็นอยู่ของพระภิกษุ สามเณรในวัด โดยสังเขป
- ๑.๓.๒ กระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรการสอนที่วัด จัดการศึกษา และการจัดกิจกรรมเผยแพร่ศาสนธรรมย้อนหลัง ๓ ปี
- ๑.๓.๓ ประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕
- ๑.๓.๔ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัด
- ๑.๓.๕ ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของวัด
- ๑.๓.๖ การจัดทำโครงการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรม ๑ โครงการ

๑.๔ นิยามศัพท์

๑.๔.๑ การจัดการศึกษาของวัด หมายถึง การจัดการศึกษาของวัด ๒ รูปแบบ คือ การจัดการศึกษาของวัดให้แก่พระภิกษุ สามเณร เรียกว่า การศาสนศึกษาหรือการศึกษาพระปริยัติธรรม และการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ทั้งนี้อาจจัดในวัด โรงเรียนสังกัดวัด หรือส่งพระภิกษุหรือบุคลากรไปสอนยังสถานศึกษา

สำนักเรียน หรือหน่วยงานอื่น

๑.๔.๒ การศาสนศึกษา หรือการศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง การจัดการศึกษาที่คณะสงฆ์และวัดจัดให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้แก่ การศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและการศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และหมายรวมถึง หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ* จัดตั้งขึ้นถวายความรู้แก่พระภิกษุ สามเณรที่ประสงค์จะเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมด้วย

๑.๔.๓ การเผยแพร่ศาสนา หมายถึง การนำศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าสู่ปวงชน โดยใช้รูปแบบและวิธีการต่างๆ เช่น โดยการเทศนา สั่งสอนผ่านสื่อต่างๆ หรือเทศนาภายในวัดหรือส่งพระภิกษุ สามเณร และบุคลากร ไปสอนหรือเผยแพร่ศาสนธรรมยังสถานที่ต่างๆ การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น การแต่งหนังสือและผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ศาสนธรรม ที่ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักศาสนบัญญัติ กฎ ระเบียบของพระพุทธศาสนา

๑.๔.๔ รูปแบบ หมายถึง ลักษณะการบริหารและดำเนินงานในการจัดการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรม ที่ประกอบด้วยปัจจัย ได้แก่ บุคลากร ทรัพยากร อาคารสถานที่ และกระบวนการดำเนินงานของวัด ที่ทำให้วัดนั้นๆ ประสบผลสำเร็จจนได้รับการยกย่องและเป็น

* ปัจจุบันมีการตัดโอนภารกิจด้านการพระพุทธศาสนาของกรมการศาสนา ไปเป็นภารกิจของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา และโอนกรมการศาสนา ไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕

ที่ยอมรับของสังคม

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดังนี้

๑.๕.๑ การวิจัยเอกสาร ได้ทำการศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ ดังนี้

๑) เอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของวัดปัญญาบันฑิตาราม

๒) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัด

๓) การปฏิบัติภารกิจ ๖ ด้านของวัด

๔) แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

๕) แนวคิดในการบริหารการศึกษา

๑.๕.๒ การวิจัยภาคสนาม

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้แนะ (non - directed interview) โดยสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตาราม (พระครูปลัดศีลวัฒน์) และพระภิกษุในวัดที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของวัดจำนวน ๕ รูป

๒) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นเพื่อการเผยแพร่ศาสนธรรม

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทราบรูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาของวัดปัญญาบันฑิตาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

๑.๖.๒ ทราบวิธีการบริหารการจัดการศึกษา และปัจจัยที่ส่งเสริมให้การจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดประสบความสำเร็จ

๑.๖.๓ ได้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาการดำเนินการด้านการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๖ ๖ ๖ ๖ ๖

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม การบริหารการจัดการศึกษาของวัดที่สอดคล้องกับภารกิจ ๖ ด้านและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ รวมทั้งยุทธศาสตร์ด้านการวางแผน การจัดองค์กร การระดมทรัพยากร และภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในบพทนี้ จึงเป็นการทบทวนแนวคิดทฤษฎี รวมทั้งพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุตามหลักทางศาสนา

๒.๒ ภารกิจ ๖ ด้านของมหาเถรสมาคมและวัด

๒.๓ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด และสถาบันศาสนา

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

๒.๕ หลักทั่วไปในการบริหารการศึกษา

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุตามหลักทางศาสนา

ประยูรต์ ปยุตโต (๒๕๑๓) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุว่า มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ๒ ประการคือ

๒.๑.๑ บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเองของพระภิกษุ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภถึงฐานะหรือกิจที่พึงกระทำของพระภิกษุ ๒ ประการ คือ คณฺฐะ และวิปัสสนาฐานะ

คณฺฐะ หมายถึงการศึกษาถึงหลักธรรมต่างๆ ที่พระองค์ได้แสดงไว้ จนสามารถจำได้ บอกกล่าวได้และถ่ายทอดได้ เรียกว่า บทบาทในการศึกษา ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้พระไตรปิฎก อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในส่วนของพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม หรือการเรียนรู้ถึง ศิล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกกันว่า ศึกษา ๓ การศึกษานี้ต้องครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา หลักธรรมภาคปฏิบัติ คือการศึกษาถึงความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิตและทางปัญญา มีความรู้ ความคิดเห็น ความเข้าใจถูกต้อง (พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๒๙)

วิปัสสนาฐานะ หมายถึง การปฏิบัติ การพิจารณาถึงทุกขลักษณะ อนิจจังลักษณะ และอนัตตลักษณะ ด้วยความพากเพียรพยายาม จนกว่าจะบรรลุถึงพระนิพพาน เรียกว่า บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตน ปกครองตน ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตนและของสถาบันสงฆ์ เป็นการน้อมนำธรรมะและวินัยมาปฏิบัติ เป็นการอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัย ให้มีความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่าปฏิบัติศีล รวมทั้งการสำรวจตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีสติสัมปชัญญะ การปฏิบัติสมาธิภาวนา

หรือเรียกว่าวิปัสสนาธุระ อันเป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้เป็นสมาธิให้มีพลังเพื่อนำไปใช้ในการกำจัดกิเลส ความเศร้าหมองแห่งจิตและเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามทฤษฎีที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาข้างต้น (ปริยัติ) ได้ผล คือ การดับทุกข์เป็นขั้น ๆ จนดับได้สิ้นเชิง พัฒนาคุณภาพจิต เสริมสร้างคุณภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนสมาธิ และการอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระ มองดู และรู้จักเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำการต่างๆ ด้วยปัญญา เป็นบทบาทในการปกครองบริหารตน และคณะภิกษุ ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย

๒.๑.๒ บทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น

บทบาทหน้าที่ของพระภิกษุที่มีต่อผู้อื่น หรือต่อสังคมนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความผูกพันในด้านความเป็นอยู่ ดังพุทธพจน์ (ประยูรท์ ปยุตโต , ๒๕๑๓) ที่ตรัสสอน และเตือนพระภิกษุให้ระลึกเสมอว่า

"ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลาย ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน ปัจจัยเภสัช บริหาร แม้เธอทั้งหลายก็จะเป็นผู้อุปการะมากแก่พรหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงาม ข้างต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบ การครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ แก่พรหมณ์ และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด"

จากพุทธพจน์ดังกล่าวจะเห็นว่า พระพุทธองค์ ทรงกำหนดบทบาทของพระภิกษุที่มีต่อผู้อื่น หรือผู้มีอุปการะคุณทั้งหลายว่า ตนจะต้องเป็นผู้เผยแผ่ประกาศศาสนา ประกาศธรรมสู่สาธารณชนในรูปแบบต่างๆ

๒.๒ การกิจ ๖ ด้านของมหาเถรสมาคมและวัด

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดภารกิจของมหาเถรสมาคมและวัดไว้ ๖ ด้าน ดังนี้

๑) การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม และการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะประกอบด้วย การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

๒) การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสมุน

๓) การเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ประกอบด้วย โครงการปฏิบัติสืบเนื่อง (ได้แก่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน การอบรมครูสอนจริยศึกษา การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ งานพระจริยนิเทศก์ และงานพระธรรมทูต) และโครงการเฉพาะกิจ ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล (เช่น โครงการอุทยานการศึกษา โครงการสวนสมุนไพรมโนรมย์ โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา)

๔) การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม เช่น การอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน การสงเคราะห์วัดที่ประสบภัยและขาดแคลน หรือ ให้สถานที่จัดประชุมอบรมด้านอาชีพ การสร้างสาธารณะสมบัติ การออกมทรัพย์ เป็นต้น

๕) การสาธารณูปการ เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอมของวัด

๖) การปกครองสงฆ์

๒.๓ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสถาบันทางศาสนา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มีเนื้อหาที่ครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจขององค์กรศาสนาในหลายๆ ด้าน สำหรับมาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่สำคัญๆ มีดังนี้

มาตรา ๔

- การศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

- การศึกษาตลอดชีวิต คือการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสาน

ระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา ๖

- จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา ๘

- หลักในการจัดการศึกษามีดังนี้ ๑) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ๒) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ๓) มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา ๑๒

- นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๔

- บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุน หรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

๑) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการ

อบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ

๒) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด

๓) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา ๑๕

- การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

๑) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษากำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

๒) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

๓) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษานำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

- สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ และให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษา

จากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา ๒๒

- การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

มาตรา ๒๔

- การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของ

กระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตาม ศักยภาพ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการพัฒนาบุคคล ซึ่งปัจจุบัน ได้มีผู้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะสถาบันทางศาสนา ได้มีการจัดอบรมหลักสูตรต่างๆ ให้แก่พระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชน ให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามการฝึกอบรมจะประสบความสำเร็จได้ ก็ต่อเมื่อมีการจัดการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งกระบวนการในการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ จะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้ (จุฑามณี ตระกูลมุกดา, ๒๕๔๔)

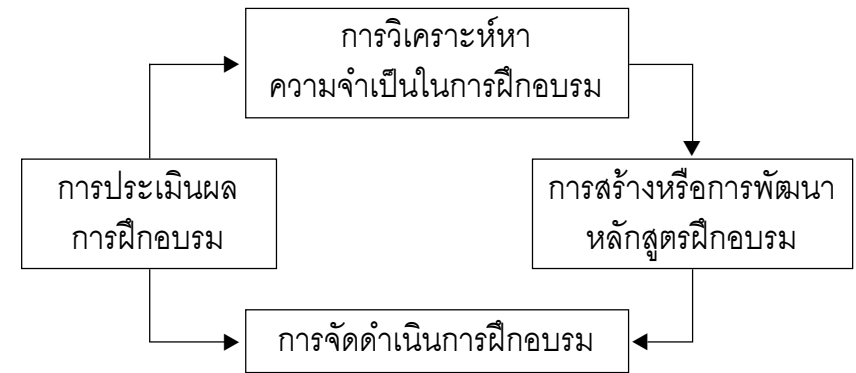
๒.๕.๑ การสำรวจและวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม (Investigate & Analyse Training Needs)

๒.๕.๒ การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม (Design Training)

๒.๕.๓ การจัดดำเนินการฝึกอบรม (Conduct Training)

๒.๕.๔ การประเมินผลการฝึกอบรม (Assess Effectiveness of Training)

ซึ่งสามารถจะนำมาเสนอเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ในเบื้องต้นนี้ ขออธิบายถึงแต่ละขั้นตอนโดยย่อ ๆ ให้เข้าใจเป็นพื้นฐานก่อนดังนี้

๒.๕.๑ การสำรวจและวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม

ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการในการฝึกอบรมเพื่อที่จะสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่จะดำเนินการจัดการฝึกอบรมหรือที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ว่าจะสามารถใช้การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคน เพื่อให้เป็นไปตามที่หน่วยงานหรือองค์กรต้องการได้ หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ การวิเคราะห์ว่า การฝึกอบรมจะเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมหรือไม่ ในการแก้ไข "ปัญหา" ที่เกิดขึ้น หรือปรากฏอยู่ของหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งจากนัยนี้เองจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงมิติของ "ปัญหา" ขององค์กรว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ต้องสำรวจข้อมูลให้ถ่องแท้ แล้วนำมาวิเคราะห์ว่าปัญหาเหล่านั้นเกิดจากสาเหตุใด สามารถแก้ไขด้วยวิธีการฝึกอบรมได้หรือไม่ เพราะว่าไม่ใช่ปัญหาทุกเรื่องจะสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีฝึกอบรมเสมอไป แต่ถ้าหากปัญหานั้นสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีฝึกอบรมจึงจะพิจารณาดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

๒.๔.๒ การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม

ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนที่สืบเนื่องมาจาก การวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรมนั่นเองคือ ภายหลังจากการที่ได้ทำการศึกษาค้นหาสาเหตุของปัญหาที่จะสามารถดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ต้องมีการนำผลที่ได้มาวิเคราะห์สร้างเป็นหลักสูตรที่ใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีการคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการที่ได้ใช้หลักสูตรดังกล่าวแล้ว สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องหมดไปหรือลดน้อยลง ซึ่งในขั้นตอนของการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร จะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

๑) ระบุสภาพปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรมให้ชัดเจน เพื่อเป็นเครื่องยืนยันให้ชัดเจนถึงสภาพเหตุผลและความจำเป็นในการฝึกอบรม

๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นกรอบกำหนดการฝึกอบรม ซึ่งในการกำหนดวัตถุประสงค์จะต้องมีการคำนึงถึงว่าต้องการให้เกิดอะไรกับใคร ที่ไหนและเมื่อใดภายใต้เงื่อนไขอันใด

๓) กำหนดเนื้อหาของหลักสูตรว่า จะมีเนื้อหาวิชาใดบ้าง และระยะเวลาที่จะใช้ในแต่ละวิชา ซึ่งระยะเวลาที่จะใช้ต่อรายวิชา มากน้อยเพียงใด จะมีความสัมพันธ์ต่อความสำคัญของวิชานั้นตลอดจนปริมาณเนื้อหาที่จะส่งผลกระทบต่อความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมายด้วย

๔) กำหนดวัตถุประสงค์ตลอดจนประเด็นสำคัญต่างๆ ตามรายวิชาที่กำหนดไว้ นั้น ซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวนี้จะต้องมีการคำนึงถึงเทคนิคการฝึกอบรมต่าง ๆ ที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อให้การฝึกอบรม

นั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จ กำหนดไว้เป็นแนวทางล่วงหน้าด้วย

๕) กำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนซึ่งจะต้องมีการระบุคุณสมบัติอื่นๆ ให้ครบถ้วนหากมีความจำเป็น

๖) ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว คาดว่าจะได้รับผลอะไรบ้าง

๗) วิธีการที่จะใช้ในการประเมินผลการฝึกอบรม เพื่อจะใช้เป็นเครื่องมือบ่งชี้ว่าการฝึกอบรมตรงนั้น หากได้จัดขึ้นแล้วจะประสบความสำเร็จหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนนี้จำเป็นจะต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า แม้ว่า จะยังไม่ได้มีการจัดดำเนินการเกิดขึ้นก็ตาม

๘) งบประมาณที่จำเป็นจะต้องใช้หากเกิดการดำเนินการขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

๙) การรับรองผลของการฝึกอบรมว่าจะมีการรับรองผลหรือไม่ หากมีจะใช้เกณฑ์ใดเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาให้การรับรองผลนั้นๆ

๑๐) การกำหนดรายละเอียดอื่นๆ หากว่ามีความจำเป็น เช่น ช่วงกำหนดระยะเวลาของการจัดว่าจะเริ่มจัดตั้งแต่วันที่เท่าใดถึงวันที่เท่าใด สถานที่ใด ผู้รับผิดชอบในการจัดคือใคร จะติดต่อได้อย่างไร ฯลฯ ซึ่งในการกำหนดรายละเอียดเหล่านี้หากไม่ได้กำหนดไว้เมื่อมีการสร้างหลักสูตรในช่วงแรกก็อาจจะเป็นส่วนเพิ่มเติมหลังจากที่ได้มีการตัดสินใจดำเนินการจัดฝึกอบรมเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ได้

๒.๔.๓ การจัดดำเนินการฝึกอบรม

ขั้นตอนนี้ก็จะเป็นขั้นตอนที่เริ่มตั้งแต่การเตรียมการก่อน

การฝึกอบรม คือ ขอบนุ้มนิตีในการจัดการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่ได้สร้างหรือพัฒนาไว้ การเตรียมการอื่นๆ ตลอดจนลงมือจัดการฝึกอบรมตามที่ได้เตรียมการ ไปจนถึงเมื่อการดำเนินการฝึกอบรมเสร็จสิ้นลง ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวนี้ก็จะเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้การประสานงานร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ และผู้จัดจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารโครงการฝึกอบรมเพื่อให้การฝึกอบรมเสร็จสิ้น และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงของการจัดการฝึกอบรมนี้ หลายปัญหาอาจสามารถป้องกันและเตรียมการแก้ไขไว้ล่วงหน้าได้ แต่กระนั้นก็มีหลายๆ ปัญหาที่ยังอาศัยปฏิภาณไหวพริบ ตลอดจนประสบการณ์ของ

ผู้ดำเนินการในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย ขั้นตอนการจัดการฝึกอบรมนี้จะถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากขั้นตอนหนึ่งด้วย เพราะจะเป็นขั้นตอนที่ผู้จัดจะต้องดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมเข้ากับกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริงนั่นเอง

๒.๔.๔ การประเมินผลการฝึกอบรม

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการฝึกอบรม เพื่อศึกษาผลที่ได้รับหลังจากที่ได้มีการดำเนินการฝึกอบรมเสร็จสิ้นไปแล้ว ว่าการฝึกอบรมนั้นๆ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพฤติกรรมของผู้ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายอย่างไร เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ กลุ่มเป้าหมายและบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมครั้งนั้นๆ มีความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่อย่างไร การจัดฝึกอบรมดังกล่าวคุ้มค่าหรือไม่ มีผลกระทบอื่น ๆ นอกเหนือจากผลที่ได้คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ และผลที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นผลโดยตรงและผลโดยอ้อมนั้นได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบต่อองค์กร อย่างไรบ้าง ฯลฯ ซึ่งในการประเมิน

ผลการฝึกอบรมนี้ สามารถกระทำได้ตั้งแต่ก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และทันทีที่เสร็จสิ้นการฝึกอบรมไปจนถึงเมื่อผ่านการฝึกอบรมไประยะเวลาหนึ่งเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ทดลองนำสิ่งที่ได้รับการฝึกอบรมไปปฏิบัติงานที่เป็นจริง แล้วจึงค่อยประเมินผลก็ได้ ซึ่งบางครั้งจะเรียกการประเมินผลแบบนี้ว่า การติดตามผลการฝึกอบรม (follow-up study)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในการที่จะให้การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างแท้จริงนั้น จึงจำเป็นต้องมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างเป็นระบบและครบวงจรตามกระบวนการฝึกอบรมด้วย

๒.๕ หลักทั่วไปในการบริหารการศึกษา

ในส่วนนี้จะพิจารณาหลักทั่วไปในการบริหารการศึกษา โดยเน้นในด้านหลักการบริหารโรงเรียน ดังที่ รุ่ง แก้วแดง (๒๕๔๓) ซึ่งว่าภารกิจของวัดในฐานะของสถานศึกษา ศูนย์การเรียน หรือแหล่งการเรียนรู้ ต้องทำภารกิจคล้ายโรงเรียน เพียงแต่ว่ากลุ่มเป้าหมายผู้เรียนของวัดไม่ได้จำกัดแต่กับเด็กและเยาวชนที่เป็นฆราวาสเท่านั้น โดยสามารถแบ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวได้ ๓ กลุ่มคือ

- ๑) พระภิกษุ สามเณร
- ๒) เด็กและเยาวชน
- ๓) ประชาชนทั่วไป

การบริหารการศึกษา การบริหาร คือ กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

ที่ร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม (สมศักดิ์ คงเที่ยง, ๒๕๔๒)

ปัจจัยสำคัญของการบริหาร ปัจจัยสำคัญของการบริหารประกอบด้วย ๔ M มีรายละเอียดดังนี้ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, ๒๕๔๒)

๑) Man	หมายถึง	กำลังคน
๒) Money	หมายถึง	งบประมาณ
๓) Material	หมายถึง	วัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ
๔) Management	หมายถึง	การจัดการบริหาร

กระบวนการบริหารการศึกษา กระบวนการบริหารการศึกษาประกอบด้วย "POSDCORB" มีรายละเอียดดังนี้ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, ๒๕๔๒)

- ๑) Planning หรือ การวางแผน หมายถึง การกำหนดงาน วัตถุประสงค์การปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติงาน ก่อนที่จะมีการปฏิบัติจริง
- ๒) Organizing หรือ การจัดรูปโครงสร้าง หมายถึง การกำหนดหน้าที่ของบุคคล หรือหน่วยงานต่างๆ รวมถึงวิธีติดต่อประสานงานระหว่างกัน
- ๓) Staffing หรือ การบริหารงานบุคคลของหน่วยงาน หมายถึง การแสวงหา บรรจุแต่งตั้งเลื่อนขั้น ลดขั้น หรือการให้พ้นตำแหน่งงาน รวมถึงการบำรุงรักษาสมรรถภาพในการทำงาน
- ๔) Directing หรือ การวินิจฉัยสั่งการ หมายถึง การสั่งการหลังจากการพิจารณา และติดตามผลการปฏิบัติ
- ๕) Co-ordinating หรือ การประสานงาน หมายถึง การสร้าง

ความร่วมมือระหว่างบุคคลในตำแหน่งต่างๆ หรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

๖) Reporting หรือ การรายงาน หมายถึง การแจ้งให้ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบต่างๆ ทั้งผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา ทราบความเคลื่อนไหว ความเป็นไป หรือความก้าวหน้าในการทำงานภายในหน่วยงาน

๗) Budgeting หรือ การจัดทำงบประมาณ หมายถึง การทำโครงการจัดสรรงบประมาณการดำเนินงาน และการควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบรัดกุม

ทักษะที่สำคัญของผู้บริหาร ผู้บริหารควรมีทักษะดังต่อไปนี้ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, ๒๕๔๒)

- ๑) ทักษะทางคตินิยม (Conceptual skill) ผู้บริหารต้องเข้าใจปรัชญา อุดมการณ์ ปณิธานและโครงสร้างของหน่วยงาน รวมถึงความสัมพันธ์ที่หน่วยงานมีต่อหน่วยงานอื่นๆ หรือส่วนอื่นๆ ในสังคม ผู้บริหารต้องมีความรู้รอบตัว มีโลกทัศน์กว้าง และมีวิสัยทัศน์
- ๒) ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ (Human skill) ผู้บริหารต้องสามารถทำงานร่วมกับบุคคลหลากหลายประเภท เพื่อบรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติงาน
- ๓) ทักษะทางเทคนิค (Technical skill) ผู้บริหารต้องสามารถทำงานในส่วนที่ต้องอาศัยความรู้เฉพาะด้านทางการบริหารงาน

ความเป็นผู้นำ

บุคคลเป็นผู้บริหารได้ด้วยตำแหน่ง ในขณะที่บุคคลเป็นผู้นำได้ด้วยความสามารถในการจูงใจให้คนร่วมมือปฏิบัติงาน สามารถทำให้คน

ศรัทธาและเชื่อถือในความสามารรถ ทั้งนี้ ผู้ที่มีความสามารถดังกล่าวอาจ
จะไม่มีตำแหน่งใดๆ เลยก็ได้ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, ๒๕๔๒) ผู้บริหารโรงเรียน
ที่เป็นผู้นำควรมีลักษณะดังนี้

- ๑) มีความคิดริเริ่มงานใหม่
- ๒) เป็นนักปรับปรุง
- ๓) ให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน
- ๔) ให้การช่วยเหลือ
- ๕) สื่อสารได้มีประสิทธิภาพ
- ๖) เป็นผู้ประสานงานที่ดี
- ๗) เข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดี
- ๘) เป็นนักเปลี่ยนแปลง
- ๙) เป็นแบบอย่างมาตรฐานการประพฤติให้แก่ผู้อื่น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดปัญญา-
นันทาราม พบว่ามีพระภิกษุที่ศึกษาในระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรต่างๆ ของวัดปัญญา
นันทาราม ในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

พระมหาวัชชัย เกื้อเกตุ (๒๕๔๒) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน
ต่อการเข้าร่วมโครงการ อบรมค่ายพุทธบุตร พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่
มีความเห็นว่า สถานที่มีความเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมมีความ
สงบร่มรื่นเป็นธรรมชาติ มีส่วนสนับสนุนให้การฝึกอบรมเป็นไปด้วยดี

ด้านวิทยากรพบว่า วิทยากรแต่ละท่าน มีความรู้ความสามารถ มีการ
เตรียมข้อมูลมาเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดและให้ความรู้ตามเนื้อหา
สาระของหลักสูตรได้เป็นอย่างดี มีเทคนิคในการฝึกอบรม ทำให้ผู้เข้า
รับการอบรมไม่เบื่อ ด้านวิธีการ พบว่า สามารถฝึกให้นักเรียนมีระเบียบ
วินัย เข้าใจในกิจกรรมและเนื้อหาสาระได้เป็นอย่างดี เช่น พิธีสู่ความ
เป็นพุทธบุตร ด้านเวลาพบว่า ระยะเวลา ๓ วัน ๒ คืน มีความ
เหมาะสม และพบว่าพระพี่เลี้ยงและพระภิกษุ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ต่างๆ
ดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีส่วนปัญหาอุปสรรคพบว่า ห้องน้ำ
ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และไม่ได้มาตรฐาน ที่พักมีแมลงมาก
และพบว่าพระวิทยากรบางท่านไม่มีเทคนิคในการบรรยาย บางท่าน
ใช้เวลาให้นักเรียนมีเวลาพักผ่อนน้อย และพบว่าอาหารไม่ค่อยมี
รสชาติ ไม่เพียงพอ และภาชนะไม่สะอาด

พระมหาวิรัตน์ ประยูรเต็ม (๒๕๔๒) ได้ศึกษาความคิดเห็นของ
ชาวพุทธที่เข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรมในวันพระและวันอาทิตย์
 ณ วัดปัญญา นันทาราม ในภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจในการ
ที่ได้เข้าวัดศึกษาและปฏิบัติธรรม ทั้งได้เจริญสมาธิภาวนาก่อนก่อให้เกิด
เกิดความสงบและเกิดสติปัญญาได้ ตลอดจนแสดงออกถึงวัฒนธรรม
และวิถีชีวิตที่ควรจะรักษาไว้ต่อไป ในด้านกิจกรรมที่จัด มีความคิดเห็น
ว่ามีความเหมาะสมในแง่ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ควรที่จะ
รักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป ในด้านความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อม และ
พระภิกษุในวัด พบว่า สภาพแวดล้อมของวัดเป็นธรรมชาติเหมาะแก่
การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างมาก และพระภิกษุในวัดมีอัธยาศัย และ
มนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการเผยแพร่ศาสนธรรม แต่ควรมี
การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดให้มากยิ่งขึ้น

พระมหาชินรินทร์ ขาวสุต (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของเยาวชนในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ของวัดปัญญาบันฑาทาราม ประจำปี ๒๕๔๓ พบว่า สามเณรเห็นว่ากิจกรรมต่างๆ ที่จัดมีความเหมาะสม และเห็นว่าสาระธรรมที่บรรยายมีประโยชน์มาก ทำให้มีความเข้าใจหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ทำให้มีพฤติกรรมดีขึ้น ส่วนอุปสรรค พบเช่นเดียวกันว่า เป็นเรื่องของสถานที่ ที่มียุ่งและแฉงมาก เรือนนอนเมื่อฝนตกหลังคารั่ว ทางเดินแฉะ

พระมหาประจวบ ตริภักดิ์ (๒๕๔๔) ศึกษาการติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญาบันฑาทาราม รุ่นที่ ๓-๔ กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๙๖ คนพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้นำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ดังนี้ ๑) ด้านการมีนิสัยที่ดีงามและควบคุมตนเองได้ เช่น การคิดดี พูดดี กระทำดี สัมพันธภาพดี เสียสละ การไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การนำพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการช่วยป้องกันปัญหาอันเกิดจากเยาวชน ๒) ด้านสังคม เช่นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่ คนในบ้าน โรงเรียน ชุมชน และสังคม เป็นต้น

นอกจากนี้พระสุจินตนิพนธ์ หนูชู (๒๕๔๓) ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อการนำนักเรียนเข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของวัดปัญญาบันฑาทาราม พบว่า ทั้งครูและผู้ปกครองส่วนใหญ่มีทัศนคติว่าโครงการสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นโครงการที่มีประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนในช่วงปิดภาคเรียน ช่วยป้องกันเยาวชนให้ปลอดภัยจากยาเสพติด เห็นด้วยกับกรอบแนวความคิด ง่ายขึ้น กินง่าย

ถูกใจมนุษย์ สิ้นสุดปัญหา ส่วนความคาดหวังของครูและผู้ปกครอง พบเช่นเดียวกันว่า ต้องการให้เกิดจิตสำนึกในพระคุณของพ่อแม่ ได้ฝึกฝนตนให้เป็นลูกศิษย์ที่ดีต่อครูบาอาจารย์ และได้ฝึกฝนมารยาทชาวพุทธและปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามวัฒนธรรมไทย

สรุป จากการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบพบว่า ผู้มาศึกษาอบรมและปฏิบัติธรรมในหลักสูตรต่างๆ ของวัดปัญญาบันฑาทาราม ในภาพรวมมีความพึงพอใจในกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัด และเห็นว่าธรรมะที่ได้รับฟังมีประโยชน์ ทำให้มีความเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น และใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี สำหรับปัญหาเกี่ยวกับสถานที่พัก ปัจจุบันทางวัดได้ทำการปรับปรุงในหลายๆ เรื่อง เช่น เปลี่ยนหลังคาที่พักเป็นกระเบื้อง เนื่องจากมีอายุการใช้งานนานกว่าวัสดุธรรมชาติ และสร้างห้องน้ำเพิ่มให้เพียงพอแก่ผู้มารับการอบรม เป็นต้น

อนึ่งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ที่เป็นศาสนวัตถุก็เพื่อให้สัมพันธ์กับการเรียนรู้ของศาสนบุคคล เพื่อพัฒนาชีวิตให้อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแบบไม่แปลกแยกตามแนวทางและวิถีชีวิตของพระพุทธองค์ ที่ทรงประสูติกลางดิน ตรัสรู้ แสดงธรรม และปรินิพพานกลางดิน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้มาฝึกตน ต้องไม่ลืมระบบชีวิตที่เรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้อง ซึ่งเป็นแนวทางที่เรียกว่า ปฏิบัติบูชา เพิ่มคุณค่าให้กับชีวิตที่ได้มาฝึกอบรม

บทที่ ๓) สภาพการจัดการศึกษา และเผยแผ่ศาสนา

๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

ในบทนี้จะกล่าวถึงบริบททั่วไปของวัดปัญญาบันฑการาม ได้แก่ สภาพทั่วไปของวัด ประวัติและความเป็นมา แนวการบริหารจัดการของวัด โครงสร้างของวัด การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด สถิติการจัดกิจกรรมต่างๆ ประวัติเจ้าอาวาสวัด และวัดปัญญาบันฑการามกับรางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

๓.๑ สภาพทั่วไปของวัดปัญญาบันฑการาม

สภาพภูมิศาสตร์

วัดปัญญาบันฑการามตั้งอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ทิศเหนือติดต่อกับถนนหมู่ ๑๐ และที่ดินเอกชน ทิศใต้ติดต่อกับที่ดินเอกชน ทิศตะวันออกติดต่อกับถนนสาย รพช. โครงการที่ ปท.๔๑๔๒ สายทางเข้าวัดปัญญาบันฑการาม และถนนคลองหลวง - หนองเสือ และที่ดินเอกชน ทิศตะวันตกติดต่อกับถนนหมู่ ๑๐ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มอยู่ใกล้คลองชลประทาน บริเวณใกล้เคียงเป็นที่นาสวน และป่าเลี้ยงปลาการคมนาคมมีถนนสายหลัก คือ ถนนคลองหลวง -

หนองเสือ ตัดผ่าน และถนนสายรองคือ ถนนรังสิต นครนายก - เลียบคลองหก (ออกวังน้อย)

สภาพเศรษฐกิจและชุมชนใกล้เคียงบริเวณวัด

วัดปัญญาบันฑการามตั้งอยู่ในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหก มีจำนวนหมู่บ้านในส่วนตำบลคลองหก จำนวน ๑๔ หมู่ มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๙,๐๒๙ คน ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย ๒๓๐ คน ต่อตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๓) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวน เช่น สวนกล้วย สวนส้ม สวนมะพร้าว และรับจ้าง ในโรงงานอุตสาหกรรม ปัจจุบันมีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาสู่พื้นที่ ทำให้เกิดการสร้างงาน มีรายได้ มีงานทำภายในชุมชน

๓.๒ ประวัติความเป็นมาของวัดปัญญาบันฑการาม

นายพิชิต - นางจำรัส ทองสีม่วง ได้ถวายที่ดินจำนวน ๖ ไร่ ในตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ให้เป็นสมบัติพระศาสนาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยมีพระอาจารย์เฉลิม ปภสฺสโร เป็นผู้รับมอบ และจัดตั้งเป็น "สำนักสงฆ์สนเฒ่า" ต่อมาโดยการประสานงานของนางบุญส่ง โพธิจันทร์ ได้ร่วมกันถวายสำนักสงฆ์นี้แด่ พระเทพวิสุทธิเมธี (หลวงพ่อปัญญาบันฑการาม)° องค์ประธานศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฏ์ (ที่ระลึก ๘๐ ปี ปัญญาบันฑการาม) เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๓๕

° ปัจจุบันได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ที่ พระธรรมโกศาจารย์

วันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๓๗ ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งวัดในพระพุทธศาสนา ชื่อว่า "วัดปัญญาบันฑิตาราม" โดยคุณยี่สิบอายุพระพุทธศาสนา และคณะศิษยานุศิษย์ ได้ร่วมมือใจซื้อที่ดินเพิ่มเติม เพื่อสร้างวัดปัญญาบันฑิตารามเป็นธรรมสมโภช ๘๔ ปี พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) โดยมี พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ (สง่า สุภโร) พระมหามานพ ปญญาวิชโร และพระมหาสมโภช วิฑิตญาโณ จากวัดชลประทานรังสฤษฏ์ ร่วมสนองงานก่อสร้างวัด และกิจกรรมงานเผยแพร่ศาสนา ปัจจุบันมีเนื้อที่ ๓๘ ไร่ ๕๙ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕

ทำเนียบเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๖ พระเฉลิม ปภัสสุโร เป็นเจ้าสำนักสนเฒ่า แสดงธรรม

พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๓๗ พระเจียม กนุดสีโล รักษาการเจ้าสำนักสนเฒ่าแสดงธรรม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๓๗ - ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๘ พระเทพวิสุทธิเมธี (ปั้น ปญญาอนุโธ) รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตาราม

๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๘ - ปัจจุบัน พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ (สง่า สุภโร) เจ้าอาวาส

วัตถุประสงค์ในการสร้างวัด

๑. เพื่อเป็นพุทธบูชา
๒. เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของสาธุชนทั่วไป
๓. เพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้าในการศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่

พระธรรม

๔. เพื่อเป็นธรรมสมโภช ๘๔ ปี พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)

๕. เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครบ ๕๐ ปี

จากวัตถุประสงค์ข้างต้น จะเห็นว่าวัดปัญญาบันฑิตารามมีจุดมุ่งหมายในทางปฏิบัติที่ชัดเจนคือ ตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญ และเพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้าในการศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนทั่วไป จุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ที่ท่านกล่าวว่า ต้องการให้สถานที่นี้เป็นที่สำหรับ "สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบง่ายตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป" ซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้นำไปสู่การดำเนินงาน และการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัดปัญญาบันฑิตาราม

เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงวางศิลาฤกษ์สร้างวัดปัญญาบันฑิตาราม และทรงปลูกต้นสาละ เพื่อเป็นอนุสรณ์ ณ สวนสาละ และพระราชทานนามว่า "สวนป่าสาละ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ" และเมื่อการก่อสร้างอาคารหลังใหญ่ ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้นามอาคารว่า "อาคารเฉลิมพระเกียรติ" และได้ัญเชิญตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประกอบไว้ที่หน้าบัน ด้วยการก่อสร้างวัดได้ถูกวางไว้อย่างเป็นระบบตั้งแต่เริ่มต้นมีการวางแผนจัดเขตวัด

และจัดรูปแบบการก่อสร้างวัดอย่างเป็นระเบียบ และชัดเจนได้กลายเป็นตราสัญลักษณ์ของวัดปัญญาบันฑิตาราม โดยท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน (พระครูปลัดศีลวัฒน์) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากหลวงพ่อบัญญานันทิกขุเป็นประธานดำเนินการก่อสร้างวัดปัญญาบันฑิตารามเป็นผู้ให้แนวคิด สัญลักษณ์ซึ่งเป็นทั้งสื่อที่ให้ความหมายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการสร้างวัดผ่านแผนผังการก่อสร้าง ที่สะท้อนให้เห็นความมุ่งมั่นของวัดปัญญาบันฑิตารามที่มุ่งการจัดวัดให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าอบรมและเผยแผ่ธรรมในทางพระพุทธศาสนา และให้ความหมายเกี่ยวกับหลักธรรมประจำใจของพุทธบริษัทวัดปัญญาบันฑิตาราม (ดูรายงานภาคผนวก ๑)

ต่อมาวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินอีกวาระหนึ่ง เพื่อทรงเป็นประธานเปิดอาคารเฉลิมพระเกียรติ และทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระประธานประจำอุโบสถวัดปัญญาบันฑิตาราม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๗๒ นิ้ว เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในวโรกาส เฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๗๒ พระชันษา

การแบ่งเขตวัดและงานพัฒนา

วัดปัญญาบันฑิตารามได้ถูกออกแบบและวางผังไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยยึดหลักการสร้างให้ทุกชีวิตได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างตรงตามพุทธประสงค์ และเพื่อสนองงานพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาบันฑิติกขุ) ที่ต้องการให้วัดเป็นศูนย์ศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พุทธธรรม การจัดวางผังวัดกำหนดเป็นรูปแบบชัดเจน ทั้งฝ่ายภิกษุและฆราวาส เพื่อการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เชื้อต่อวัฒนธรรมประเพณี

เพื่อช่วยกันเสริมสร้างความดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมพุทธบริษัท ได้มีการแบ่งเป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส เพื่อพัฒนาด้านศาสนวัตถุให้เกื้อกูลต่อการสร้างศาสนบุคคลอย่างเหมาะสม ดังนี้

เขตพุทธาวาส (ส่วนที่แสดงสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า)

ในเขตพุทธาวาสไม่มีอาคาร เป็นที่กลางแจ้ง มีเพียงต้นไม้และลานดินเป็นส่วนประกอบของอุโบสถ ภายในอุโบสถมีพระพุทธรูปพระประธานประจำอุโบสถ ๑ องค์ ทั้งนี้เพราะวัดปัญญาบันฑิตารามเป็นวัดที่จัดสร้างโดยเจริญรอยตามพระพุทธประสงค์ และเพื่อระลึกถึงพระพุทธองค์ที่ทรงประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม และปรินิพพานกลางดิน ได้ร่มไม้ตามธรรมชาติ จึงได้จัดสร้าง "อุโบสถธรรมชาติ" ถวายเป็นพุทธบูชา พร้อมองค์ประกอบอื่น อาทิเช่น สวนป่าสาละ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ลานธรรมกาญจนภิเษก และสวนป่าสมุนไพรร

เขตสังฆาวาส (เขตที่อยู่ของหมู่พุทธบริษัท ๔)

ในการจัดวางผังวัดมีแนวคิดที่ว่าพระพุทธองค์ได้มอบพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท ๔ ดังนั้นเขตสังฆาวาสในวัดปัญญาบันฑิตารามจึงไม่ได้หมายถึงเฉพาะเขตที่อยู่ของพระภิกษุเท่านั้น แต่เป็นที่อยู่ของพุทธบริษัท ๔ จึงได้จัดแบ่งเขตสังฆาวาสเป็น ๔ เขต คือ เขตภิกษุ เขตภิกษุณี (ปัจจุบันเป็นที่อยู่ของแม่ชี) เขตอุบาสก และเขตอุบาสิกา อย่างไรก็ตามการสร้างศาสนวัตถุที่ทำเท่าที่จำเป็นแก่การเป็นที่อยู่ของพุทธบริษัท ๔ เท่านั้น

การพัฒนาศาสนวัตถุ

การดำเนินการสร้างศาสนวัตถุ ของวัดปัญญาบันฑิตาราม ยึดหลัก ๓ ป. คือ

๑) ประโยชน์ หมายถึงการก่อสร้างต้องคำนึงถึงการใช้สอย ต้องให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๒) ประหยัด หมายถึงต้องประหยัดในการใช้จ่าย ทั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและการดูแลรักษาในอนาคต

๓) ศิลปะ หมายถึงสิ่งก่อสร้างต้องสะท้อนการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและเป็นสื่อธรรม

นอกจากนี้การพัฒนาศาสนวัตถุเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย และสะดวกแก่การอยู่ร่วมกันแบบสังฆะ ตัวอย่างเช่น

กุฏิพระภิกษุ สามเณรเป็นอาคารทรงไทยประยุกต์ ๒ ชั้น รูปทรงอาคารเป็นแขนซ้ายขวา มีห้องส่วนกลางระหว่างแขนทั้งสอง ภายในจัดแต่งแบบเรียบง่าย และมีการนำระบบสังฆะมาใช้ คือ การอยู่ร่วมกันตามหลักปรัชญาการสร้าง ที่มีกรอบความคิดว่า อิศระแต่ควบคุม และเดี่ยวแต่ไม่เปลี่ยว (ดูในบทสัมภาษณ์ ภาคผนวก ๒) ชั้นบนส่วนแขนซ้าย - ขวา จัดให้เป็นที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร มีลักษณะเป็นห้องรวม พักได้ ๔๐ รูป และห้องส่วนกลางพักได้ ๔ รูป แต่ละรูปจะมีที่สำหรับใช้นอนและตู้เก็บของเล็กๆ เก็บของใช้ส่วนตัว โดยมีที่กันสูงระดับสายตาเป็นอาณาเขตเท่านั้นส่วนชั้นล่างกันเป็นห้องเพื่อใช้เป็นที่ห้องสมุด และห้องพุทธสหกรณ์ นอกนั้นจะเปิดโล่ง เพื่อใช้ทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งเป็นสถานที่เรียนพระปริยัติธรรม

มีข้อที่น่าสังเกตคือ แต่เดิมท่านเจ้าอาวาสจะพักอยู่ในกุฏิหลังเล็กๆ ติดกับอาคารสำนักงาน และเมื่อกุฏิพระภิกษุได้สร้างแล้วเสร็จ ท่านได้ย้ายมาพักอยู่ในอาคารเดียวกันกับพระภิกษุ สามเณร เพื่อดูแลความเป็นอยู่พระภิกษุ สามเณรทั้งสองข้างเหมือนพ่อปกครองลูก โดยท่านจะพักในห้องส่วนกลาง การขึ้น-ลง เข้า-ออก ในกุฏิ จึงอยู่ในสายตาหรือความดูแลของท่านตลอดเวลา

จะเห็นว่าการก่อสร้างกุฏิพระภิกษุของวัดปัญญาบันฑิตารามได้สะท้อนถึงธรรมทศณะในการสร้างวัด ที่มีจุดมุ่งหมายให้ทั้งฝ่ายภิกษุและฆราวาสประพฤติธรรมอย่างเหมาะสม โดยเน้นตั้งแต่จุดเริ่มต้นการวางผังวัด เน้นการสร้าง ภายในเขตสังฆาวาสมีการแบ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ของพุทธบริษัท โดยเฉพาะกลุ่มภิกษุให้มีลักษณะที่เหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกการบริหารปกครองและปลูกฝังจริยวัตรในการรักษาพระวินัยอย่างถูกต้องและถูกต้องต่อไปในอนาคต

การสร้างกุฏิพระภิกษุที่ปรากฏจึงเป็นที่อยู่รวมของสามเณร พระนวกะ (พระบวชใหม่ระหว่างพรรษา ๑ - ๕ ปี) และพระภิกษุที่มีพรรษามากกว่านั้น รวมทั้งท่านเจ้าอาวาสที่พักอาศัยในส่วนกลางโดยไม่แบ่งแยก นับเป็นวิธีการปกครองสงฆ์ที่เหมาะสมและสะดวกในการปกครองดูแล ก่อให้เกิดระบบสามัคคีธรรม มีน้ำใจ สามารถเกื้อกูลในเรื่องความประพฤติได้ ซึ่งเป็นการวางรากฐานการปกครองโดยธรรมที่กำหนดจากนโยบายสร้างวัด

กุฏิพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาบันฑิตภิกษุ) ใช้ถวายเป็นที่รับรองหลวงพ่อบุญญาบันฑิตภิกษุ

กุฏิ-อาคารเรียนอนุจारी อาคาร ๒ ชั้น เป็นที่อยู่ของพระภิกษุ

สามเณร และชั้นล่างจัดแบ่งเป็นห้องเรียน ห้องสมุด ห้องประชุม และพุทธสหกรณ์

กุฏิอาคันตุกะ อาคารไม้ ๒ ชั้น เป็นสถานที่ต้อนรับพระภิกษุผู้มาเยือน

สำหรับอาคารพัทธอุบาสิกา เป็นอาคาร ๒ ชั้น ชั้นล่างจะแบ่งเป็นห้องๆ สำหรับแม่ชีและอุบาสิกาผู้มาปฏิบัติธรรม ส่วนชั้นบนจะเป็นห้องนอนรวมสำหรับอุบาสิกาที่มาเป็นจำนวนมาก หรือในกรณีในห้องพัทชั้นล่างไม่เพียงพอ

เรือนพัทผู้ปฏิบัติธรรมชาย-หญิง เป็นอาคารหลังคามุงจาก ยกพื้นขอบซีเมนต์แต่ภายในเป็นพื้นทรายแยกเป็นที่พัทสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมชาย จำนวน ๒ หลัง และหญิง จำนวน ๒ หลัง สำหรับแนวคิดในการสร้างยึดหลัก "อยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง" คือมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย แต่ต้องมีความสะอาด ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ และกตัญญู

นอกจากนี้ยังมีศาสนวัตถุอื่นที่จำเป็นแก่การใช้สอยต่องานเผยแผ่พระศาสนา ได้แก่ ศาลาการเปรียญ โรงครัว เรือนพยาบาล ศาลาสุญญตา ศาลาธรรม และวัดปัญญาบันฑิตธรรมยังจัดสร้างศาสนสถานให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตชาวพุทธที่เปลี่ยนแปลง เช่น

อาคารเฉลิมพระเกียรติ เป็นอาคารเอนกประสงค์ ๓ ชั้น ชั้นที่หนึ่งใช้เป็นหอสมุดมนต์ ห้องประชุม ชั้นสองและสามได้แบ่งเป็นห้องเพื่อใช้เป็นห้องพัทพระวิทยากร ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องโครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี ห้องบริการหนังสือและเทปธรรม ที่ทำการมูลนิธิวัดปัญญาบันฑิตธรรมห้องสมุด และห้องภาวนา

เป็นที่น่าสังเกตว่าการสร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติ อาจดูเหมือนขัดกับหลักการของวัดปัญญาบันฑิตธรรมที่ไม่สนับสนุนวัตถุนิยม อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสภาพแวดล้อมจะเห็นว่า อาคารนี้สร้างเพื่อให้ความสะดวกสบายเป็นที่ศึกษา และปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัทอย่างเหมาะสมในทุกฤดูกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝนผู้ปฏิบัติธรรมชายหญิงจะได้รับความลำบากในการศึกษา และปฏิบัติธรรม และในส่วนของ พ่อแม่ ผู้ปกครองเยาวชนจะมีความกังวลไม่มั่นใจในการส่งลูกหลานมาเข้าค่ายอบรมพุทธบุตรถ้าวัดไม่มีการจัดเตรียมที่อยู่และที่อบรมที่สะดวกสบายและปลอดภัย การก่อสร้างอาคารจึงเป็นไปอย่างเหมาะสมด้วยเหตุผลดังกล่าว

จึงกล่าวได้ว่าวัดปัญญาบันฑิตธรรมไม่สนับสนุนวัตถุนิยม แต่ถ้าเป็นการนำวัตถุมารับใช้เพื่อสอนธรรม เผยแผ่ธรรมแล้วทางวัดก็ไม่ได้ปฏิเสธ แต่จะต้องดำเนินตามหลัก ๓ ป. ตามที่กล่าวไว้

อาคารสำนักงาน ใช้เป็นสถานที่ติดต่อ ประสานงาน และอำนวยความสะดวกแก่ญาติโยม พุทธศาสนิกชนผู้มาเยือน ดังนั้นพระภิกษุสามเณร อุบาสิกา อุบาสิกาที่เป็นอาคันตุกะ ที่มีความประสงค์จะมาพบหรือมาติดต่อ เยี่ยมเยียน ทำบุญ ถวายภัตตาหาร ฯลฯ จะมาใช้อาคารสำนักงานแห่งนี้ติดต่อประสานงาน ซึ่งจะอำนวยความสะดวกได้มากกว่าการใช้ศาลาการเปรียญหรือกุฏิ เป็นที่ติดต่อประสานงาน

การพัฒนาศาสนบุคคล

วัดปัญญาบันฑิตธรรมจะมีเยาวชนหญิง - ชาย นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ ประชาชน ตลอดจนทั้งพระภิกษุ สามเณร เข้ารับการอบรมค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม ค่ายคุณธรรม ที่วัดปัญญา-

นันทารามอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกวันตลอดทั้งปี โดยมีแนวทางการดำเนินงานมุ่งเน้นสร้างความสำนึก โดยยึดหลัก "อยู่อย่างต่ำ" คือ เรียบง่าย กินข้าวจานแฉะ อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเดี่ยว ฝรั่งร้องเพลง และ "กระทำอย่างสูง" คือ ตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเชื่อให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก รู้จักละวางเพื่ออนาคต

ในส่วนบุคลากรของวัด มีแนวในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันแบบสังฆะตามกรอบความคิด "กล้าจน" คือ ไม่สะสมหรือแสวงหาลาภสักการะเพื่อตน "ทนเสียตีส" คือ ทำความเชื่อให้ตรง "หนีสะสม" คือ ประหยัดในการใช้สอย และ "นิยมสร้างสรรค์" คือ รู้ละวางเพื่อสร้างอนาคต โดยมีพุทธสหกรณ์ และกองทุนพุทธทายาททำหน้าที่เป็นองค์กรกลางของส่วนรวม และในด้านศาสนพิธีตามหลักศาสนา เน้นความเรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้อง ไม่มีไสยศาสตร์ ความเชื่อที่ผิด หลง งมงาย ตลอดทั้งไม่มีการเลี้ยงเซียมซี ไม่มีการตั้งตู้รับบริจาคภายในวัดแต่อย่างใด ซึ่งถือเป็นลักษณะที่โดดเด่นประการหนึ่งของวัดปัญญาบันฑิตาราม

๓.๓ การบริหารงานของวัดปัญญาบันฑิตาราม

การดำเนินงานของวัดปัญญาบันฑิตารามมีการบริหารจัดการตามกฎหมายเถรสมาคม ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งกำหนดภารกิจของวัดไว้ ๖ ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนธรรม การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๓.๓.๑ การปกครอง

วัดปัญญาบันฑิตารามอยู่ร่วมกันแบบสังฆะ ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก และนำหลักการตามกฎหมายเถรสมาคมเข้ามาช่วยในการบริหารและจัดการวัด มีให้เกิดความเสียหายต่อพระศาสนา พร้อมจัดประชุมตามโอกาส มีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำปรึกษาแนะนำ มีผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑ รูป และมีไวยาวัจกรจำนวน ๗ คน เพื่อทำหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสได้มอบหมาย มีการจัดแบ่งงานการบริหารและปฏิบัติงานอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยตามผังการบริหารงาน มีการอบรมพระภิกษุ สามเณร แม่ชี ศิษย์วัดภายในวัดดังนี้

๑) หลังทำวัตรเช้า - เย็น ทำการอบรมหรือประชุมปรึกษา มีเจ้าอาวาส หรือมอบหมายให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือกรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่

๒) มอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบตามความสามารถและความถนัดตามมติที่ประชุม

๓) จัดเข้าอบรมปฏิบัติธรรม "เจริญภาวนา" ระยะเวลา ๕-๑๐ วัน อย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง

๓.๓.๒ การศาสนศึกษา

มีการจัดการเรียนการศึกษาพระปริยัติธรรมภายในวัด โดยมีพระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร) เป็นเจ้าสำนักศึกษา โดยมีพระมหานุกฤษณ์ อคฺควโร เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระมหานิรัน นรินฺฺตโร เป็นครูสอน

ในส่วนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีพระมหา
มานพ ปัญญาวิโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสทำหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่ และมีพระภิกษุภายในวัดหลายรูป ทำหน้าที่ช่วยสอนในหมวดวิชาและชั้น
เรียนต่างๆ

ด้านการศึกษายาสยามัญฑ์ทางวัดได้มีการจัดตั้งศูนย์การ
เรียนชุมชนวัดปัญญาบันฑาราม (การศึกษานอกโรงเรียน) โดยมีอาจารย์
ประจำกลุ่มของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอคลองหลวง
มาถวายความรู้และคำปรึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่วัดปัญญา-
บันฑาราม ส่วนการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทางวัดจัดในรูปแบบของการ
อุปถัมภ์ทุนการศึกษาในทุกระดับตามระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้

๓.๓.๓ การศึกษาสงเคราะห์

ปกติมีการจัดมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา
พระภิกษุ สามเณร ในเดือนพฤษภาคม (เปิดภาคการศึกษาใหม่) และ
ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม วัดปัญญาบันฑาราม
โดยมูลนิธิวัดปัญญาบันฑารามได้จัดมอบทุนการศึกษาแก่กุลบุตร
กุลธิดา โดยคัดเลือกจากนักเรียนในท้องถิ่นของอำเภอคลองหลวง จังหวัด
ปทุมธานี เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล และได้ดำเนินการต่อเนื่องมา
ทุกปี

นอกจากการสงเคราะห์ด้วยการให้วัดอุปถัมภ์เพื่อการศึกษาแล้ว วัดปัญญาบันฑารามได้สนับสนุนให้การศึกษาด้านต่างๆ
ดังนี้

๑) ให้การสนับสนุนงานวิจัยและเผยแพร่งานวิจัยการศึกษา
โครงการและกิจกรรมของวัด

๒) ให้การสนับสนุนการศึกษาดูงานของผู้ปฏิบัติงานของ
วัดเพื่อการพัฒนาตนและพัฒนางานต่อไป

๓) ให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน
นักเรียน นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร และบุคคลผู้สนใจที่ต้องการ
ศึกษาเรียนรู้การปฏิบัติงานของวัดปัญญาบันฑาราม ได้มาศึกษาดูงาน
ภายในวัด ซึ่งทางวัดได้ให้ความอนุเคราะห์จัดเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ
ในด้านต่างๆ ตามโอกาส

๔) ให้ความอนุเคราะห์แก่นักเรียน นักศึกษา ที่ต้องการ
ทราบข้อมูลของวัดเพื่อจัดทำเอกสารรายงานต่างๆ โดยทางวัดได้จัด
เตรียมเอกสารข้อมูล ตลอดทั้งเทปธรรมะ แก่ผู้สนใจ และให้บริการ
ข้อมูลเผยแพร่ทางอินเตอร์เน็ตของวัด

๕) ให้ความอนุเคราะห์จัดพระวิทยากรเป็นที่ปรึกษาให้
คำแนะนำในด้านวิชาการแก่ หน่วยงาน/สถาบันการศึกษา นักเรียน
นักศึกษา เช่น โครงการโรงเรียนสีขาว ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และ
กรรมการกลั่นกรองเค้าโครงวิทยานิพนธ์

๖) ให้การสนับสนุนพระนิสิตมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลง-
กรณราชวิทยาลัย ได้ฝึกปฏิบัติศาสนกิจก่อนรับปริญญา ๑ ปี ใน
ด้านต่างๆ ของวัด

๗) จัดมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่เรียน
มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกระดับ ตามเกณฑ์ที่ทาง
วัดกำหนดไว้

๓.๓.๔ การเผยแพร่ศาสนธรรม

วัดปัญญาบันฑารามมีการจัดการการศึกษาและเผยแพร่

ศาสนธรรมให้แก่ประชาชน และพระภิกษุ สามเณร ดังนี้

๑) การเผยแพร่ศาสนธรรมแก่ประชาชน อาทิเช่น ทุกวันพระ และทุกวันอาทิตย์ มีการแสดงธรรมแสดงโดยพระภิกษุในวัด และพระภิกษุจากวัดอื่นมาร่วมแสดงธรรม ภาคบ่ายมีการเจริญจิตตภาวนา และภาคค่ำมีรายการ "ธรรมะเพื่อนโยม" สำหรับผู้รักษาอุโบสถศีล และในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา และวันออกพรรษา มีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และวันสำคัญอื่นๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ ทางวัดมีกิจกรรมบำเพ็ญบุญ จัดแสดงพระธรรมเทศนา นอกจากนี้ในวันสำคัญของพระมหากษัตริย์ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม และ ๑๒ สิงหาคม มีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเทิดพระเกียรติ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล

นอกจากนี้ก็มีการจัดพระภิกษุไปแสดงธรรม บรรยายธรรม เป็นวิทยากรอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และมีการกำหนดเป็นรายวิชาอบรม เช่น "ค่ายคุณธรรม" ได้นำคณะข้าราชการ ลูกจ้าง ทั้งภาครัฐและเอกชนมาอบรมค่ายคุณธรรมที่วัด แบบค้างแรมตั้งแต่ ๓ วัน ๒ คืน ถึง ๑๕ วัน และการจัดอบรมธรรมะแก่เยาวชน "ค่ายพุทธบุตร" มีการประสานความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน "บวร" นำนักเรียน นักศึกษา มาอบรมค่ายพุทธบุตรแบบค้างแรมที่วัด ๓ วัน ๒ คืน และมีการนำคณะข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา มาศึกษาธรรมที่วัดตลอดปี

๒) การศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณร เช่น โครงการพัฒนาพระภิกษุตามหลักไตรสิกขา และรับพระนิสิตจากมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาปฏิบัติงานทุกปี และมีการจัดถวายความรู้

พระภิกษุ สามเณร ด้วยการเป็นวิทยากรบรรยาย อบรม ตามโครงการของหน่วยงาน/วัดต่างๆ นอกจากนี้ ทางวัดได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของวัดได้มีการพัฒนาตนเองให้เกิดการพัฒนา โดยการสนับสนุนให้การศึกษา มีการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดปัญญาบันฑิตาราม (การศึกษานอกโรงเรียน) และมีอาจารย์ประจำกลุ่มของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอคลองหลวง มาถวายความรู้และคำปรึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่วัดปัญญาบันฑิตาราม

๓) การเผยแพร่ธรรมในรูปแบบหนังสือ โดยได้รับการสนับสนุนทุนทรัพย์จากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเพื่อพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณการ และสมาชิกที่ประสงค์บอกรับวารสารอัตราปีละ ๑๐๐ บาท

(๑) วารสารประจำวัด "ปัญญาสาส์น" กำหนดออกราย ๓ เดือน ครั้งละ ๗,๐๐๐ เล่ม

(๒) "ประกายแห่งปัญญา" คติธรรมจากบทความและปาฐกถา ของ พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร) จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานกุศลสามัคคี วัดปัญญาบันฑิตาราม ปีละ ๑ ฉบับ จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

(๓) อนุสรณ์สามเณรภาคฤดูร้อน ปีละ ๑ ฉบับ จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

(๔) การเผยแพร่โดยใช้สื่อเสียงธรรม

- จัดเสียงธรรมตามสาย ในเวลา ๔.๐๐ - ๔.๓๐ น. ของทุกวัน

- เทปธรรมะ มีผลงานการปาฐกถาธรรมของ หลวงพ่อพุทธทาส, หลวงพ่อปัญญาบันฑิตะ พระครูศีลวัฒน์ และคณะ

ทำงาน ไว้บริการ

- เป็นวิทยากรพิเศษ บรรยายทางสถานีวิทยุ และโทรทัศน์ ตามโอกาสสมควร

๓.๓.๕ การสาธารณูปการ

ขณะนี้ที่วัดกำลังดำเนินการก่อสร้างอาคารอนุจारी (เขียน) เพื่อใช้เป็นที่พักของพระภิกษุและเป็นอาคารเรียนจำนวน ๑ หลัง

๓.๓.๖ การสาธารณสงเคราะห์

ทางวัดช่วยอนุเคราะห์ประชาชน โดยเกื้อหนุนด้านระบบ-ประปาหมู่บ้าน มีการจัดตั้งคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และคณะกรรมการประกอบด้วยประชาชนในท้องถิ่น และอนุเคราะห์ทำถนนเข้าหมู่บ้าน ติดต่อประสานงานหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ และพยาบาลมาตรวจรักษาฟรีที่วัด ทำให้ผู้มาปฏิบัติธรรมและประชาชนในละแวกใกล้เคียงได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น

จากการบริหารจัดการวัดปัญญาบันฑิตธรรมแสดงให้เห็นว่าวัดปัญญาบันฑิตธรรมได้ปฏิบัติภารกิจครบ ๖ ด้านตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างประสานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน วัดจึงได้กำหนดแผนผังการบริหารงานของวัดปัญญาบันฑิตธรรมดังนี้

๓.๔ โครงสร้างการบริหารของวัดปัญญาบันฑิตธรรม

คณะที่ปรึกษา ประกอบด้วย พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) เป็นประธาน และคณะที่ปรึกษาเป็นพระผู้ใหญ่ เช่น พระ

มหาเถรญาณ อนุจारी เพื่อขอรับคำปรึกษาในกิจการงานของวัดให้ดำเนินไปด้วยดี

เจ้าอาวาส เป็นประธานองค์รววัดปัญญาบันฑิตธรรม และดำเนินกิจกรรม

ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ทำหน้าที่ช่วยเจ้าอาวาสปฏิบัติภารกิจ

ไวยาวัจกร จำนวน ๗ คน ทำหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย

ในการบริหารงานของวัดปัญญาบันฑิตธรรม มีการจัดรูปแบบองค์กรที่มองเห็นอย่างเป็นรูปธรรมโดยแบ่งหน่วยงานเป็นแผนกต่างๆ ดังนี้

แผนกอำนวยการ ทำหน้าที่ในการดำเนินงาน ประสานงาน และอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อ โดยมีพระเจ้าหน้าที่ประจำวันร่วมปฏิบัติภารกิจ (ในอาคารสำนักงาน) ดังนี้

ก. ทำหน้าที่ติดต่อประสานงาน รับผิดชอบงานด้านธุรการประจำวัน งานพิธีการ อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาบำเพ็ญบุญในด้านต่างๆ เช่น อาหาร ที่พัก เป็นต้น

ข. ทำหน้าที่ให้บริการสนับสนุนการจัดอบรมและให้ข้อมูลแก่ผู้มาติดต่อ และมีหน่วยงานต่างๆ ร่วมปฏิบัติภารกิจทั้งสิ้น ๖ ฝ่าย คือ ฝ่ายเลขานุการ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายการเผยแผ่ศาสนา ฝ่ายการสาธารณูปการ ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ และฝ่ายเหรียญกษาปณ์

๑. ฝ่ายเลขานุการ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของเจ้าอาวาส และของวัดรับผิดชอบด้านการจัดตารางอบรม เตรียมอุปกรณ์การอบรม จัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด อารามิกชน และลูกจ้าง สมุดบันทึกประวัติวัด สมุดเยี่ยม จัดทำคำสั่ง ระเบียบ ร่างจดหมาย ติดต่อประสานงาน ประกอบด้วยแผนกต่างๆ ดังนี้

แผนกคอมพิวเตอร์ ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลของวัดในด้านต่างๆ และผลิตสิ่งพิมพ์เผยแพร่ ดูแลด้านคอมพิวเตอร์ ให้บริการและสนับสนุนการใช้คอมพิวเตอร์ และสิ่งพิมพ์ให้กับหน่วยงานของวัด

แผนกโสตทัศนอุปกรณ์ ทำหน้าที่บันทึกแถบเสียง งานประชาสัมพันธ์และจัดเสียงธรรมตามสายภายในวัด

แผนกทะเบียนประวัติ-สถิติ จัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ลูกจ้างของวัด และเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติงานพัฒนาด้านศาสนวัตถุ ศาสนบุคคลของวัด

แผนกโภชนาการ ทำหน้าที่จัดเตรียมอาหาร เครื่องดื่ม สถานที่ฉันหรือรับประทานอาหาร และดูแลรักษาความสะอาดวัสดุภาชนะเครื่องใช้สำหรับการบริโภคให้ถูกต้องตามหลักสุขอนามัย

แผนกพยาบาล ทำหน้าที่ให้บริการรักษาพยาบาลขั้นต้น โดยใช้ยาสามัญประจำบ้าน และจัดส่งแพทย์เมื่อจำเป็น

แผนกพุทธสหกรณ์ เป็นหน่วยงานสวัสดิการ ทำหน้าที่เก็บรักษา และให้บริการปัจจัยสี่แก่ พุทธบริษัทผู้อยู่ภายในวัด และให้ความอนุเคราะห์ (บริจาค) แก่สาธารณชน ได้แก่ วัดและหน่วยงานราชการต่างๆ รวมถึงผู้ขาดแคลน

พุทธสหกรณ์นี้ถือเป็นระบบการบริหารด้านปัจจัยสี่ในวัด ญาณันนทารามซึ่งจะมีความแตกต่างจากวัดอื่นๆ กล่าวคือ มีการนำระบบสังฆะมาใช้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้ชีวิตของชาวพุทธอยู่ร่วมกันแบบแบ่งปัน ไม่ได้อยู่ด้วยกันแบบหวังประโยชน์จากกันจุดเริ่มต้นพุทธสหกรณ์ถือว่าสังคมของวัดต้องอยู่ร่วมกันแบบสังฆะ ไม่อยู่แบบปัจเจกชน ดังนั้นสิ่งของเครื่องไทยทานที่ได้รับมา

จะนำมารวมไว้เป็นกองกลาง เรียกว่า พุทธสหกรณ์ และทุกฝ่ายสามารถเบิกใช้ได้ตามความจำเป็น และในส่วนที่เหลือมากพอทางวัดก็จะจัดนำบริจาคแก่วัด โรงเรียน หรือหน่วยงาน ที่แจ้งความประสงค์ขอรับบริจาคตามความจำเป็น ซึ่งทางวัดจะได้จัดสรรให้ถือได้ว่าเป็นหลักการการบริหารทรัพย์สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์ และยังสามารถนำส่วนเหลือไปแบ่งปันแก่ผู้ขาดแคลนได้อีก

หลักการดำเนินงานของพุทธสหกรณ์ มีดังนี้

ก. มีการจัดการดูแลจัดเก็บสิ่งของเครื่องใช้เป็นอย่างดี มีสถานที่จัดเก็บไว้อย่างเป็นระเบียบ เรียกว่า "พุทธสหกรณ์" เพื่อสะดวกต่อการทำความสะอาดและใช้สอย

ข. มีการบริหารงานพัสดุ เครื่องใช้ตามหลักพุทธสหกรณ์ มีการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลเฉพาะ และเมื่อเหลือใช้หรือนอกเหนือจากความจำเป็นก็นำบริจาคต่อให้แก่วัด โรงเรียน หรือหน่วยงานที่ต้องการต่อไป

๒. ฝ่ายศาสนศึกษา ทำหน้าที่จัดการศึกษาปริยัติธรรมแก่พระภิกษุ และสามเณรภายในวัด ทั้ง ๓ หลักสูตร คือ ๑) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ๒) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และ ๓) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สำหรับวัด ญาณันนทาราม มีการจัดเป็นศูนย์การเรียนชุมชนวัดญาณันนทาราม (การศึกษานอกโรงเรียน)

๓. ฝ่ายฝึกอบรมและเผยแพร่ศาสนธรรม เป็นหน่วยงานหลักที่จัดกิจกรรมด้านการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ จะได้นำกล่าวต่อไป ในหัวข้อการจัดการศึกษาและการเผยแพร่

ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม

๔. ฝ่ายสาธารณูปการ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมอื่นๆ เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัด ซึ่งแยกเป็นแผนกต่าง ๆ เพื่อช่วยปฏิบัติการกิจตามโครงการ ดังนี้

แผนกพุทธเกษตร ทำหน้าที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมภายในวัด งานด้านเกษตร ไม้ดอกไม้ประดับ การบำรุงรักษาดิน และน้ำ การกำจัดขยะมูลฝอย และรักษาความสะอาดภายในบริเวณวัด

แผนกศาสนสถาน ทำหน้าที่ดูแลงานก่อสร้าง ตกแต่ง ซ่อมแซม อาคาร โรงเรือน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

นอกจากการพัฒนาในเรื่องของอาคารสถานที่แล้ว วัดปัญญาบันฑิตารามยังได้พัฒนาบุคคลให้มีส่วนร่วมในการรักษาศาสนสถานและสภาพแวดล้อมภายในวัดด้วย ทั้งนี้เพื่อรักษาสภาพสมดุลตามธรรมชาติ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการดูแลรักษาความสะอาดวัดปัญญาบันฑิตาราม จึงจัดให้มีงานรักษาภายในวัด ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑) มีการดูแลรักษา ทำความสะอาด บัดกวาดสถานที่ต่าง ๆ ทุกเช้า โดยพระภิกษุ สามเณร และผู้มาอาศัยในวัดทำหน้าที่ตามกิจวัตร โดยมีการจัดผลัดเปลี่ยนกันตามวาระประจำวันในส่วนใบไม้แห้งจะไม่มีการเผาทิ้ง แต่จะนำกองรวมไว้ตามโคนต้นไม้ เพื่อให้ย่อยสลายเป็นปุ๋ยตามกระบวนการธรรมชาติต่อไป

๒) มีการจัดแยกขยะใส่ลงถังภาชนะที่จัดไว้เป็นประเภท

คือ ขยะเปียก ขยะแห้ง และเศษอาหาร เพื่อง่ายต่อการคัดแยกให้รถขนขยะของ อบต.คลองหก มารับไปกำจัดหรือนำไปจัดทำปุ๋ยตามขั้นตอนต่อไป

๕. ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ ชุมชน และสังคมในด้านการศึกษา และสาธารณูปโภค ดังนี้

โครงการประทีปธรรมแห่งปัญญา (ทุนการศึกษาสงเคราะห์) วัดปัญญาบันฑิตาราม จัดตั้งมูลนิธิวัดปัญญาบันฑิตาราม ใน พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งคือ ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษาที่เรียนดี มีความประพฤติดี เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรมแก่เยาวชน โดยจัดมอบทุกวันที่ ๑๑ พฤษภาคม (สำหรับพระภิกษุ สามเณร) และทุกวันที่ ๕ ธันวาคม สำหรับนักเรียน ทั้งนี้นักเรียนผู้ได้รับทุนต้องมาร่วมโครงการสู่อารามที่วัดปัญญาบันฑิตารามอย่างน้อยปีละ ๑ วัน ถึง ๓ วัน ๒ คืน ตามระดับการศึกษา โดยมีผู้ปกครองมาร่วมด้วยอย่างน้อย ๑ วัน กิจกรรมนี้เริ่มจัดครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙

ระบบประปาหมู่บ้าน เป็นงานสงเคราะห์ประชาชนแก่ชุมชนในละแวกใกล้เคียงวัด ซึ่งจัดให้มีขึ้นตั้งแต่สมัยเริ่มสร้างวัด ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ ประกอบกับในสมัยนั้นชุมชนที่ตั้งวัดอยู่ห่างไกลความเจริญ ระบบประปาหมู่บ้านในท้องถิ่นยังไม่มีการจัดทำขึ้น วัดปัญญาบันฑิตารามจึงจัดระบบประปาหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือประชาชน

๖. ฝ่ายเหรียญกฐิ รับผิดขอการเงิน จัดทำบัญชีรับ - เบิก จ่ายเงิน และดูแลการจัดซื้อ จัดจ้าง บริหารพัสดุและทรัพย์สิน ควบคุมการรับ - จ่ายเงินกองทุนต่าง ๆ ของวัด และมูลนิธิ โดยเฉพาะในเรื่อง

การรับ-จ่ายเงิน วัดจะมีกฎกติกาตามระบบบัญชีทั่วไป มีการออกหลักฐานใบอนุโมทนาบัตรเมื่อมีการรับเงินบริจาคทุกครั้ง ตลอดทั้งต้องมีหลักฐานการจ่ายเงินในทุก ๆ รายการอย่างเคร่งครัด และยังมีฝ่ายตรวจสอบบัญชีทำหน้าที่ตรวจสอบเดือนละ ๑ ครั้ง แล้วสรุปทำงบดุลในทุกสิ้นปี นอกจากนี้มีการจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เพื่อใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค เช่น

กองทุนเพื่อการศึกษาพระภิกษุ สามเณร ทำหน้าที่จัดสวัสดิการแก่พระอาจารย์ผู้สอน และอุปถัมภ์ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม รวมถึงผู้กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่รับผิดชอบการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของวัดปัญญาบันฑิตาราม

มูลนิธิวัดปัญญาบันฑิตาราม จัดตั้งเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๑ มีพระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร) เป็นประธาน ทำหน้าที่ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษาที่เรียนดี มีความประพฤติดี และส่งเสริมการศึกษา และปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัท และอื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิ

กองทุนพุทธทายาท เป็นหน่วยงานจัดสวัสดิการภายในวัด เพื่อจัดการอยู่ร่วมกันแบบสังฆะให้มีผลในการปฏิบัติจริง เป็นแนวทางการปฏิบัติในรูปเครือข่าย มีสมาชิกได้แก่ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี และบุคลากรของวัดปัญญาบันฑิตาราม ทั้งนี้เงินกองทุนพุทธทายาทได้มาจากผู้มีจิตศรัทธาบริจาค จากสมาชิก จากวิทยากรและผลกำไรจากร้านจำหน่ายหนังสือ โดยแบ่งเป็นประเภทตามการใช้จ่ายดังนี้ เงินทุนการศึกษา เงินค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทางกลับภูมิลำเนา เงิน

นิตยภัต พระวิทยากรที่จัดให้ใช้จ่ายได้เป็นส่วนตัว มีกำหนด ๔ เดือนต่อครั้ง จำนวนเงินอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการ และเงินกองทุนพระในบ้าน สำหรับบิดามารดา กำหนดเดือนละ ๑ ครั้งๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท

ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากองทุนพุทธทายาท และแนวคิดเรื่องพุทธสหกรณ์ เป็นแนวความคิดการอยู่ร่วมกันแบบสังฆะที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อนำมาบริหารจัดการเรื่องวัตถุดิบและการเงินทำให้เกิดความชัดเจนตามหลักธรรมวินัย ลดการแสวงหาลาภและวัตถุปัจจัย ตัดความกังวลหรือข้อขัดแย้งในเรื่องเหล่านี้ลง จึงอำนวยความสะดวกในการประพฤติธรรม มีการอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปันทำงานเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ทำงานเพื่อแสวงหาความดี ไม่ใช่เพื่อแสวงหาเงินหรือวัตถุเป็นเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น พระวิทยากรในวัดปัญญาบันฑิตารามจะทำงานกัน โดยไม่มีค่าตอบแทน ทั้งนี้มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ถ้าทำงานแบบเชิงค่าตอบแทนก็จะกลายเป็นลูกจ้าง ไม่น่าปฏิบัติปราโมทย์ แต่มีการจัดในรูปแบบบูชา เช่น ตั้งกองทุนพระในบ้าน เพื่อดูแลพ่อแม่ ด้วยมีความเห็นว่าเมื่อสอนคนอื่นให้กตัญญูตเวที จึงควรนำธรรมข้อนี้มาปฏิบัติ โดยใช้กองทุนพระในบ้านถือหลักว่าพระพุทธเจ้าสอนว่า แม้แต่อาหารที่รับบิณฑบาตมาให้คนอื่นรับประทานก่อนไม่ได้ แต่ให้พ่อแม่รับประทานก่อนได้ ดังนั้นในกองทุนพุทธทายาทจึงจัดสรรเงินสำหรับพระในบ้านให้แก่บิดา มารดาที่ยังมีชีวิตอยู่ของสมาชิก กำหนดเดือนละ ๑ ครั้ง โดยแผนกบัญชีทำหน้าที่จัดส่งทุกเดือน นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ สามารถเบิกได้จากกองทุน เช่น ถ้าเรียนหนังสือมีกองทุนเพื่อการศึกษา จัดทุนการศึกษา

ให้ ส่วนค่ารักษาพยาบาล หรือค่าเดินทาง สามารถเบิกได้จากกองทุน แต่จะไม่ถวายเป็นเงินความจำเป็นของสมณะที่จะบริโภค

ในส่วนของโครงสร้างของวัดปัญญาบันฑาราม ผู้วิจัยพบว่า ภารกิจของวัดที่ได้จัดทำขึ้นมีจำนวนมากและครอบคลุมภารกิจ ๖ ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แต่ยังไม่มีการกำหนดขอบข่ายหน้าที่ของงาน และมอบหมายผู้รับผิดชอบงานอย่างชัดเจน และบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนต่าง ๆ ในด้านการบริหารซึ่งประกอบด้วยคณะที่ปรึกษา เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร ๗ คน ถึงแม้จะมีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคน แต่ในส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับการทำงาน เช่น วาระของการทำงาน หรือการนัดหมายการประชุมของคณะกรรมการไม่มีระเบียบวาระที่แน่นอน จึงอาจกล่าวได้ว่าขณะนี้วัดยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบในด้านโครงสร้างการบริหารในรูปของคณะกรรมการ การจัดทำแผนประจำปี และแผนกลยุทธ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของวัด ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีความต้องการเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี

๓.๕ การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดปัญญาบันฑาราม

วัดปัญญาบันฑารามมีกิจกรรม และโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง นับแต่เริ่มสร้างวัดใน พ.ศ. ๒๕๓๗ ถึงปัจจุบัน รวมทั้งสิ้น ๑๘ โครงการ โดยแบ่งเป็น ๓ งาน/โครงการใหญ่ๆ ดังนี้ ๑) งานศาสนศึกษา หรือ การศึกษาปริยัติธรรม ๒) โครงการสำหรับพระภิกษุ สามเณร และ

๓) โครงการเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ประชาชน

๓.๕.๑ งานศาสนศึกษา วัดปัญญาบันฑารามมีการเรียนการสอนปริยัติธรรม ๒ หลักสูตร คือ

๑) โครงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการให้การศึกษาพื้นฐานและการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุ สามเณร และฝึกฝนอุปนิสัย กิจวัตรของพระภิกษุ สามเณรในช่วงฤดูเข้าพรรษาให้สมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้แนวทางในการศึกษาพระปริยัติธรรมและเข้าใจหลักศาสนาและศาสนพิธีอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมให้อุบาสก อุบาสิกาได้รับการศึกษา แผนกธรรมศึกษา เพื่อสนับสนุนให้เกิดอิทธิบาทธรรมในการศึกษาและปฏิบัติ และมีการส่งสอบวัดผลโดยส่วนกลางเช่นกันทุกปี

โดยวิชาที่สอนเป็นไปตามหลักสูตรปริยัติธรรมนักธรรมชั้นตรี โท และเอก และวิธีแห่งสติเป็นกิจกรรมฝึกปฏิบัติพร้อมกันทุกโครงการภายในวัด (ดูตารางปฏิบัติสมณกิจในภาคผนวก ๓) สำหรับผู้ร่วมโครงการได้แก่

บรรพชิต (หลักสูตรนักธรรมตรี โท และเอก) และ
อุบาสก-อุบาสิกา (ธรรมศึกษาตรี โท และเอก) ไม่จำกัด
วัย และจำนวน

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ (พระนวกะ ปีละ ๒๐
รูป) มีดังนี้

(๑) มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ และไม่เสพยาเสพติด
หรือสิ่งของมีนเมา

(๒) มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ไม่ทุพพลภาพ และไม่

เป็นโรคที่สังคมรังเกียจ

(๓) มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาและพอใจที่จะปฏิบัติตามกฎของวัดทุกประการ

(๔) ต้องผ่านการทดสอบคัดเลือกตามที่ทางวัดได้กำหนดไว้แล้ว เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙

๒) โครงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาระดับต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้ทั้งหลักธรรมและภาษาบาลี เพื่อการเข้าใจ ตีความ และประยุกต์พุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การเผยแผ่คำสอนได้อย่างถูกต้องและปฏิบัติอย่างเหมาะสม เน้นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ ตีความ ประยุกต์พุทธธรรม เพื่อการสื่อสารแก่พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เป็นการผลิตพระภิกษุสามเณร ให้มีความรู้ทั้งทางธรรมและบาลี และเป็นผู้สืบอายุพระพุทธศาสนาที่มีความรู้และคุณภาพสูง โดยวัดปัญญาบันฑิตนันทารามมีวิธีส่งเสริมการศึกษาด้านปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม และบาลี ดังนี้

(๑) จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระภิกษุ สามเณร

(๒) รับพระภิกษุ สามเณรที่ใฝ่ในการศึกษาเข้าสำนัก

เรียน

(๓) จัดอบรมวิปัสสนาระยะเวลา ๕ วัน ก่อนเปิดและปิดภาคการศึกษาประจำปี

(๔) สนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

(๕) จัดหาอาจารย์ผู้สอนเสริมรายวิชา ในวันหยุด

เสาร์ - อาทิตย์

(๖) มอบรางวัลในการสอบผ่าน และให้ทุนการศึกษาในทุกระดับชั้น

(๗) จัดทัศนศึกษาเมื่อสอบเสร็จตามความเหมาะสมแก่ภาวะ และเป็นไปเพื่อการศึกษาก

๓.๕.๒ โครงการสำหรับพระภิกษุ สามเณร

โครงการนี้ถือเป็นโครงการหลักและสำคัญ ด้วยวัดปัญญาบันฑิตนันทารามมีจุดมุ่งหมายเพื่อ "สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ" ตามเจตนารมณ์ของพระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) กิจกรรมเพื่อให้พระภิกษุ สามเณรได้วางแนวทางตามที่สมเด็จพระสังฆมาสังฆพุทธเจ้าทรงวางแนวทางการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐแก่ชาวโลก คือ

- อธิศีลสิกขา คือ การศึกษาข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

- อธิจิตตสิกขา คือ การศึกษาข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้มีคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง

- อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง

การดำเนินชีวิตที่ประเสริฐตามแนวทางที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ เราทุกคนจึงมีโอกาสประพฤติปฏิบัติตามศักยภาพของตนเพื่อให้ความเป็นพระ หรือความประเสริฐเกิดขึ้นได้ พระธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ได้ปกป้องคุ้มครองพระองค์และชาวโลกให้พ้นจากความทุกข์จวบจนเสด็จดับขันธปรินิพพาน

พระพุทธองค์ถือว่าเป็นตัวอย่างของผู้เพียรพยายามสร้างความเป็นพระ คือ ผู้ประเสริฐที่อยู่อย่างเรียบง่าย ตามวิถีชีวิตที่แสวงหาความจริง ความงาม และความดีที่อาศัย ศีล สมาธิ และปัญญา นี่คือแนวการสร้างพระของวัดปัญญาบันฑิตาราม ซึ่งมีการจัดดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องดังนี้

๑) โครงการอบรมพระภิกษุ "ไตรสิกขา"

เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ปฏิบัติตามพุทธประสงค์ คือ ดำเนินชีวิตด้วยศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา พระภิกษุจะมีโอกาสเพิ่มศักยภาพให้กับตนเองด้วยการศึกษาจริง ปฏิบัติจริง และร่วมกันประพฤติปฏิบัติ รักษาพระธรรมวินัย และได้ฝึกทำงานเผยแผ่พระศาสนาด้วยอุดมการณ์ อยู่อย่างเรียบง่าย ตามวิถีชีวิตที่แสวงหาความจริง ความงาม และความดี เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ พุทธศาสนิกชน โดยมีกิจกรรมในด้านต่างๆ ดังนี้

(๑) ด้านวิชาการ

- ศึกษาจากหนังสือ วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานและชีวิต

- ศึกษาจากภายในจิตใจตนเอง

(๒) ด้านการปฏิบัติ

- ปฏิบัติเพื่อตนเอง พัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา

- ปฏิบัติเพื่อผู้อื่นโดยผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัดปัญญาบันฑิตาราม เช่น โครงการอบรมคุณธรรม "ค่ายพุทธบุตร" "ค่ายคุณธรรม" ฯลฯ

(๓) การศึกษาดูงาน

- เพื่อพัฒนาตนเอง
- เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

ซึ่งเป็นโครงการที่ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้และประสบการณ์จากการทำงานและนำไปพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างสมบูรณ์แบบ และสร้างจิตสำนึกในการทำงานและขยายผลเผยแผ่งานพระพุทธศาสนาได้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถขยายแนวความคิดการทำงานไปยังกลุ่มผู้ปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้ และที่สำคัญคือร่วมสืบสานพระพุทธศาสนาได้ตรงตามพระพุทธประสงค์

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ พระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชั้นปีสุดท้าย (ฝึกภาคปฏิบัติระยะเวลา ๑ ปี) และพระธรรมทายาทวัดชลประทานรังสฤษฎ์ (หลักสูตร ๓ ปี) เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙

๒) โครงการโรงเรียนการเผยแผ่พุทธธรรมปัญญาบันฑิตะ (ที่ระลึก ๙๐ ปี ปัญญาบันฑิติกุ)

เป็นอีกหนึ่งโครงการสำหรับพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความสนใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ มีความรู้ขั้นสูงและอายุพรรษา ๓ พรรษาขึ้นไปประสงค์ร่วมสืบอายุพระพุทธศาสนาตามพุทธประสงค์ และสืบทอดเจตนารมณ์การเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาบันฑิติกุ) ศึกษามุ่งทำความเข้าใจ ติความประยุกต์พุทธธรรม เพื่อการสื่อสารแก่พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจพระพุทธศาสนาให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้นอกจากพระนักเผยแผ่

จะได้รับการฝึกอบรมศึกษาทางเผยแผ่ภาคปฏิบัติอย่างเหมาะสมแล้ว จะได้มีโอกาสเจริญภาวนาทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติอย่างถูกต้อง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้มุ่งเจริญสติ เพื่อเป็นฐานในการแก้ปัญหาชีวิต

การฝึกอบรมแบ่งเป็น ๓ ช่วง ฝึกอบรมภาคปริยัติ (เรียนรู้จากประสบการณ์จริง) การฝึกอบรมภาคสนาม (สู่วิญญาณนิกเผยแผ่) และฝึกอบรมภาคภาวนา (ความมั่นคงของนักเผยแผ่) ทั้งนี้ด้วยความเมตตา ของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ซึ่งรับเป็นประธานอำนวยการ โดยได้จัดกิจกรรมครั้งแรก (พุทธสาวก) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔

๓) โครงการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดปัญญานันทาราม (กศน.)

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนและสังคม พระภิกษุ สามเณร ถือว่าเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการช่วยพัฒนาคนและสังคม ดังนั้นจึงควรจัดให้มีการศึกษาตามเกณฑ์บังคับขั้นพื้นฐานที่ต้องศึกษาทุกรูปตามหลักสูตรของ กศน. ได้จัดกิจกรรมครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕

๓.๕.๓ โครงการเผยแผ่ศาสนธรรมแก่ประชาชน

๑) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

เป็นกิจกรรมที่ให้โอกาสแก่เยาวชนชายได้ฝึกตนเพื่อเป็นเหล่ากอของสมณะตามแบบอย่างพระราहुล สร้างความสมดุลให้กับชีวิตจากลูกสู่ความเป็นบุตร เพื่อพ่อแม่สุขใจ อิ่มใจ ตลอดไป การจัดกิจกรรมอบรม ๑ เดือน ระหว่างปิดภาคการศึกษา ด้วยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ที่ร่วมกันจัดระบบให้เยาวชนได้

เติบโต และเรียนรู้พัฒนาชีวิตด้วยความมุ่งมั่นอย่างมีศรัทธา ซื่อตรง ต่อความจริง ความงาม และความดี เพื่อชีวิตตนเอง และสังคม เป็นการสร้างศาสนทายาทให้เรียนรู้พระพุทธศาสนาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ให้มีอุปนิสัยที่ดีงามด้วยการฝึกตนให้เป็นคนบังคับตนเอง ได้จนมีคุณภาพ คือ คิดดีเป็น พูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น และไปสู่สถานที่ดีเป็น และเกิดความสำนึกและตระหนักในความกตัญญู ประพฤติตนเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเยาวชนที่ดีของชาติ และศาสนิกที่ดีของพระศาสนา เป็นการฝึกให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และช่วยป้องกันปัญหาอันเกิดจากเยาวชน

กิจกรรม

ระยะแรก ภาคเตรียมความพร้อม ฝึกพื้นฐานการเป็นสามเณร ๓ วันก่อนบรรพชา เพื่อสร้างอุปนิสัยความเป็นสามเณร

ระยะที่สอง ภาคบรรพชา เน้นกิจกรรมของความเป็นสามเณร ๑ เดือน เรียนปริยัติ ปฏิบัติ กรรมฐาน

ส่วนตารางกิจวัตรประจำวัน จะเป็นกิจกรรมฝึกปฏิบัติพร้อมกันทุกโครงการภายในวัด (ดูตารางปฏิบัติสมณกิจ ในภาคผนวก ๓) สำหรับคุณสมบัติผู้สมัครบรรพชา มีดังนี้

๑. อยู่ในวัยเรียน อายุระหว่าง ๑๒ - ๑๕ ปี
๒. สมัยครใจและได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง
๓. ยินดีปฏิบัติตามตลอดโครงการ
๔. ไม่ติดยาเสพติดให้โทษ

รับสมัครปีละ ๒๐๐ รูป เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙

๒) โครงการอบรมเยาวชน "ค่ายพุทธบุตร"

ในปัจจุบันเยาวชน นิสิต นักศึกษา กำลังหลงผิดเพี้ยน ในกระแสค่านิยมโลกตะวันตก ละทิ้งคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเห็นว่าเป็นสิ่งงมงาย ไร้สาระ ล้าสมัย ทำให้ขาดหลักธรรมที่จะยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้มีความมั่นคง สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้มีแนวโน้มในการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด อาจเกิดความเครียดจนฆ่าตัวตาย เสื่อมศีลธรรมและหันพึ่งยาเสพติด

เยาวชนคืออนาคตของชาติ และวงศ์ตระกูล การที่สังคมประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าและมั่นคงได้นั้น เยาวชนต้องมีความรู้และศีลธรรมควบคู่กัน จนมีผลให้เยาวชนมีจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยมในการดำรงชีวิตที่เหมาะสม

การพัฒนาเยาวชนจึงควรให้โอกาสทั้งชายและหญิงอย่างเหมาะสม ทั้งปริมาณและคุณภาพ เกื้อกูลต่อการประหยัด มุ่งให้เกิดประโยชน์ สร้างจิตสำนึก สร้างภูมิต้านทานให้กับตนเองด้วยคุณธรรม จนอ่านตนเองออก บอกตนเองได้ ใช้ตนเองเป็น ให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันโลก เพื่อเกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและประเทศชาติในที่สุด

๓ วัน ๒ คืน ของการจัดกิจกรรม "ค่ายพุทธบุตร" โดยความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน จะมีรูปแบบการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนดังนี้ มอบตัวเป็นศิษย์/ผู้ครอบครอง

ชาวพุทธ/ธรรมปฏิบัติสังฆาร/ทำวัตร/เจริญภาวนา/สมาทานศีลแปด/ฟังธรรมบรรยายเรื่อง เยาวชนยุคใหม่สนใจปฏิบัติธรรม ธรรมะสำหรับวัยรุ่น ทางแห่งความดี ทางรอดของชีวิต เด็กดีที่น่ารัก ทิศ ๖ ฯลฯ ในส่วนของภาคศึกษาศาสนธรรมจากคณะพระอาจารย์/แบ่งฐาน ในหัวข้อ ศึกษาวิถีชีวิตของชาวพุทธ เกียรติของความเป็นมนุษย์ (กตัญญูกตเวที)

มารยาทที่ต้องรู้และปฏิบัติ สมาธิภาวนาเบื้องต้น พระในบ้าน สัญลักษณ์ของคนดี (ระเบียบวินัย) ครูคือผู้ลิขิตชีวิต เอกลักษณ์ของความเป็นมนุษย์ (๕ ดีเพื่อชีวิต) สารธรรมจากวัดปัญญา ฯลฯ /วิถีแห่งสติ (อิริยาบถ เดิน ยืน นั่ง)/พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร/ชมวีดิทัศน์สังฆกรรมบทสุดท้าย/เขียนบทความประทับใจ/พิธีอธิษฐานจิตเพื่อชีวิตใหม่

รับอบรมรุ่นละประมาณ ๒๐๐ - ๓๐๐ คน เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ ปี ๒๕๓๘

๓) โครงการสร้างคุณภาพชีวิต "ค่ายคุณธรรม"

การจัดกิจกรรมนี้เพื่อให้โอกาสพิจารณาว่า วัยเด็กมีความสนุกไปอย่างไร วัยหนุ่มสาว มีความเพลิดเพลินไปอย่างไร วัยกลางคนมีความพอใจไปอย่างไร วัยแก่เฒ่าชราก็ต้องมีความสุขเย็นไปอีกอย่างไร

ชีวิตคนเราต้องการความสุขแบบไหนกันแน่ ทำอย่างไรเราจึงมีความสุขได้ทุกวัยหรือเอาตัวรอดได้ เราจึงต้องค้นหาตัวเองให้เจอ ตอบตนเองให้ได้ว่าเกิดมาทำไม สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต คืออะไร เงินก็ซื้อไม่ได้ ชื่อเสียงก็ช่วยไม่ได้ มิตรสหายบริวารก็ช่วยทำไม่ได้ มีพระธรรมเท่านั้นที่จะหล่อเลี้ยงจิตใจเราให้สดชื่น มีความสุข สงบเย็น ได้ทุกวัย ทั้งยามเด็ก หนุ่มสาว วัยกลางคน หรือแก่ชรา พระธรรมช่วยดับความทุกข์ร้อนให้ทุกครั้งที่เกิดขึ้นในการประกอบงานทุกชนิด ดังพุทธพจน์ว่า "ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี" ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมเป็นนิจ

ค่ายคุณธรรม สำหรับข้าราชการและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ประสงค์เข้ารับการอบรมเป็นกลุ่มตั้งแต่ ๓๐ คนขึ้นไป

ถึง ๒๐๐ คน และมีความยินดีประพฤติพรหมจรรย์ ระยะเวลาอบรม ตั้งแต่ ๓ วัน ๒ คืน ถึง ๗ วัน ๖ คืน โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้บุคคล ได้รู้จักนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต และ เป็นการให้โอกาสแก่ชีวิตได้รับความสงบร่มเย็นโดยมีการจัดกิจกรรม คุณภาพชีวิตดังนี้ บริหารกาย บริหารจิต/ทำวัตร เจริญจิตตภาวนา/ โยคะเพื่อสุขภาพ เติบจงกรม/ธรรมปฏิบัติสังฆาร "สู่ครอบครัวชาวพุทธ"/ ศาสนพิธีที่ควรทราบ/ความรู้เบื้องต้นเรื่อง การเจริญจิตตภาวนา/ความสำเร็จของความสุขในการทำงาน/อริยสังขจัดทุกข์/ที่พึงของชีวิต/คุณธรรมสำหรับข้าราชการ/ธรรมชีวิต/อยู่กันด้วยความรัก/สนทนาธรรม กับกัลยาณมิตร/ธรรมมิติใหม่ (ชมสไลด์ วีดีโอ ธรรมะ)/ทำหน้าที่คือ การปฏิบัติธรรม/สาระธรรมจากการอบรม (บทสรุป/ประเมินตนเอง)/หยุดคิดสักหน่อยก่อนชีวิตจะก้าวไป ฯลฯ เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘

๔) โครงการเพิ่มโอกาสบวชเนกขัมมบารมี (ศุกร์-อาทิตย์)

จากแนวคิดเรื่องชีวิตทางกายอยู่ได้ด้วยปัจจัยสี่ ทางจิตวิญญาณอยู่ด้วยคุณธรรม การมีชีวิตที่แสวงหาแต่ปัจจัยสี่เป็นชีวิตที่แสวงหาความสุขทางกายโดยส่วนเดียว เราจึงประสพภาวะทั้งส่วนบุคคลและสังคม

ดังนั้นเราควรแสวงหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุขทางจิตคือธรรมะ จะได้มีชีวิตอยู่ได้ด้วยสติปัญญา และเพื่อให้จิตใจได้พบความสุขสงบเย็นของชีวิต โดยมีรากฐานจากประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติ

การบวชเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นกิจกรรมฝ่ายดีที่ชาวพุทธทุกเพศทุกวัยมีสิทธิ์ร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง และขยายผลไปยังผู้อื่นไม่จำกัดจำนวน เวลา และสถานที่

การบวชเนกขัมมบารมี เป็นการให้โอกาสแก่ชีวิตในการนำตนเองเข้าหาธรรมะ เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

กิจกรรม ศึกษาธรรม สวดมนต์ภาวนา บริหารกาย บริหารจิต เก็บอารมณ์ เน้นทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม รักษาศีล ๘ ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถเข้าปฏิบัติได้ทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๗

๕) โครงการสืบสานวัฒนธรรมรักษาอุโบสถ (วันพระ)

บรรพบุรุษของเราได้อาศัยการฝึกตนโดยหลักของศาสนาที่มาจากรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องมือในการสร้างชีวิต คือการสร้างความสำนึกให้เกิดขึ้นเพื่อความรอดของชีวิตทั้งทางกายและทางจิต จึงทำความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับชีวิตและสังคม

ณ เวลานี้สถานการณ์ได้เปลี่ยนไป วันพระซึ่งเคยทำหน้าที่สืบสานอริยธรรมของมนุษย์กำลังถูกลบเลือนไปจากความทรงจำ เพราะการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากจันทร์คต สู่สุริยะคติอริยธรรมของมนุษย์จำเป็นต้องได้รับการรักษา และปฏิบัติสืบต่อไปเพื่อให้มนุษย์กล้า อด ละ เลิก ฝึกตนให้เป็นคนอยู่ง่าย กินง่าย ถูกใจมนุษย์สิ้นสุดปัญหา

การเข้าร่วมกิจกรรมนี้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ประพฤติตน เป็นแบบอย่างตามทัศนคติ "ทำดีไว้ให้ลูก ทำถูกไว้ให้หลาน ตายเสีย

ก่อนตาย" และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาติตลอด
ทั้งสร้างและปลูกเร้าจิตสำนึกในความเป็นไทย

ในส่วนกิจกรรม จะมีการทำวัตร สวดมนต์ บริหารกาย
บริหารจิต เจริญจิตตภาวนา เพิ่มบารมีด้วยการทำหน้าที่ (บำเพ็ญ
ประโยชน์) ถวายสังฆทาน พังกรรมบรรยาย เติบงกรรม และในภาค
กลางคืนจะเป็นรายการธรรมะเพื่อนโยม โดยจัดพระภิกษุสงฆ์สนทนาธรรม
กับญาติโยมทุกวันพระ ๑ วัน ๑ คืน เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๗

๖) โครงการชีวิตใหม่ (บำเพ็ญบารมีวันอาทิตย์)

กิจกรรมนี้เกิดขึ้นจากการที่สังคมปัจจุบันได้เปลี่ยน
วิถีชีวิตจนเกิดความสับสน กายกับจิตไม่สัมพันธ์กัน เพื่อให้โอกาสแก่
ชีวิตนั้น คือ วันจันทร์-ศุกร์ มีภาระต้องทำงาน วันเสาร์-อาทิตย์ เป็น
เพียงวันพักผ่อนทางกาย จิตจึงไร้ทิศทาง เป็นความล้มเหลวของระบบ
ชีวิต เราจัดโอกาสให้เพียงแต่กายได้พักผ่อน แต่จิตกลับไม่มีเวลาให้
หยุดคิดแม้เพียงเสี้ยวหนึ่ง เพื่อได้สัมผัสถึงความสงบเย็น เมื่อวัฒนธรรม
ในสังคมไทยได้เปลี่ยนไปตามกระแสสังคมโลก ความห่างเหินทาง
วัฒนธรรมได้เกิดขึ้น แต่คุณค่าพิเศษของมนุษย์อยู่ที่การปรับตัวได้
การปรับตัวเพื่อให้โอกาสชีวิตเป็นความจำเป็น

เพื่ออนุเคราะห์แก่กุศลแก่ชีวิต สงเคราะห์ตนเองและ
สังคมด้วยการปรับตัวเองให้เข้ากับเปลี่ยนแปลง ใช้วันอาทิตย์ให้
โอกาสแก่ตัวเองทั้งกายและจิต ชีวิตก็สมบูรณ์ แม้เพียงวินาทีหนึ่งก็
ตาม และร่วมสร้างแบบอย่างที่ถูกต้องไว้กับสังคม และเป็นอีกโครงการ
หนึ่งที่ทางวัดได้ถือกิจกรรมนี้เป็นงานที่ร่วมประสานโครงการลานวัด
ลานใจ ลานกีฬา ของกรมการศาสนา

กิจกรรมวันอาทิตย์

เวลา กิจกรรม

๐๙.๐๐ น. สวดมนต์ / ทำวัตรแปล

๐๙.๓๐ น. แสดงปาฐกถาธรรม

๑๐.๓๐ น. ทำบุญตักบาตร / ถวายสังฆทาน

๑๑.๓๐ น. รับประทานอาหารร่วมกัน / เสรีจพิธี

เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๗

๗) โครงการสร้างความสุขด้วยการบำเพ็ญบุญ (วันสำคัญ
ต่าง ๆ)

การแสวงหาความสุขตามหลักธรรม เป็นความสุขสงบ
เย็นตามธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกิดจากชีวิตมนุษย์และมนุษย์เท่านั้นที่เข้าถึง
ได้ด้วยทำให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา เพื่อชีวิตได้พบความ
สุขแท้จริงคือ สะอาด สว่าง สงบ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทาง
ศาสนาเพื่อให้ชาวพุทธได้ร่วมบำเพ็ญบุญ และตระหนักถึงความสำคัญ
ในการสร้างความสุขแก่ชีวิต ทั้งยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
อันดีงามของชาวพุทธสืบไป และยืนยันว่าสิ่งสูงสุดของชีวิตคือ พระ
รัตนตรัยวันวิสาขบูชา - เป็นวันพระพุทธเจ้า คือ ความสะอาด สว่าง
สงบ วันมาฆบูชา-วันพระธรรม ไม่ทำชั่ว ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิต
ให้บริสุทธิ์ วันอาสาฬหบูชา - วันพระสงฆ์ ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติ
เป็นธรรม ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม

กิจกรรม สวดมนต์ ทำวัตรแปล แสดงปาฐกถาธรรม
ถวายสังฆทาน เจริญจิตตภาวนา เวียนเทียน ธรรมโอสถเพื่อชีวิต ธรรม
มิติใหม่ (สไลด์ วีดีโอ) ธรรมะคลายทุกข์ (สนทนา - ตอบปัญหาธรรม)

ใช้ระยะเวลา ๓ วัน ๒ คืน (ขึ้น ๑๔ ค่ำ - แรม ๑ ค่ำ) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม รับผิดชอบต่อสถิติ เริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่ ปี ๒๕๓๗

๘) โครงการวิปัสสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

วิปัสสนาเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าปฏิบัติ ด้วยการใช้สติ กำหนดดูอาการทางกาย และจิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะที่มีสติกำหนด อยู่ กิเลส (โลภ โกรธ หลง) ไม่อาจเข้าครอบงำจิตได้ บางครั้ง ขาดสติ เผลอไป เมื่อรู้ตัวก็ตั้งสติตามกำหนดกิเลสที่เกิดขึ้นในจิต จนกิเลสหายไป จิตกลับสู่ภาวะบริสุทธิ์ดั้งเดิม ปัญหาหรือความทุกข์จากการกระทำ ผิดทางกาย วาจา ใจ ก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การศึกษาปฏิบัติให้มาก กิเลสและความทุกข์ย่อมลดลง ความสงบสุขในจิตใจย่อมเกิดขึ้น

เพื่ออนุเคราะห์แก่กุลแก่ชีวิต สงเคราะห์ตนเองและ สังคมด้วยการปรับตัวเองให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงเพื่อความถูกต้อง กับโลกและชีวิต และสร้างสรรค์แบบอย่างที่ดีงามให้แก่สังคม ทำให้ รู้จักการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท คือ ได้เจริญอุปมาพหุธรรม สร้างครอบครัวเป็นสุขสังคมร่มเย็น ประเทศชาติมั่นคง ได้จัดกิจกรรม ครั้งแรก เมื่อ ปี ๒๕๔๔

๙) โครงการสัมมนาเผยแผ่ความรู้

ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศเนื่องจากต้องการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมตามแบบประเทศอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มรายได้และหวังความ เจริญทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการดำเนินชีวิตให้ทัดเทียมประเทศอุตสาหกรรมอื่น ๆ

วิถีชีวิตไทยที่มีรากเหง้ามาจากสังคมเกษตรกรรม การพึ่งพาตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการเพิ่มผลผลิต เช่น การ

ลงแขกเกี่ยวข้าว การร่วมมือกันทำฝายชุดบ่อ การใช้พื้นที่ในการเลี้ยง สัตว์ร่วมกัน ฯลฯ สภาพครอบครัวเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งด้านอาชีพ การใช้ชีวิตในสังคม การดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรม การอบรมปมนิสัย จิตใจของเด็ก ตลอดจนถึงวัดวาอารามซึ่งเป็นสถานที่ให้ความรู้ ให้ความร่มเย็นเป็นสุข ตามลักษณะสังคม วิถีชีวิตแบบนี้เปลี่ยนแปลงไป แล้ว

วิถีชีวิตที่พึ่งพาวัตถุและต้องการแสวงหาเครื่องอำนวยความสะดวก สะดวกมีมากขึ้น จนกลายเป็นทาสของวัตถุ โดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง จึงดำรงชีพอยู่ได้ จนเกิดเป็นภาวะวิกฤตของชีวิตและสังคม

การถอยหลังเข้าคลอง ตามที่ท่านพุทธทาสกล่าว คือ การกลับมาพิจารณารู้จักพื้นฐานเดิมของวิถีชีวิตตามแนวทางภูมิปัญญา ไทย ซึ่งต้องเป็นความร่วมมือของทุกคน ทุกฝ่าย ทุกหน่วย ให้มี แนวทางที่จะทำหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับพื้นฐาน ดั้งเดิมตามภูมิปัญญาของเราแล้วคงจะฝ่าวิกฤติของชีวิตและสังคม ขณะ นี้ไปอย่างมั่นคง

โครงการสัมมนาเผยแผ่ความรู้จัดระหว่างวันที่ ๑๐-๑๒ พฤษภาคม ของทุกปี เพื่อเป็นธรรมสมโภชแด่พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาันทิกขุ) ในโอกาสครบรอบชาติกาล (๑๑ พฤษภาคม) ได้ จัดกิจกรรมครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

๑๐) โครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี

โครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี เนื่องในโครงการ ของวัดปัญญาภิธานนารามซึ่งสืบสานต่อจากโครงการธรรมทานเพื่อปัญญา บารมี ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนาวัดชลประทานรังสฤษฎ์เพื่อจุด

ประกายแห่งปัญญาให้เกิดขึ้นเปรียบดังแสงสว่างที่ขจัดความมืดบอดของ
อวิชา ดังนั้นธรรมทานจึงขจัดความไม่รู้สู่ความเป็นผู้รู้ ทำตนให้เป็น
ผู้รู้จักให้และรู้จักกับ

เพื่อส่งเสริมสนับสนุนบทความทางพระพุทธศาสนา โดย
นำหลักธรรมจากปาฐกถาธรรมบางตอนของพระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญ
ญานันทะ และหลวงพ่พุทธทาส และนำผลงานปาฐกถาธรรม
ของพระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภโร) และบทความของคณะทำงาน
มาจัดพิมพ์เผยแพร่ตามโอกาสของกิจกรรมและเทศกาลสำคัญทางพระ
พุทธศาสนา

รูปแบบกิจกรรม

๑. สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อแจกแก่ผู้อุปัถุมิวัดบุญญานันทา-
รามและแจกเป็นธรรมทาน ได้แก่

๑) ปัญญาสาส์น วารสารประจำวัดบุญญานันทา-
ราม กำหนดออกรายสามเดือน เพื่อมอบแก่ผู้อุปัถุมิโรงเรียน และวัด
ต่าง ๆ ที่ประสงค์รับหนังสือ และรับสมัครสมาชิกอุปัถุมิปีละ ๑๐๐ บาท

๒) หนังสือต่างๆ จัดพิมพ์ตามโอกาส

๓) สรุปผลงานประจำปีของวัดบุญญานันทาราม
กำหนดออกเดือนมีนาคมของทุกปี

๔) หนังสือที่ระลึกสามเณรภาคฤดูร้อน

๒. สื่อเสียงธรรม ได้แก่ เทปธรรมะ มีผลงานการ
ปาฐกถาธรรมของหลวงพ่พุทธทาสหลวงพ่อบุญญานันทะ พระครูปลัด
ศีลวัฒน์ และคณะทำงาน ไว้บริการ

มีการเปิดธรรมะเสียงตามสายเป็นประจำทุกวัน
"ธรรมรับอรุณ" ในเวลา ๐๔.๓๐ น. - ๐๕.๐๐ น. (ทั่วบริเวณวัด) และ
เวลา ๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. (ณ บริเวณลานหินโค้ง) ได้เริ่มจัดกิจกรรม
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔

เมื่อพิจารณาหลักสูตรการศึกษาและเผยแพร่ศาสน
ธรรมของวัดบุญญานันทาราม จะเห็นว่าแต่ละหลักสูตรมีความเป็นมา
และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เน้นการนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อ
พัฒนาตนเอง การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการทำประโยชน์ให้สังคม
นอกจากนี้การอบรมยังเป็นการส่งเสริมคนให้เป็นคนดี ช่วยลดปัญหา
การขาดศีลธรรม จริยธรรม ของคนในปัจจุบัน และเป็นไปตาม
วัตถุประสงค์ในการสร้างวัด คือ "สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของ
ชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบ
ร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจ
วัตถุนิยมมากเกินไป"

ในการจัดการศึกษาเพื่อ "สร้างพระ" พบว่าวัด
บุญญานันทารามมีการจัดการศึกษาปริยัติธรรม และการศึกษาอื่น ๆ ที่
มุ่งเน้นให้พระภิกษุ สามเณร ได้มีโอกาสเพิ่มศักยภาพให้กับตนเอง
ด้วยการศึกษาและปฏิบัติจริง เช่น โครงการอบรมพระภิกษุ "ไตรสิกขา"
และโครงการโรงเรียนการเผยแพร่พุทธธรรมบุญญานันทะ เป็นต้น สำหรับ
การจัดการศึกษาเพื่อ "สร้างคน สร้างเยาวชน สร้างศาสนทายาท"
นั้นจะเห็นได้จากโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ค่ายพุทธบุตร
และค่ายคุณธรรม และโครงการอื่นๆ ที่มุ่งเน้นสอนคนในทุกๆ วัย

โดยเฉพาะโครงการค่ายพุทธบุตร และค่ายคุณธรรม
เป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

ซึ่งจะกล่าวในตอนต่อไป

๓.๖ สถิติการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ย้อนหลัง ๓ ปี

วัดปัญญาบันฑาทาราม ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๓๗ แม้จะเป็นวัดสร้างใหม่แต่มีผลงานโดดเด่นจนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับแก่สาธุชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเผยแพร่ศาสนธรรม จะเห็นได้จากสถิติต่าง ๆ ดังนี้

สถิติด้านการเผยแพร่ศาสนธรรม สถิติการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน สถิติการจัดกิจกรรมอบรมจริยธรรม "ค่ายพุทธบุตร" และสถิติการจัดกิจกรรมอบรมจริยธรรม "ค่ายคุณธรรม" จะเห็นอย่างชัดเจนว่าหลักสูตรดังกล่าวได้รับความนิยมอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมค่ายพุทธบุตร สถิติตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔ มีจำนวนการจัดอบรมทั้งสิ้น ๓๘๗ ครั้ง และมีผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น ๕๙,๒๒๖ คน ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตรที่มีจำนวนผู้เข้ารับการอบรมมากมายมหาศาล เมื่อเทียบกับจำนวนพระวิทยากรและบุคลากรภายในของวัด และเมื่อพิจารณาสถิติจำนวนครั้งที่จัด และจำนวนผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละปีในทุกๆ หลักสูตร พบว่ามีจำนวนที่เพิ่มขึ้นจนเห็นได้ชัดเจน ซึ่งตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มความต้องการที่มากขึ้นเป็นลำดับของสถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต้องการให้วัดปัญญาบันฑาทารามจัดการอบรมให้แก่เยาวชนและบุคลากรในองค์กร และความต้องการเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย จากการสัมภาษณ์พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ประสานงานเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรม พบว่าการจองเวลาการฝึกอบรมนั้นจะทำเป็นรายปี ยกตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการจะจัดอบรมใน พ.ศ. ๒๕๔๕ จะต้องจองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๔ คือ ติดต่อล่วงหน้า

๑ ปี อย่างไรก็ตามขณะนี้ตารางเวลาการฝึกอบรมที่จะจัดในปี ๒๕๔๖ ได้ถูกจองเต็มหมดแล้ว รวมถึง พ.ศ. ๒๕๔๗ บางส่วนด้วย ดังนั้นจึงน่าคิดว่าหากความต้องการมีแนวโน้มที่จะสูงไปเรื่อย ๆ เช่นนี้ ความพร้อมของสถานที่และจำนวนของพระวิทยากร จะสามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้หรือไม่ หากการเพิ่มขึ้นแต่ไม่ได้สัดส่วนระหว่างผู้เข้ารับการอบรม และจำนวนพระวิทยากร ตลอดจนความพร้อมเรื่องอาคารสถานที่ การบริหารจัดการที่เป็นระบบ และการดำรงคงไว้ซึ่งอุดมการณ์ของวัดที่จะเป็นวัดที่ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยม น่าจะเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องขบคิด และเตรียมการณ์ในอนาคต

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนผู้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
ณ วัดปัญญาบันฑาทาราม

ปี พ.ศ.	รุ่นที่	จำนวน
๒๕๓๙	๑	๙๘
๒๕๔๐	๒	๑๔๘
๒๕๔๑	๓	๒๐๙
๒๕๔๒	๔	๑๙๖
๒๕๔๓	๕	๑๕๓
๒๕๔๔	๖	๒๐๘
๒๕๔๕	๗	๑๙๘
รวม		๑,๒๐๐

ตารางที่ ๓.๒ จำนวนเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมจริยธรรม ตามโครงการ
ค่ายพุทธบุตร

ปี พ.ศ.	จำนวนครั้ง	จำนวนสถาบัน	จำนวนผู้เข้าอบรม
๒๕๓๙	๑๗	๑๐	๒,๒๑๒
๒๕๔๐	๔๓	๒๖	๖,๕๔๔
๒๕๔๑	๕๖	๓๘	๗,๐๖๒
๒๕๔๒	๗๘	๖๐	๑๓,๕๑๙
๒๕๔๓	๘๑	๕๑	๑๖,๔๖๖
๒๕๔๔	๑๑๒	๗๓	๑๓,๔๒๓
รวม	๓๘๗	๒๕๘	๕๙,๒๒๖

ตารางที่ ๓.๓ จำนวนผู้เข้ารับการอบรมจริยธรรมค่ายคุณธรรม
(คนละกลุ่มบุคคล ทั้งภาครัฐและเอกชน)

ปี พ.ศ.	จำนวนครั้ง	จำนวนสถาบัน	จำนวนผู้เข้าอบรม
๒๕๓๙	๒๑	๒	๑,๔๑๕
๒๕๔๐	๑๗	๘	๑,๓๖๔
๒๕๔๑	๒๘	๑๙	๒,๗๓๔
๒๕๔๒	๖๘	๓๖	๓,๗๖๘
๒๕๔๓	๓๓	๑๓	๓,๒๙๖
๒๕๔๔	๓๓	๑๙	๒,๘๐๐
รวม	๒๐๐	๙๗	๑๕,๓๗๗

ตารางที่ ๓.๔ สถิติบุคลากรวัดปัญญาบันฑิตาราม ย้อนหลัง ๓ ปี

ปี พ.ศ.	พระภิกษุ	สามเณร	แม่ชี	ศิษย์วัด
พ.ศ.๒๕๔๒	๒๖	๑	๔	๖
พ.ศ.๒๕๔๓	๓๐	๔	๔	๖
พ.ศ.๒๕๔๔	๓๔	๑๑	๔	๔

ตารางที่ ๓.๕ คุณวุฒิของพระผู้สอน (ครู) จำแนกตามหลักสูตร/
โครงการ พ.ศ. ๒๕๔๕

หลักสูตร/ ครู	ครู	นักรรรม			เปรียญธรรม (ป.ธ.)				พธ.บ.	วุฒิสายสามัญ			
		ตรี	โท	เอก	๓	๔	๕	๖		ม.๓	ม.๖	ป.ตรี	ป.โท
บาลี	๒	-	-	๒	-	๑	-	๑	๒	-	-	-	-
ธรรม	๑๖	-	-	๑๖	๓	๕	๑	-	๑๑	๓	-	๒	๒
ค่ายพุทธบุตร	๑๙	๑	๑	๑๗	๓	๕	๑	-	๑๑	๓	-	๒	๒
ค่ายคุณธรรม	๑๔	๑	-	๑๓	๓	๔	๑	-	๑๐	-	-	๑	๒

หมายเหตุ

- พธ.บ = พุทธศาสตรบัณฑิต
- จำนวนครูในแต่ละหลักสูตร/โครงการมีการนับซ้ำ
- มีวิทยากรจากภายนอกในโครงการค่ายคุณธรรม ประมาณ ๑-๓ คน ในแต่ละครั้งของการจัดอบรม

สถิติด้านศาสนศึกษา

วัดปัญญาบันฑิตารามมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม ที่ทำหน้าที่ดูแลจัดการการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร ทั้งแผนกธรรมและบาลี อย่างไรก็ตามการจัดการจัดงานด้านศาสนศึกษา ที่จะสร้างพระภิกษุ สามเณรให้สนใจใฝ่เรียนธรรมและบาลี อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาเล่าเรียนใน

ระดับสูงขึ้น อีกทั้งจะช่วยให้พระภิกษุ สามเณร มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น แต่วัดปัญญาบันฑารามนั้นเพิ่งจะเริ่มต้น โดยเฉพาะโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้เริ่มจัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ ดังนั้นระดับที่เปิดสอนยังมีน้อย เช่น แผนกบาลี เปิดเพียงระดับประโยค ๓ และมีนักเรียนซึ่งผ่านประโยค ๑-๒ ในปีที่แล้วเป็นสามเณร ๑ รูป ดังนั้นจำนวนนักเรียนส่วนใหญ่จึงเป็นนักเรียนระดับประโยค ๑-๒ และวิชาไวยากรณ์ ประโยค ๑-๒ เท่านั้น ส่วนแผนกธรรมถึงแม้จะมีการสอนตั้งแต่ระดับตรี โท และเอก แต่จำนวนนักเรียนก็ยังมีไม่มากนัก

อย่างไรก็ตามท่านเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการจัดการศาสนศึกษาภายในวัดได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาของพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในการเรียนแผนกบาลี ท่านกล่าวว่าภาษาบาลีจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้พระภิกษุ สามเณรอ่านและเข้าใจหลักธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้อง และการสืบทอดศาสนธรรมและการเผยแพร่ศาสนธรรมจะประสบความสำเร็จได้ยาก หากผู้สอนได้แก่ พระภิกษุเองนั้นไม่สามารถอ่านและทำความเข้าใจกับคำสอนของพระพุทธองค์ได้อย่างถูกต้อง ท่านจึงเห็นความสำคัญและพยายามจะสนับสนุนให้พระภิกษุ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในวัด ก็เป็นวิธีการอีกอย่างหนึ่งในการที่จะผลิตพระวิทยากรภายใน ที่จะได้ช่วยกันดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดปัญญาบันฑารามในอนาคตด้วย

ตารางที่ ๓.๖ จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
พ.ศ. ๒๕๔๒

หลักสูตร	จำนวน	สมัครสอบ	สอบได้	สอบตก
น.ธ. ตรี	๑	-	-	-
น.ธ. โท	-	-	-	-
น.ธ. เอก	-	-	-	-
ธ.ศ. ตรี	๑	๑	๑	-
รวม	๒	๑	๑	-

ตารางที่ ๓.๗ จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
พ.ศ. ๒๕๔๓

หลักสูตร	จำนวน	สมัครสอบ	สอบได้	สอบตก
น.ธ. ตรี	๑	๑	๑	-
น.ธ. โท	-	-	-	-
น.ธ. เอก	๑	๑	๑	-
ธ.ศ. ตรี	๑	๑	๑	-
ธ.ศ. โท	๑	๑	๑	-
รวม	๔	๔	๔	-

ตารางที่ ๓.๘ จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

พ.ศ. ๒๕๔๔

หลักสูตร	จำนวน	สมัครสอบ	สอบได้	สอบตก
น.ธ. ตี	๙	๙	๖	๓
น.ธ. โท	๒	๒	๒	-
น.ธ. เอก	๒	๒	๑	๑
ธ.ศ. เอก	๑	๑	๑	-
รวม	๑๔	๑๔	๑๐	๔

ตารางที่ ๓.๙ จำนวนผู้เรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

พ.ศ. ๒๕๔๔

	จำนวน	สมัครสอบ	สอบได้ ประโยค ๑-๒	ผ่านเฉพาะ ไวยากรณ์
ประโยค ๑-๒	๑๘	๑๓	๑	๑๒

ตารางที่ ๓.๑๐ จำนวนพระนิสิตที่สำเร็จการศึกษา (พธ.บ.) มาปฏิบัติ
ศาสนกิจ (ฝึกงาน) ณ วัดปัญญาบันฑิตาราม
เป็นเวลา ๑ ปี จำแนกตาม พ.ศ.

ปี พ.ศ.	๒๕๓๙	๒๕๔๐	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓	๒๕๔๔
จำนวน	๑	๓	๒	๒	๒	๑๐

สถิติการจัดสัมมนาและการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ

วัดปัญญาบันฑิตารามมีการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมให้แก่ประชาชนทั้งในรูปแบบของการจัดอบรม สัมมนา และในรูปแบบของหนังสือธรรมะ และสื่อต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร เป็นประจำทุกปี ดังจะเห็นได้จากสถิติต่าง ๆ ที่ปรากฏนี้

ตารางที่ ๓.๑๑ จำนวนผู้เข้ารับการอบรมจริยธรรม

ตามโครงการสู่อาราม

ครั้งที่	ระยะเวลา	จำนวนผู้เข้าอบรม
๑	๒๖ มี.ค. ๒๕๔๓	๑๒๐
๒	๑๘-๑๙ ต.ค. ๒๕๔๔	๙๗
๓	๑๘-๑๙ พ.ย. ๒๕๔๔	๒๐
รวม		๒๓๗

สถิติการจัดสัมมนาประจำปี ระหว่างวันที่ ๑๐ - ๑๒ พฤษภาคม
ของทุกปี

พ.ศ. ๒๕๔๒ จัดสัมมนา "บริหารชีวิตฝ่าวิกฤตด้วยภูมิปัญญาไทย" มีผู้เข้าร่วมสัมมนา จำนวน ๑๒๐ คน

พ.ศ. ๒๕๔๓ จัดสัมมนา "ครู...เพื่อความรอดของผู้อื่น" มีผู้เข้าร่วมสัมมนา จำนวน ๑๐๐ คน

พ.ศ. ๒๕๔๔ จัดสัมมนา "ครู...ผู้สร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมในผู้เรียน" มีผู้เข้าร่วมสัมมนา จำนวน ๑๐๐ คน

สรุปรายการเผยแพร่ด้วยการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ ย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๔) ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๔๒ พิมพ์หนังสือธรรมะแจกแก่ประชาชน

๑. ปัญญาสาส์น จำนวน ๕ ฉบับ (ฉบับที่ ๒๑ - ๒๕) จำนวน ๒๓,๐๐๐ เล่ม
๒. ร่มเย็น ได้ร่มธรรม อนุสรณ์บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รุ่นที่ ๔ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
๓. ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
๔. ประกายแห่งปัญญา เล่ม ๒ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม
๕. ศาสนาเพื่อชีวิต เอกสารประกอบการอบรม โดย พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๓ พิมพ์หนังสือธรรมะแจกแก่ประชาชน

๑. ปัญญาสาส์น จำนวน ๓ ฉบับ (ฉบับที่ ๒๖ - ๒๘) จำนวน ๒๑,๐๐๐ เล่ม
๒. คู่มือประกอบการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ จำนวน ๒๐๐ เล่ม
๓. คู่มือค่ายพุทธบุตร จำนวน ๓๐๐ เล่ม
๔. สายสัมพันธ์บรรพชา อนุสรณ์บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รุ่นที่ ๕ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
๕. ประกายแห่งปัญญา เล่ม ๓ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม
๖. ศาสนาเพื่อชีวิต เอกสารประกอบการอบรม โดย พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ จำนวน ๓,๕๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๔ พิมพ์หนังสือธรรมะแจกแก่ประชาชน

๑. ปัญญาสาส์น จำนวน ๓ ฉบับ (ฉบับที่ ๒๙ - ๓๑) จำนวน ๒๑,๐๐๐ เล่ม
๒. คู่มือประกอบการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ (พระนักเทศน์) จำนวน ๑๐๐ เล่ม
๓. คู่มือค่ายพุทธบุตร จำนวน ๑๐๐ เล่ม
๔. ที่ระลึกการอบรมพระนักเผยแผ่ จำนวน ๓๐๐ เล่ม
๕. ประกายแห่งปัญญา เล่ม ๔ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม
๖. มงคลชีวิตงาม อนุสรณ์บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รุ่นที่ ๖ จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม
๗. ศาสนาเพื่อชีวิต เอกสารประกอบการอบรม โดย พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ จำนวน ๓,๕๐๐ เล่ม

จะเห็นได้ว่าวัดปัญญาบันฑิตารามจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรม ในหลายรูปแบบ ทั้งในรูปแบบของการจัดอบรม สัมมนา หนังสือธรรมะ และสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ชาวพุทธได้มีโอกาสศึกษาธรรมะได้อย่างกว้างขวาง และสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้ช่วยประชาสัมพันธ์วัดปัญญาบันฑิตารามให้เป็นที่รู้จักแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปด้วย

๓.๗ ประวัติเจ้าอาวาส

พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ (พระมหาสง่า สุภโร นามสกุล ณ ระนอง) เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เกิดเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ.๒๔๙๒ ที่บ้าน

หนองแสง ตำบลนาเกาะชะ อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
อุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์
โดยพระราชชนันทมุนี (ปัญญาันทภิกขุ) เป็นพระอุปัชฌาย์

การศึกษา พระครูปลัดศีลวัฒน์ ได้เริ่มศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย
เมื่อปีที่ ๒๕๑๗ ตั้งแต่ระดับนักธรรมตรี โทและใน พ.ศ. ๒๕๑๙ สอบได้
นักธรรมเอก

- พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม
อันดับ ๒) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขา
ปรัชญา) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ท่านพระครูปลัดศีลวัฒน์ เป็นผู้มั่นสยโอบอ้อมอารี มีน้ำใจ เสียสละ
และเป็นผู้มีความวิริยะ อุตสาหะ ตั้งใจจริงในการทำกิจกรรมใด ๆ
ลักษณะดังกล่าวฉายออกมาตั้งแต่สมัยที่ท่านยังเป็นเด็ก จากการที่ท่าน
เสียสละลาออกจากการศึกษาขณะกำลังเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๒ เพื่อออก
มาทำงานช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวใหญ่
และมีพี่น้องหลายคน ท่านมีความตั้งใจจริงในการทำงานทุก ๆ อย่าง
เพื่อที่จะช่วยสร้างฐานะทางครอบครัวให้มั่นคง ท่านผ่านการทำงาน
มากมาย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวนยาง หรือ
ขับรถรับส่งประจำทางระหว่างหมู่บ้าน และอาชีพหลังสุดเป็นหุ้นส่วน
ทำกิจการเหมืองแร่ที่เขาสุณย์ และมีกิจการโรงสีขนาด ๒๐๐ เกวียนต่อ
วันร่วมกับครอบครัว กล่าวได้ว่าแม้จะไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนต่อในระดับ
สูง แต่ท่านก็ได้รับการศึกษาเรียนรู้ด้านวิชาชีพ จากการทำงานเป็น
ประสบการณ์จากชีวิตจริงด้วยตัวเอง

เมื่อท่านเข้ารับการอุปสมบท ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ใน พ.ศ.
๒๕๑๖ ท่านได้รับการดูแลกดดันให้ได้รับการศึกษาทางธรรม และ
ศีลาจารวัตรอย่างเข้มงวด และท่านได้มีโอกาสรับใช้ และรับฟังการอบรม
สั่งสอนอย่างใกล้ชิดจากหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ ซึ่งมีปณิธานในการ
ใช้ชีวิตเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม มุ่งมั่นที่จะประกาศธรรมะของ
พระพุทธเจ้า ให้คนเข้าถึงเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา จากการที่ท่าน
ได้ซึมซับปณิธานในส่วนนี้ ทำให้ความตั้งใจเดิมที่ท่านจะบวชเพียง
๗ วัน และลาสิกขาบทไปประกอบกิจการงานที่กำลังเจริญก้าวหน้า
และดูแลทรัพย์สินต่างๆ ที่ลงทุนไว้เปลี่ยนไป ท่านเลือกที่จะบวชเรียน
ต่อไป และดำเนินชีวิตในทางธรรมโดยมีหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุเป็น
แบบอย่างชีวิตที่ดั่งงาม นอกจากนี้ท่านเป็นพระที่โชคดียิ่งประการหนึ่ง
ที่พระกรรมวาจาจารย์และอนุสาวนาจารย์ คือพระอาจารย์บุญเลี้ยง
จิตตเสโน (มรณภาพ) และพระอาจารย์เผียน อนุจारी คอยเป็นที่ปรึกษา
ดูแลเป็นห่วงเป็นใยท่านมาโดยตลอดจนถึงทุกวันนี้

จุดเริ่มต้นที่ผลักดันและเป็นแรงใจให้ท่านเข้าสู่การทำงานด้าน
การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เริ่มมาจากการที่ท่านได้เข้ารับอบรมเป็น
พระภิกษุใจสิงห์ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นโครงการพระธรรมทายาท ซึ่งเป็น
โครงการสร้างพระ ให้เป็นธรรมทายาททำงานรับใช้พระพุทธศาสนา)
ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และในโอกาสต่อมา ท่านก็เป็นพระลูกศิษย์
รูปหนึ่งของหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ ที่มีโอกาสรับใช้และสนองงาน
ส่วนนี้ คือเข้ามาทำหน้าที่จัดการอบรมพระธรรมทายาท และใน พ.ศ.
๒๕๒๔ การอบรมธรรมทายาทรุ่นแรกได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี พร้อมกับ
การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ซึ่งการ
ที่ท่านได้เข้ามารับผิดชอบงานเหล่านี้ นับเป็นการจุดประกายความมุ่งมั่น

ของท่านที่ จะทำงานเผยแผ่พระศาสนาในเวลาต่อมา

ด้วยความที่ท่านเป็นผู้มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ท่านจึงได้ชักชวนพระภิกษุที่ผ่านการฝึกอบรมธรรมทายาท และรักษานเผยแผ่ร่วมกันจัดกิจกรรมอบรมค่ายจริยธรรม โดยนำนักเรียนค้างแรม ๓ วัน ๒ คืน ที่โรงเรียน ซึ่งต่อมาเรียกว่า "ค่ายพุทธบุตร" ซึ่งโครงการนี้ได้นำมาสืบสานต่อจัดเป็นโครงการ อบรมเยาวชน "ค่ายพุทธบุตร" ของวัดปัญญาบันฑาทาราม ที่ได้รับความนิยมและประสบความสำเร็จอย่างสูงในขณะนี้

นอกจากมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แล้ว ท่านยังมีลักษณะของความ เป็นผู้นำด้วย โดยความเป็นผู้นำของท่านนี้เริ่มปรากฏตั้งแต่เป็นพระนิสิต ท่านเป็นผู้นำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ เป็นประธานพระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๓๒ (รุ่นพิเศษ ภาคฤดูร้อน) และในระดับปริญญาโทเป็นรองประธานพระนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย มจร. รุ่นที่ ๑

ใน พ.ศ. ๒๕๓๑ มุลินธิฐีพิพ-สนิท พลอยน้อย ได้กราบอาราธนา-นิมนต์ท่านให้เป็นผู้ดำเนินการดำเนินงานกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อาศรมสุญญตา อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และที่อาศรมสุญญตานี้ ท่านได้นำญาติโยม และคณะครู นักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ไปปฏิบัติธรรมร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น โดยท่านทำหน้าที่ประธานสงฆ์ ศูนย์ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พุทธธรรม อาศรมสุญญตา สวนป่าเขาเขียว จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๖ จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชธรรมจารีณี ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติธรรมเทอดพระเกียรติวันแม่แห่งชาติ, วันพ่อแห่งชาติ ทุกปี

นอกจากนี้ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ยกก่อตั้ง "ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ (ที่ระลึก ๘๐ ปี ปัญญาบันฑาทะ)" เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๓๓ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาตามเจตนารมณ์ การเผยแผ่พระพุทธานุภาพในนามศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์นั้น จะเป็นไปในลักษณะของการจัดพระภิกษุสงฆ์ไปบรรยาย และอบรมตามสถาบันการศึกษา และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีการจัดเป็นค่ายคุณธรรมสำหรับข้าราชการทุกระดับ และการจัดค่ายพุทธบุตร สำหรับเยาวชน โครงการนี้เป็นกิจกรรมที่โดดเด่นมากจนคณะพระภิกษุผู้ดำเนินการ ต้องเดินทางไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในภาคเหนือ ใต้ ตะวันออกและตะวันตก โดยมีโรงเรียนต่าง ๆ ที่จัดเป็นสถานที่อบรมหลักของกิจกรรมที่กำหนดไว้

จะเห็นได้ว่าด้วยลักษณะการเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความขยันเอาใจใส่ในการเรียนความเป็นผู้มีอัธยาศัยดีเป็นที่รักของผู้ร่วมงานและพุทธศาสนิกชน การมีแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตทางธรรม ความมุ่งมั่นในการทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ และประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธานุภาพทั้งที่อาศรมสุญญตา และศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ท่านจึงได้รับความไว้วางใจจากพระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อบัญญานันทภิกขุ) เมตตาให้ท่านเป็นประธานดำเนินการก่อสร้างวัดปัญญาบันฑาทาราม และแต่งตั้งให้ท่านเป็นพระสุณานุกรม ที่พระครูปลัดศีลวัฒน์ และด้วยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเอื้ออำนวยให้ท่านจัดตั้งวัดปัญญาบันฑาทาราม และดำเนินกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธานุภาพต่าง ๆ ตามอุดมการณ์ของวัด และเป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไปได้เป็นอย่างดี ดังเป็นที่ประจักษ์

ในผลงาน คือ รับรางวัลพระราชทาน เสาเข็มธรรมจักร ผู้ทำคุณ-
ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ อันเป็น
เกียรติยศสูงสุดแก่ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเภท
ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และสงเคราะห์ประชาชน โดยใช้หลักธรรม
ทางพระพุทธศาสนา สาขาส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ในเทศกาล
วิสาขบูชา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
กิตติมศักดิ์สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา จากสถาบันราชภัฏเพชรบุรี
วิทยาลัยการณ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ และได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระครู
สีลวิวัฒนาภิรม เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๕

๓.๘ วัดปัญญานันทารามกับรางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

ด้วยพลังศรัทธาจากคณะพุทธบริษัท ร่วมกันอุปถัมภ์ทั้งกำลังกาย
กำลังทรัพย์ และสติปัญญา การจัดสร้างศาสนวัตถุและการจัดกิจกรรม
อบรมเผยแพร่ธรรมจึงสำเร็จตามเจตนารมณ์ จนเป็นที่ประจักษ์ จึง
ได้รับรางวัลและเกียรติคุณ ดังนี้

- ๘ ตุลาคม ๒๕๔๑ ได้รับคัดเลือกเป็นวัดประจำภาคกลาง
เพื่อจัดกิจกรรมลานวัด ลานใจ ลานกีฬา จากกรมการศาสนา กระทรวง
ศึกษาธิการ
- ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ได้รับจัดตั้งเป็น ศูนย์พัฒนาจิต เฉลิม
พระเกียรติ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำจังหวัดปทุมธานี จากกรม
การศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๒ ได้รับคัดเลือกเป็น อุทยานการศึกษา
ในวัดประจำ พ.ศ. ๒๕๔๒ จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

- ๙ กันยายน ๒๕๔๒ ได้รับเกียรติคุณเพชรสยาม สาขา
ศาสนา จากสถาบันราชภัฏจันทรเกษม
- ๒๐ กันยายน ๒๕๔๓ ได้รับรางวัลพระราชทานองค์กรที่ทำ
คุณประโยชน์ต่อเยาวชน สาขาคุณธรรม และจริยธรรม ประเภทองค์กร
เนื่องในวันเยาวชนแห่งชาติ
- ๒๙ มกราคม ๒๕๔๕ ได้รับคัดเลือกเข้าสู่โครงการนำร่องด้าน
การจัดกิจกรรมการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา จาก
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาสังคมศาสตร์
เพื่อการพัฒนา จากสถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการณ

บทที่ ๕

รูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา
และเผยแผ่ศาสนาธรรม

๓๐ ๓๐ ๓๐ ๓๐ ๓๐

บทนี้เป็นการเสนอผลการวิจัย ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ของวัด การสัมภาษณ์เจ้าอาวาส (ดูภาคผนวก ๒) และการสัมภาษณ์พระภิกษุในวัด รวมทั้งการสังเกตการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น เพื่อการเผยแผ่ศาสนาธรรม ประเด็นต่าง ๆ ที่จะกล่าวมีดังต่อไปนี้ ๑) ลักษณะที่โดดเด่นของวัดปัญญาบันฑาทาราม ๒) รูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด ๓) รูปแบบการบริหารจัดการและบทบาททรัพยากร ที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรม ๔) ความต้องการในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด และ ๕) จุดแข็งจุดอ่อนของวัดปัญญาบันฑาทารามในการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม

๕.๑ ลักษณะที่โดดเด่นของวัดปัญญาบันฑาทาราม

วัดปัญญาบันฑาทารามเป็นวัดที่จัดสร้างเจริญรอยตามพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้า และมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองงานพระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาบันฑาทะ) ด้วยเจตนารมณ์ของท่านที่มุ่งมั่นให้วัดปัญญาบันฑาทารามเป็นสถานที่สำหรับ "สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง

ให้มีชีวิตเรียบง่ายตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุมากเกินไป" จากจุดมุ่งหมายนี้ นำไปสู่วิธีการในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่ทำให้วัดปัญญาบันฑาทารามมีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะของวัด ดังนี้

๕.๑.๑ วัดมีลักษณะเป็นศูนย์ฝึกอบรม ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พุทธธรรม ที่มีความร่มรื่นมีความสงบ เน้นให้คนเข้าวัดเพราะธรรมะมากกว่าเหตุผลอื่น ซึ่งแตกต่างจากวัดที่พบเห็นโดยทั่วไป ที่ไปวัดจะต้องเจอสิ่งก่อสร้างที่เป็นศาสนวัตถุ เช่น โบสถ์ วิหาร ซ่อฟ้า ไบระกา และบางวัดก็มีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การปลุกเสกพระเครื่อง การรดน้ำมนต์ การสร้างพระเครื่องพระบูชารวมทั้งวัตถุมงคลอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะหาไม่ได้ในวัดปัญญาบันฑาทาราม ดังคำกล่าวของท่านพระครูปลัดศิลาวัฒน์ (สง่า สุภโร) ที่กล่าวถึงวัดปัญญาบันฑาทารามว่า

"หลายคนมาวัดปัญญาแล้วมักบอกว่า ที่นี่ไม่เหมือนวัด ถ้าเครื่องหมายของการเป็น วัด คือ ที่รวมของโบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ที่ใส่กระดูก เมรุเผาศพ แล้ว จึงเป็นวัด ก็ไม่สามารถเรียกที่นี่ว่าเป็น วัด ได้ แต่ถ้า วัดคือที่รวมของความสงบ เป็นที่สำหรับบำเพ็ญบุญ รักษาศีล การฟังธรรม เจริญภาวนา ฝึกฝนตนเองให้พ้นจากวัฏสงสารแล้ว วัดปัญญาบันฑาทารามก็เป็นวัดที่สมบูรณ์ตามที่พระพุทธเจ้าทรงรับรอง ที่เรียกว่า อาราม หมายถึงสถานที่ให้ความรื่นรมย์ ให้ความสงบทางจิตใจ"

(ประกายแห่งปัญญา เล่ม ๓, ๒๕๔๓)

นอกจากความสงบร่มรื่นที่เหมาะสมกับการศึกษาและปฏิบัติธรรมแล้ว วัดปัญญาบันฑิตธรรมยังได้จัดบรรยากาศในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เช่น ธรรมะที่แฝงอยู่ในการออกแบบสิ่งก่อสร้าง หรืออาคาร สวนสมุนไพร บ้ายพุทธภาษิตประจำต้นไม้ ซึ่งเป็นข้อคิดคติเตือนใจ เหมาะสมกับคนทุกเพศทุกวัย ถึงแม้ไม่มีโอกาสที่จะเข้าค่ายอบรมหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม การเข้าวัดมาเพียงเวลาอันสั้น ๆ ก็สามารถศึกษาธรรมะ หรือสังฆธรรมได้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ นี้ได้เป็นอย่างดี และโดยปกติทางวัดจะจัดให้มีพระภิกษุผลัดเปลี่ยนกันในการทำหน้าที่แนะนำวัด และพาเยี่ยมชมบริเวณวัดโดยรอบ ๆ พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้

๔.๑.๒ การก่อสร้างศาสนวัตถุภายในวัดมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับวัดอื่น ๆ อีกทั้งสถาปัตยกรรมของศาสนวัตถุ เช่น โบสถ์ ศาลาการเปรียญ ก็แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป จากการสนทนากับท่านพระครูปลัดศีลวิวัฒน์ (๒๕๔๕) ท่านอธิบายว่า การสร้างวัดปัญญาบันฑิตธรรม มีการพัฒนา ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านศาสนวัตถุ และ ๒) ศาสนทายาท ในด้านศาสนวัตถุ ยึดหลัก ๓ ป. คือ ประโยชน์ใช้สอย ประหยัด และศิลปะ โดยเน้นหลักร่วมสมัยเจ้าชายสิทธัตถะและพระพุทธเจ้า ส่วนก่อสร้างถือว่าร่วมสมัยเจ้าชายสิทธัตถะ เช่น อาคารเฉลิมพระเกียรติก่อสร้างเป็นอาคารเอนกประสงค์ ใช้เป็นหอสมุดมนต์ ห้องประชุม ห้องวิปัสสนา และห้องทำงานเพื่อให้มีความสะดวกสบายในการเป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัท ส่วนที่เป็นป่าคือว่า ร่วมสมัยพระพุทธเจ้า เช่น อุโบสถก็เป็น "อุโบสถธรรมชาติ" เพื่อระลึกถึงพระพุทธองค์ที่ทรงประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม และปรินิพพานกลางดิน ใต้ร่มไม้ตามธรรมชาติโบสถ์ธรรมชาติของวัดปัญญาบันฑิตธรรมจึงมีต้นไม้เป็นหลังคา

และผนังโบสถ์ มีลานทรายเป็นพื้น มีน้ำเป็นเขตสีมา การก่อสร้างศาสนวัตถุอื่น ๆ ก็มีเท่าที่จำเป็นแก่การใช้สอยในงานเผยแผ่พระศาสนา-ธรรมเท่านั้น และมีการจัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติล้อมรอบด้วยต้นไม้นานาชาติ เช่น ศาลาการเปรียญ ศาลาสุญญตา ศาลาธรรม โรงครัว กุฏิพระภิกษุ อาคารพักอุบาสิกา (แม่ชี) และเรือนพักผู้ปฏิบัติธรรมชาย-หญิง เป็นต้น

๔.๑.๓ เน้นวัดเป็นสังคมพุทธบริษัท มิใช่สำหรับพระภิกษุอย่างเดียว ซึ่งจะเห็นได้จาก ๑) การจัดแบ่งวัดออกเป็น ๒ เขต คือเขตพุทธาวาส (ส่วนที่แสดงสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า) และเขตสังฆาวาส (เขตที่อยู่ของพุทธบริษัท ๔) และ ๒) การจัดการศึกษาและปฏิบัติธรรม ก็เพื่อให้ความรู้ และพัฒนาคนทั้ง ๔ กลุ่ม ดังนั้นงานเผยแผ่ศาสนาของวัดปัญญาบันฑิตธรรมจึงมีการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนหญิงชาย นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ ประชาชน ตลอดทั้งพระภิกษุสามเณรอย่างเท่าเทียมกันความคิดนี้อยู่ในบทความเรื่อง New thinking : แนวคิดใหม่ในพระพุทธศาสนา ที่พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ กล่าวในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง Buddhist Modernism : การใช้วิธีการใหม่หรือแนวทางใหม่ในพระพุทธศาสนา (๒๕๔๔) ว่า "พุทธบริษัท คือ ผู้รับผิดชอบในเรื่องของพระพุทธศาสนา ที่มีความสำคัญเท่ากันทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกา อุบาสิกา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจะเสื่อมหรือเจริญก็ได้จากผู้ที่เราเรียกว่าพุทธบริษัท นั่นเอง"

๔.๑.๔ มีการนำรูปแบบการอยู่ร่วมกันแบบระบบสังฆมาทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ โดยมีพุทธสหกรณ์และกองทุนพุทธทายาท ทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางของส่วนรวม พุทธสหกรณ์ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกด้านการจัดสวัสดิการ ส่วนกองทุนพุทธทายาทเป็นกอง

ทุนใช้จ่ายตามความจำเป็นของสมณบริโศค นอกจากนั้นวิธีการดำเนินชีวิตอื่น ๆ ของพระภิกษุ สามเณร และพุทธบริษัทในวัดปัญญานันทารามก็ล้วนนำระบบการอยู่ร่วมกันแบบสังฆะมาใช้ทั้งสิ้น เช่น การฉันภัตตาหารร่วมกันการจัดที่พักอาศัยร่วมกัน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

จากการสัมภาษณ์พระภิกษุในวัด ต่างเห็นด้วยกับการนำระบบสังฆะมาใช้ และมีความเห็นว่าการอยู่ร่วมกันแบบสังฆะมีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะเอื้อให้บุคลากรในวัดอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปันลดการแสวงหาลาภและวัตถุปัจจัย ลดความขัดแย้งในการทำงาน ทำงานเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ทำงานเพื่อแสวงหาความดี ไม่ใช่เพื่อแสวงหาของดี เช่นเงินหรือวัตถุเป็นเป้าหมาย

ดังนั้นสภาพแวดล้อมของวัดปัญญานันทารามที่มีความสงบร่มรื่น เหมาะกับเป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรม การจัดและออกแบบสิ่งก่อสร้างที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา การเน้นวัดให้เป็นสังคัมพุทธบริษัท ตลอดจนการนำระบบสังฆะมาใช้ในการปกครองและการอยู่ร่วมกัน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมวัดในการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมทั้งสิ้น

๔.๒ รูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดปัญญานันทาราม

วัดปัญญานันทารามมีโครงการเผยแผ่ศาสนธรรมหลายโครงการ โครงการที่มีความโดดเด่นและสร้างชื่อเสียงให้แก่วัดมาก ได้แก่ โครงการอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร และโครงการอบรมค่ายคุณธรรม

ในการวิจัยครั้งนี้จึงจะวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรมโดยเน้นที่หลักสูตรทั้งสองนี้เป็นสำคัญ

๔.๒.๑ แนวคิดและปรัชญาการจัดการศึกษา จากบทสัมภาษณ์ท่านเจ้าอาวาส กล่าวว่า แนวคิดการจัดการศึกษาของวัดเกิดจากการเห็นว่าการจัดการศึกษาของโลกปัจจุบันเน้นแต่เรื่องให้คนรู้หนังสือแต่ขาดความรู้เรื่องความเป็นคนที่สมบูรณ์ จึงมีปรัชญาในการจัดอบรมคือ "การสร้างความดีเพื่อควบคุมคนเก่ง" และมั่นใจว่า "ทุกคนพัฒนาได้ ถ้าให้โอกาส" จึงได้จัดหลักสูตรตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ที่มุ่งพัฒนาหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม คุณธรรมหรือศีลธรรม และมีกิจกรรมที่เหมาะสมดังนี้

๑) ด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมนี้มีรากฐานจากพระพุทธศาสนาและเป็นสิ่งที่สืบต่อกันมาอย่างยาวนาน เช่น เมื่อเข้าวัดต้องประพฤติพรหมจรรย์ และประพฤติตามที่หลวงพ่อบุญทาส กล่าวคือ "อยู่อย่างต่ำ แต่กระทำอย่างสูง" การเป็นอยู่อย่างต่ำ ถือหลักว่า "กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเล่าหมู ฟังยุงร้องเพลง" เป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ส่วนการกระทำอย่างสูงมุ่งเน้นเรื่องมารยาท "กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน"

๒) ด้านคุณธรรม หรือศีลธรรม สอนให้รู้จักตนเองโดยหลัก ๕ ดีเพื่อชีวิต ตามหลักพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทะภิกษุ) สอนว่า "คิดดีเป็น พูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น และไปสู่สถานที่ดีเป็น" และรู้จักให้ความรักผู้อื่นและสังคม โดยหลัก "๕ ดีเพื่อสังคม" นี้เป็นการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่มีวิธีการและเป้าหมาย เพื่อเป็น "ลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของ"

เพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ เป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา" และมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับเพศและวัยของผู้ที่เข้ามารับการอบรม

๓) กิจกรรม เริ่มตั้งแต่เตรียมการ วัดจะให้แนวทางกับโรงเรียนและหน่วยงานที่จัดว่า ต้องจัดให้นักเรียนและผู้อบรม ตลอดทั้งผู้เกี่ยวข้องได้ทำกิจกรรมบนกรอบความคิดที่เน้น "ความเรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้องตามธรรมวินัย" เช่น เสื้อผ้าไม่เน้นหรือไม่บังคับสีขาวให้ใช้ชุดนักเรียนที่มีอยู่ และไม่ใช้ระบบธุรกิจ จึงไม่มีข้อกำหนดการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการอบรม แต่จะฝึกให้ทุกคนรู้จักบำเพ็ญบุญขณะปฏิบัติกร คือ เมื่อมาอยู่ค่ายฝึกให้มีกิจกรรมที่ปฏิบัติตนแบบชีวิตพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด เพราะพระองค์ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพานกลางดิน จึงควรอย่างยิ่งที่ทุกคนมีโอกาสสัมผัส นอกจากนั้นกระบวนการจัดกิจกรรมจะเน้นหลักของนักปราชญ์ คือ ให้มีความพร้อมในการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน คือ

(๑) สุ คือ ฟังเป็น โดยการฟังจะมีอยู่ประมาณร้อยละ ๖๐-๗๐ ของหลักสูตรในวันแรก ๆ ผู้รับการอบรมจะไม่ทราบว่า จะฟังพระอย่างไร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไรบ้าง ดังนั้นเขาต้องฟังและทำตามก่อน

(๒) จิ คือ คิดเป็น ให้คิดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง หมายความว่า พระวิทยากรจะป้อนข้อมูลเข้าไป เพิ่มฐานความคิดจากฐานของประสบการณ์เรียนรู้เดิมของผู้เรียนเป็นการช่วยเพิ่มวิธีคิดให้กับเขา ส่วนการคิดโดยอ้อมโดยให้ผู้รับการอบรมรู้จักแก้ปัญหาเอง เป็นต้นว่า ในช่วงเช้าจะให้นั่งเรียน ๑-๒ ชั่วโมงโดยไม่มี

การเบรค ซึ่งเขาจะต้องคิดเองว่าเมื่อรู้สึกเมื่อย หรือหิวน้ำจะทำอย่างไร เขาจะรู้จักพลิกแพลงและปรับเปลี่ยนเอง หรือลุกขึ้นไปหาน้ำดื่มเอง ทั้งนี้เป็นความตั้งใจให้เกิดการเรียนรู้ จึงจัดกิจกรรมที่ต้องนั่งนาน ๑-๒ ชั่วโมงในช่วงเช้า ส่วนในช่วงบ่ายจะเป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว เพื่อดูพฤติกรรมอื่น ๆ และฝึกให้เขารู้จักคิดเป็นและปรับตัวได้

(๓) ปุ คือ ถาม กิจกรรมขณะเรียนจะเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมถาม เสนอความคิด และมีการนำถาม นำตอบอยู่ตลอดเวลา ผู้รับการอบรมจึงมีโอกาสได้พูดและแสดงความคิดเห็น อยู่ตลอดเวลา

(๔) ลิ คือ เขียน จะเปิดโอกาสให้นักเรียนหรือผู้เข้ารับการอบรมได้เขียน เช่น เดินเขียนป้ายพุทธภาษิตที่ติดตามต้นไม้ในวัด เขียนบทความก่อนปิดค่าย ซึ่งทุกคนต้องทำให้ได้ตามหลักสูตร และที่สำคัญกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัด ผู้นำกิจกรรมจะต้องถือหลัก "นำทำ" ไม่ใช่ "สั่งทำ"

เมื่อวิเคราะห์แนวคิด ปรัชญา ตลอดจนกระบวนการจัดการเรียนรู้ของวัดปัญญาบันฑาทารามพบว่า มีความสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ หลายประการ เช่น มาตรา ๒๒ ที่ว่าการจัดการศึกษาที่ยึดแนวทางว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ มาตรา ๖ ที่ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วนใน

ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นไปตามมาตรา ๒๔ โดยวัดเน้นการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจและความเหมาะสมของกลุ่มผู้เรียน ซึ่งสังเกตได้จากวัตถุประสงค์ของโครงการเยาวชนค่ายพุทธบุตร จะเน้นการเป็น "ลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครู เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา" ส่วนโครงการของผู้ใหญ่ ค่ายคุณธรรมจะเน้นการสอน เรื่องคุณธรรม หรือศีลธรรมในการทำงานและการดำรงชีวิตมากกว่า ส่วนการจัดกิจกรรมที่เน้น การพัฒนา ๔ ด้าน คือ สู้ (ฟัง) จิ (คิด) ปุ (ถาม) ลิ (เขียน) ถือว่าเป็นกระบวนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะทุก ๆ ด้านและเน้นฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ และเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นการ "นำทำ" ไม่ใช่ "สั่งทำ"

จึงสรุปได้ว่าแนวคิด ปรัชญา และการจัดกิจกรรมที่วัดปัญญาบันทารามใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา และเผยแพร่ศาสนธรรมมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

๔.๒.๒ การพัฒนาหลักสูตร วัดปัญญาบันทารามมีการพัฒนาหลักสูตร ที่ประกอบด้วยเนื้อหาวิชา ระยะเวลาที่ใช้ กิจกรรมและเทคนิคในการฝึกอบรม และเมื่อพิจารณาในตัวหลักสูตร นักวิจัยพบว่าหลักสูตรทุกหลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และวัตถุประสงค์นี้ได้ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตร ตัวอย่างเช่น โครงการอบรมค่ายพุทธบุตร มีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนเป็น "ลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์

ที่ดีของครู เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา" จึงมีหัวข้อเกี่ยวกับพระในบ้าน ชีวิตที่ก้าวหน้า และเกียรติของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น

ส่วนโครงการสำหรับผู้ใหญ่ "ค่ายคุณธรรม" เน้นให้เข้าใจศีลธรรม การลดความเครียดที่เกิดจากที่ทำงานและในชีวิตประจำวัน หลักสูตรจึงเน้นคุณธรรมที่เป็นระดับศีลธรรม และมีหลักสูตรคำสอนอื่น ๆ ที่ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข ในหลักสูตรคุณธรรมจึงมีหัวข้อศึกษาพุทธศาสนาที่ไหน ศาสนาเพื่อชีวิต มิติหนึ่งของชีวิต คิดอีกที และเพื่อชีวิตที่มั่นคงและมีค่า เป็นต้น

หลักสูตรทั้งสองจัดให้มีการปฏิบัติในเรื่อง วัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น วิถีชีวิตชาวพุทธ มารยาทและศาสนพิธีเบื้องต้น ดังนั้นผู้เข้ารับการอบรมทุกคนจะได้รับการฝึกให้ทำวัตรและนั่งสมาธิภาวนาทุก ๆ วัน ในการฝึกอบรม ซึ่งถือว่าเป็นการฝึกในเรื่องของศีลอันจะเป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาคุณภาพจิตและการเจริญปัญญาต่อไป จะเห็นได้ว่าวัดปัญญาบันทาราม มีการพัฒนาหลักสูตรโดยมีพระพุทธศาสนาแกนหลัก และหัวข้อบรรยายในแต่ละหลักสูตร มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ต้องการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

๔.๒.๓ การดำเนินการฝึกอบรม ก่อนเข้ารับการอบรม วัดและหน่วยงานที่จะมาเข้ารับการอบรมมีการเตรียมการและทำความเข้าใจ

เกี่ยวกับกติกาของวัด โดยวัดจะให้แนวทางกับโรงเรียนและหน่วยงานที่จัด ว่าต้องจัดให้นักเรียนและผู้เข้ารับการอบรม ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันคิดกิจกรรมบนกรอบของความเรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้องตามธรรมวินัย

ขณะเข้ารับการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมจะถูกฝึกให้ทำกิจกรรมโดยปฏิบัติตนแบบชีวิตพระพุทธรเจ้า คือ สัมผัสกับธรรมชาติ ให้มากที่สุด จากการสัมภาษณ์พระวิทยากร พบว่า การเรียนการสอน จะพยายามไม่พึ่งเทคโนโลยี เพราะเห็นว่าธรรมชาติ เช่น พรรณไม้ต่าง ๆ และสิ่งก่อสร้างที่แฝงด้วยปรัชญาต่าง ๆ ก็สามารถนำมาเป็นอุปกรณ์การสอนได้เป็นอย่างดี บางช่วงจะมีการเปลี่ยนสถานที่เรียน แทนที่จะเรียนในห้องเรียนหรือในอาคาร ก็มาเรียนใต้ต้นไม้แทน การที่ผู้เรียนได้เปลี่ยนอิริยาบถและการเรียนที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ สามารถดึงดูดผู้เรียนให้มีความสนใจ และจดจำสิ่งที่เรียนได้มากขึ้น

นอกจากนั้นวิธีการสอนที่ใช้ มีลักษณะครูสอนนักเรียนในโรงเรียน ไม่ได้ใช้การเทศน์แบบสมัยก่อน กล่าวคือยึดตามแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) คือ เป็นการยื่นพุดปาฐกถาธรรม ไม่ต้องถือคัมภีร์ใบลาน แต่พุดปากเปล่าต่อสาธารณชน พร้อมยกตัวอย่างเหตุผลร่วมสมัย ทันต่อเหตุการณ์ โดยขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ มักจะได้ยินเสียงหัวเราะ และการเรียนอย่างสนุกสนาน การพูดคุยและความเป็นกันเองระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน นอกจากนั้นท่านเจ้าอาวาส ได้อธิบายว่า ได้มีการมอบหมายพระพี่เลี้ยง ๑-๒ รูป ให้เป็นผู้รับผิดชอบตลอดโครงการ โดยพระพี่เลี้ยงจะคอยดูแล ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา เพื่อให้

ผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกอบอุ่น เป็นมิตร และเน้นการเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมด้วย

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนของวัดปัญญาภิรมย์นันทาราม เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ความเป็นกันเองระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และการเป็นแบบอย่างที่ดีของพระวิทยากร ส่วนอุปกรณ์การสอนส่วนใหญ่ นำมาจากธรรมชาติและศาสนวัตถุภายในวัดที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวัดที่ต้องการ คือ "สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้อยู่ในอานาจิตตุมากเกินไป"

๔.๒.๔ การประเมินผล อาจกล่าวได้ว่าโดยปกติ พระวิทยากร จะมีการประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นการประเมินจากพฤติกรรมในห้องเรียน เช่น ผู้เข้ารับการอบรมมีความเรียบร้อยและสำรวมมากขึ้น และการประเมินที่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยใช้กิจกรรม เช่น ก่อนจบการฝึกอบรมทุกคนจะต้องเขียนบทความประทับใจ เรื่อง การเข้าค่าย ซึ่งบทความนี้ถือว่าการประเมินหลักสูตรโดยอ้อม เพราะผู้เข้ารับการอบรมมักจะแสดงความรู้สึกของการมาเข้าค่ายนี้ว่า เขามีความพอใจ-ไม่พอใจ ชอบ-ไม่ชอบ มีความประทับใจ-ไม่ประทับใจอะไรบ้าง ขณะที่เข้ามาอยู่วัด และได้รับการอบรมในระยะเวลาสั้น ๆ (ดูตัวอย่างบทความประทับใจ ในภาคผนวก) และจากการสอบถามผู้ช่วยนักวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ผู้เรียนจะมีความรู้สึกในทางบวกกับการเข้าค่าย

นอกจากการประเมินผลระหว่างการอบรมและเมื่อสิ้นสุดการอบรมแล้ว ทางวัดก็สนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อสรุปและประเมินผลโครงการต่าง ๆ ในภาพรวม เช่น จากวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พระมหาวัชชัย เกื้อเกตุ, ๒๕๔๒) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมค่ายพุทธบุตร พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สถานที่ที่มีความเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม มีความสงบร่มรื่นเป็นธรรมชาติ มีส่วนสนับสนุนให้การฝึกอบรมเป็นไปด้วยดี ด้านวิทยากรพบว่า วิทยากรแต่ละท่านมีความรู้ความสามารถ มีการเตรียมข้อมูลมาเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดและให้ความรู้ตามเนื้อหาสาระของหลักสูตรได้เป็นอย่างดี มีเทคนิคในการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้ารับการอบรมไม่เบื่อ ด้านวิธีการ พบว่า สามารถฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย เข้าใจในกิจกรรมและเนื้อหาสาระได้เป็นอย่างดี เช่น พิธีสู่ความเป็นพุทธบุตร ด้านเวลาพบว่า ระยะเวลา ๓ วัน ๒ คืน มีความเหมาะสม และพบว่าพระพี่เลี้ยงและพระสงฆ์รวมทั้งเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดี นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต พระมหาชินทร์ ชาวสุต (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของเยาวชนในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ของวัดปัญญาบันฑาราม ประจำปี ๒๕๔๓ พบว่า สามเณรเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดมีความเหมาะสม และเห็นว่าสาระธรรมที่บรรยายมีประโยชน์มาก ทำให้มีความเข้าใจหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ทำให้มีพฤติกรรมดีขึ้น

นอกจากนั้นการประเมินสามารถทำได้อีกรูปแบบหนึ่งคือ โรงเรียนและหน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรมมักจะทำการประเมินผล

หลังการฝึกอบรมเสมอ ถึงแม้ว่าหน่วยงานเหล่านั้นจะไม่ได้ส่งผลการประเมินให้ทางวัด แต่วัดก็อาจจะเดาผลของการประเมินได้จากการที่หน่วยงานเหล่านั้นนำผู้เข้ารับการอบรมกลับมาเข้ารับการอบรมอีกอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ดังนั้นจึงตั้งสมมุติฐานได้ว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความพอใจต่อการจัดอบรมของวัดปัญญาบันฑาราม

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า วัดปัญญาบันฑารามมีปรัชญาในการฝึกอบรมคือ "การสร้างความดีเพื่อควบคุมคนเก่ง" และมีความเชื่อว่า "ทุกคนพัฒนาได้ถ้าให้โอกาส" ส่วนการจัดหลักสูตรดำเนินตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมุ่งพัฒนาด้านวัฒนธรรม คุณธรรมหรือศีลธรรม ส่วนกระบวนการจัดกิจกรรมเน้นหลักของนักปราชญ์ (สุ จิ ปุ ลิ) สำหรับการฝึกอบรมเป็นไปตามกระบวนการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐาน คือ ๑) การวิเคราะห์หลักสูตร เน้นจัดให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนและระยะเวลาในการจัดเป็นสำคัญ ๒) การพัฒนาหลักสูตร มีการออกแบบหลักสูตร ให้มีเนื้อหาสาระของหลักสูตรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ๓) วิธีการดำเนินการฝึกอบรม มีขั้นตอน คือ ก่อนการฝึกอบรมมีการปรึกษาหารือ และวางแนวทางการร่วมกันระหว่างวัดกับผู้จัด ส่วนระหว่างการฝึกอบรมมีกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และนำธรรมชาติมาใช้ในการเรียนการสอน และ ๔) การประเมินผล ทำในหลายรูปแบบ และมีการประเมินทั้งขณะฝึกอบรม และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว

๔.๓ การบริหารจัดการและบทบาททรัพยากร ที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม

บทบาททางด้านการบริหารจัดการและทรัพยากรต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาของวัด การบริหารจัดการและบทบาทของทรัพยากรของวัดปัญญาบันฑาราม มีดังนี้

๔.๓.๑ การวางแผน ในส่วนของการจัดการเผยแผ่ศาสนาธรรม วัดมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี โดยเปิดให้หน่วยงานที่ต้องการเข้ามารับการฝึกอบรมจองวันที่จะเข้ารับการอบรมล่วงหน้า ซึ่งปฏิทินนี้ทำให้วัดทราบล่วงหน้าว่าภารกิจในด้านการจัดการศึกษามีมากน้อยเพียงใด แต่อย่างไรก็ตามไม่พบว่ามี การวางแผนเพื่อรองรับภารกิจดังกล่าวอย่างเป็นระบบและเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ในเรื่อง พระวิทยากร งบประมาณ หรือวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามท่านเจ้าอาวาสมีการเรียกประชุมพระวิทยากรเพื่อประชุมปรึกษาหารือตามโอกาส แต่ยังไม่มีการวางแผนอย่างชัดเจน

๔.๓.๒ การจัดองค์กร วัดมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานภายในวัด โดยยึดภารกิจ ๖ ด้าน ของสงฆ์เป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติยังไม่ได้มีการแบ่งส่วนงานตามโครงสร้างที่วางไว้ นอกจากนี้ยังไม่ได้มีการกำหนดขอบข่ายภาระหน้าที่ และมอบหมายผู้รับผิดชอบงานอย่างชัดเจน ดังนั้นการบริหารงานและการสั่งการจะรวมอยู่ที่ท่านเจ้าอาวาสแทบทั้งหมด ทำให้เจ้าอาวาสต้องรับภาระกับงานทุก ๆ เรื่องโดยไม่จำเป็น และเมื่อใดที่ท่านมีภารกิจเร่งด่วนงานก็จะขาดผู้รับผิดชอบหรือหาผู้มาทำหน้าที่แทนไม่ทัน ทำให้งานต้องชะงักไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี และเนื่องจากวัดมีแนวโน้มว่าจะมีภารกิจเพิ่มขึ้นในทุก ๆ

ปี จึงคิดว่าวัดควรจะดำเนินการจัดทำโครงสร้างองค์กรให้ชัดเจนโดยยึดภารกิจของวัดเป็นหลัก โดยควรจัดให้มีการแบ่งส่วนงาน กำหนดอำนาจหน้าที่ของงาน และมอบหมายงานให้มีผู้รับผิดชอบอย่างเป็นทางการ

๔.๓.๓ การระดมทรัพยากร ทรัพยากรที่สำคัญที่สนับสนุนการดำเนินงานของวัดมีดังนี้

๑) บทบาทของทรัพยากรภายในวัด บุคลากรของวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านเจ้าอาวาส เป็นผู้มีส่วนสำคัญที่สุดที่ทำให้งานจัดการศึกษาของวัดประสบความสำเร็จ ท่านเป็นผู้มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นนักวิชาการ และพยายามหาทางปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ มีเมตตาธรรมสูง ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของพระลูกวัด เป็นตัวแบบที่ดีในทางปฏิบัติ ภารกิจของสงฆ์ และการเผยแผ่ศาสนาธรรม

สำหรับพระภิกษุซึ่งเป็นบุคลากรภายในวัด ส่วนใหญ่เป็นพระที่มีการศึกษาสูง โดยมีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา จนถึงปริญญาโท และท่านมีอุดมการณ์เดียวกับวัด คือทำงานอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา เดินตามพระพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้า และทำงานด้วยจิตวิญญาณของพระภิกษุคือ รักเพื่อนมนุษย์ จึงจะเห็นว่าพระทุกรูปทำงานกันอย่างทุ่มเท อุทิศตนเพื่อทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาธรรม ในกิจกรรมที่ท่านมีความสามารถและความถนัด

สถานที่ของวัดปัญญาบันฑาราม ถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินการด้านการจัดการศึกษาของวัดเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสถานที่ตั้งของวัดอยู่ห่างไกลจากชุมชน และ

สภาพของวัดมีความร่มรื่น เต็มไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด ที่เหมาะสำหรับเป็นสถานศึกษาและปฏิบัติธรรม และมีสิ่งก่อสร้างแฝงปรัชญาที่สามารถนำไปเป็นอุปกณ์ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามการที่วัดไม่มีสิ่งก่อสร้างใด ๆ แม้แต่อุโบสถก็สร้างเป็น "อุโบสถธรรมชาติ" อาจทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนกับวัด เพราะวัดไม่มีกิจกรรมให้คนได้ทำเช่นเดียวกับวัดอื่น เช่น การปิดทองพระพุทธรูป ประพรมน้ำมนต์ หรือเสียบใบเชียมซี ผู้มาวัดปัญญาบันฑิตามักมาเพื่อเข้าค่ายอบรมปฏิบัติธรรม หรือมาฟังธรรมในวันอาทิตย์และวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับผู้ที่ต้องการมาเยี่ยมเยียน เช่น มานมัสการท่านเจ้าอาวาสเฉย ๆ อาจจะไม่มีความเคอะเขิน ไม่รู้ว่า จะทำอะไร ถ้าท่านเจ้าอาวาสไม่อยู่เพราะไม่มีกิจกรรมอื่น ๆ ให้ทำ

จึงขอเสนอแนะว่าถ้าวัดสามารถจัดให้มีสถานที่สักแห่งไว้สำหรับต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยียน โดยภายในอาจจะมีหนังสือธรรมะ บอร์ดแสดงผลงานของวัด หรือเอกสารต่าง ๆ ที่จะเป็นการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่งานของวัด จะทำให้คนที่มาวัดไม่รู้สึกลึกลับหวงเมื่อไม่ได้พบท่านเจ้าอาวาส และเป็นการช่วยลดภารกิจของท่านเจ้าอาวาสที่ต้องมาต้อนรับทุก ๆ คนด้วย

จากบทสัมภาษณ์ท่านเจ้าอาวาสพบว่า ขณะนี้ทางวัดมีโครงการที่จัดสร้างกิจกรรมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบอื่น ๆ ได้แก่ "ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา" เพื่อเป็นการให้ความรู้เชิงบูรณาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตไทย และ "โครงการโรงมหรสพทางวิญญาน" จึงคิดว่าโครงการทั้งสองเป็นโครงการที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง และจะสามารถดึงดูดคนให้เข้าวัดได้มากขึ้น

๒) บทบาทของทรัพยากรภายนอกวัด เนื่องจากภารกิจหลักของวัดปัญญาบันฑิตามคือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนั้นวัดจึงได้รับการสนับสนุนโดยเฉพาะเกี่ยวกับงบประมาณ/รายได้ จากหน่วยงานและโรงเรียนที่มาเข้ารับการอบรม วัดไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการอบรม แต่หน่วยงานเหล่านั้นจะถวายค่าใช้จ่ายตามแต่จะศรัทธา บางหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานเอกชนที่มีกำลังฐานะทางเศรษฐกิจก็ถวายค่าใช้จ่ายได้มาก (แต่จำนวนหน่วยงานเอกชนที่เข้ามาอบรมมีไม่มากนัก) บางหน่วยงานและ/หรือ โรงเรียนมีงบประมาณน้อยก็ถวายน้อย การที่ทางวัดไม่เรียกร้องค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นเหตุให้มีผู้ศรัทธามาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม และเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก จึงกล่าวได้ว่าวัดปัญญาบันฑิตามมีการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับอย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ก็มีการสนับสนุนวัดในลักษณะของปัจเจกบุคคล ผู้วิจัยได้สังเกตการทำบุญของประชาชน โดยเฉพาะในวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา และวันอาทิตย์จะมีคนมานมัสการเจ้าอาวาสมาฟังธรรม และมาร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก บางคนก็จะมาถวายอาหารเพลแก่พระภิกษุ สามเณรทุกรูปในวัด บางคนก็ถวายปัจจัยเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในวัด เช่น ค่ากระแสไฟฟ้า ค่าน้ำ และเข้ากองทุนต่าง ๆ ซึ่งการสนับสนุนนี้ก็เกิดจากความศรัทธาต่อการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และการปฏิบัติอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของเจ้าอาวาสและบุคลากรทุก ๆ ท่านของวัด

การสนับสนุนจากวัดอื่นก็มี โดยเฉพาะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะมาช่วยเหลือวัดในด้านการเป็นพระวิทยากร ผ่านทางโครงการอบรมพระธรรม

ทายาทวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และพระนิสิตฝึกงาน เป็นต้น

๓) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร) เป็นเจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตารามองค์ปัจจุบัน และเป็นผู้บุกเบิก ก่อตั้งวัดปัญญาบันฑิตาราม จนเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นวัดโดดเด่นใน ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ท่านเป็นผู้ที่มีลักษณะความเป็นผู้นำสูง มีความสามารถในการชักจูงให้คนร่วมมือปฏิบัติงาน สามารถทำให้คน ศรัทธาและเชื่อถือในความสามารภ เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สังเกตได้จากสิ่งต่าง ๆ ภายในวัดล้วนแต่มีส่วนมาจากความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ของท่านทั้งสิ้น ท่านเป็นนักปรับปรุง โดยท่านมักจะคอย สังเกตสิ่งทีกระทำได้ในปัจจุบัน เมื่อเห็นอะไรไม่ดีจะคอยแก้ไขและหา ทางปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประสาน งานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของ ราชการ เอกชน หรือองค์กรของพระสงฆ์ จนทำให้ภารกิจต่าง ๆ ของวัด ดำเนินไปได้ด้วยดี นอกจากนั้นท่านเป็นนักเปลี่ยนแปลง เป็นนักวิชาการ เป็นผู้มีความทันสมัย ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เมื่อเห็นสิ่งใดยังไม่ดี และมีผู้เสนอแนะ ท่านก็ใช้วิจารณญาณของท่านในการตัดสินใจ ยึดสิ่งใดที่ถูกต้องและมีประโยชน์ต่อพระพุทธ ศาสนาเป็นหลัก ท่านกล้าเสนอความคิดเห็นที่แตกต่างแม้ว่าคนอื่นจะไม่ เห็นด้วยในขณะนั้นก็ตาม และที่สำคัญท่านจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้ แก่พระในวัด ท่านจะตื่นแต่เช้า ทำวัตร และปฏิบัติ เช่นเดียวกับ พระภิกษุ สามเณรอื่น ๆ ท่านนำระบบการอยู่ร่วมกันแบบสังฆะมาใช้ ในการปกครอง มีการอยู่ร่วมกันแบบแบ่งปัน โดยใช้กองทุนพุทธทายาท และพุทธสหกรณ์เป็นองค์กรกลาง ดังนั้นคุณลักษณะเหล่านี้ของท่าน เจ้าอาวาส จึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญที่ทำให้งานการจัดการศึกษา

และการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดปัญญาบันฑิตารามประสบความสำเร็จ อย่างดียิ่ง

๔.๔ ความต้องการในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม

จากการประเมินผลหลักสูตรโดยภาพรวม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรม เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดมีความเหมาะสม และเห็นว่าสาระธรรม ที่บรรยายมีประโยชน์มาก ทำให้มีความเข้าใจหลักคำสอนในทางพระ- พุทธศาสนา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ทำให้มีพฤติกรรมดีขึ้นอย่างไร ก็ตามการจัดฝึกอบรมจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เลย ถ้า บุคลากรที่ทำการสอนไม่ได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ดังนั้นวัดปัญญาบันฑิตารามจึงเห็นสมควรที่จะจัดโครงการพัฒนาความรู้ และส่งเสริมทักษะพระวิทยากรในการเผยแผ่ศาสนาธรรม ซึ่งทางสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ ฝึกอบรม เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (รายละเอียดโครงการปรากฏ อยู่ในภาคผนวก ๗)

๔.๕ จุดแข็ง-จุดอ่อนของวัดปัญญาบันฑิตาราม ในการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรม

หลังจากทำการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนาธรรม และวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษา ตลอดจนการบริหาร จัดการและบทบาทพระวิทยากรที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการศึกษาและ การเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้การจัดการศึกษาและการ

เผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑาทารามประสบความสำเร็จ ในรูปของการวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน และโอกาสในการพัฒนาเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาดังนี้

๔.๕.๑ จุดแข็งของวัดปัญญาบันฑาทาราม

๑) เจ้าอาวาส เป็นผู้มีความมุ่งมั่นที่จะอุทิศตนต่องานเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีเมตตาธรรมใจกว้าง และมีอัธยาศัยดี มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับงานเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีภาวะผู้นำสูง มีความสามารถในการชักจูงให้คนร่วมมือปฏิบัติงาน สามารถทำให้คนศรัทธาและเชื่อถือในความสามารรถ จึงทำให้งานการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนศึกษาของวัดปัญญาบันฑาทารามประสบความสำเร็จอย่างสูงในเวลาอันรวดเร็ว

๒) วัดมีจุดมุ่งหมายในการสร้างวัดที่ชัดเจนคือ "สร้างพระสร้างคน สร้างเยาวชนของชาติสร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบง่ายตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัดมากเกินไป" จึงนำไปสู่แนวทางการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวัด

๓) สถานที่ของวัดปัญญาบันฑาทารามมีความสงบ อยู่ห่างไกลจากชุมชน และสภาพของวัดมีความร่มรื่นเต็มไปด้วยพรรณไม้หลากชนิด จึงเหมาะสำหรับเป็นสถานศึกษาและปฏิบัติธรรม

๔) บรรยากาศของวัดเอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีสิ่งก่อสร้างแฝงด้วยธรรมปรัชญา บ้ายสุภาษิตที่เป็นข้อคิดคติเตือนใจ สวนสมุนไพร ทำให้คนทุกเพศทุกวัย สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามความสนใจของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาตามอัธยาศัย และกระบวนการ

จัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔ ๑๕ และ ๒๔

๕) รูปแบบการอยู่ร่วมกันในระบบสังฆะ เอื้อให้บุคลากรในวัดอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปันลดการแสวงหาลาภและวัตถุนิยม ลดความขัดแย้งในการทำงาน ทำงานเพื่อส่วนรวมและเพื่อแสวงหาความดี ไม่ใช่แสวงหาเงินหรือวัตถุเป็นเป้าหมาย

๖) วัดให้ความสำคัญกับสังคมพุทธบริษัท จึงจัดการศึกษารอบคลุมบุคคลทุกกลุ่ม คือ พระภิกษุ สามเณร เยาวชน ชาย-หญิง และประชาชนโดยทั่วไปอย่างเท่าเทียมกัน

๗) บุคลากรของวัดที่มีความเข้มแข็ง ทำงานอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา ทำงานกันอย่างทุ่มเท อุทิศตนเพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนธรรมในกิจกรรมที่ท่านมีความสามารถและความถนัด

๘) การจัดการฝึกอบรม/โครงการ เป็นไปตามกระบวนการฝึกอบรม คือ ๑) มีการวิเคราะห์หลักสูตร โดยจัดให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน และระยะเวลาที่ใช้ ๒) การพัฒนาหลักสูตร มีกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมและเทคนิคที่ใช้ ๓) วิธีการฝึกอบรมเน้นการเป็นแบบอย่างที่ดีของพระวิทยากร เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และนำธรรมชาติและศาสนวัตถุในวัดมาเป็นอุปกรณ์ในการสอน และ ๔) การประเมินผล ใช้หลายรูปแบบ และมีการประเมินทั้งขณะอบรมและหลังการอบรม

๙) ได้รับการสนับสนุนจากวัดอื่น ๆ โดยเฉพาะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งให้การช่วยเหลือวัดในด้านพระวิทยากรโดยผ่านทางโครงการพระธรรม

ทายาทวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และพระนิสิตฝึกงาน รวมถึงคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี

๔.๕.๒ จุดอ่อนของวัดปัญญานันทาราม

๑) วัดยังไม่ได้มีการแบ่งส่วนงานตามโครงสร้างที่วางไว้ และไม่มีกรมอบหมายผู้รับผิดชอบงานอย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อภาระงานที่จะขยายขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต วัดจึงควรดำเนินการจัดทำโครงสร้างองค์กรให้ชัดเจนโดยยึดภารกิจของวัดเป็นหลัก จัดให้มีการแบ่งส่วนงาน กำหนดอำนาจหน้าที่ของงาน และมอบหมายงานให้มีผู้รับผิดชอบอย่างเป็นทางการ

๒) วัดขาดคู่มือที่ใช้ในการสอน (Lesson plan) จึงทำให้การสอนขึ้นอยู่กับวิทยากรเป็นหลัก วัดควรจัดทำคู่มือการสอน เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สอนสอนไปในทิศทางเดียวกันและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการฝึกพระวิทยากรใหม่ ๆ

๓) จำนวนพระวิทยากรในวัดมีน้อย (ประมาณ ๑๕ รูป) เมื่อเทียบกับปริมาณงาน จึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และ/หรือปรับปรุงการเรียนการสอน

๔) วัดขาดสถานที่สำหรับต้อนรับผู้มาเยือน หากสร้างศาลาโดยภายในอาจจะมีหนังสือธรรมะ บอร์ดแสดงผลงานของวัด หรือเอกสารต่าง ๆ ที่จะประโยชน์ต่อการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่งานของวัด และช่วยลดภาระในการต้อนรับแขกของเจ้าอาวาส

๕) วัดปัญญานันทารามมีปรัชญาและอุดมการณ์ที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป เน้นให้คนเข้าวัดเพราะธรรมะไม่เน้นพิธีกรรม และสิ่งก่อสร้างที่เป็นศาสนวัตถุ จึงทำให้คนเข้าวัดมีจำกัดเฉพาะบางกลุ่ม

คนที่ยอมรับแนวคิดนี้เท่านั้น

๔.๕.๓ โอกาสในการพัฒนา

๑) ความต้องการของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และรัฐวิสาหกิจมีมากขึ้นจึงเป็นโอกาสของวัดที่จะหาวิธีการที่จะจัดการศึกษาให้ได้ปริมาณและคุณภาพที่มากขึ้น

๒) ขณะนี้รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของคนไทย จึงเป็นโอกาสที่วัดจะได้รับการสนับสนุนเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดการศึกษาของวัด

๓) การจัดศาสนศึกษาในวัด เป็นการผลิตพระวิทยากรภายในและผลิตผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของวัดได้อีกวิธีหนึ่ง

๔) สามารถพัฒนาวัดเครือข่าย ให้มีศักยภาพในการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมได้ในอนาคต

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์ การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม ศึกษาการบริหารจัดการ การศึกษาที่สอดคล้องกับภารกิจ ๖ ด้านของวัด และพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ รวมถึงศึกษาจุดเด่น และความต้องการได้รับการส่งเสริม สนับสนุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ มีวิธีการดังนี้ ๑) การวิจัยเอกสาร โดยได้ทำการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม ศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม ของวัด แนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารการจัดการศึกษาและการ จัดฝึกอบรม และ ๒) การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าอาวาส และพระสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัด จำนวน ๕ รูป และสังเกตการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้นเพื่อการจัดการศึกษาและ เผยแผ่ศาสนธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษาวิจัย

๕.๑ ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของวัด

วัดปัญญาบันฑิตาราม ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นวัดในพระพุทธ- ศาสนา เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๓๗ เพื่อเป็นธรรมสมโภช ๘๔ ปี พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาบันฑิตภิกขุ) โดยมี พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภโร) พระมหามานพ ปญญาวิโร และพระมหาสมโภช สฐิติ- ญาโณ จากวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ร่วมสนองงานก่อสร้างวัด และ กิจกรรมงานเผยแผ่พระศาสนา ปัจจุบันมีเนื้อที่ ๓๘ ไร่ ๕๙ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕

วัตถุประสงค์ในการสร้างวัด

๑. เพื่อเป็นพุทธบูชา
 ๒. เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของสาธุชนทั่วไป
 ๓. เพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้าในการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ พระธรรม
 ๔. เพื่อเป็นธรรมสมโภช ๘๔ ปี พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญา- บันฑิตภิกขุ)
 ๕. เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครบ ๕๐ ปี
- ดังนั้นวัดปัญญาบันฑิตารามจึงมีจุดมุ่งหมาย ในทางปฏิบัติที่ชัดเจน คือตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญ และเพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้า ในการศึกษาปฏิบัติและการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนทั่วไปจุดมุ่งหมาย ดังกล่าวนี้นี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญา-

นันทภิกขุ) ที่ท่านกล่าวว่าต้องการให้สถานที่นี้เป็นที่สำหรับ "สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป" ซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้นำไปสู่การดำเนินงาน และการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของวัดปัญญานันทาราม

๕.๒ การปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

วัดปัญญานันทารามปฏิบัติภารกิจครบทั้ง ๖ ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ แต่ภารกิจที่ทำให้วัดมีความโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป ได้แก่ งานด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

เนื่องจากวัดปัญญานันทารามมีโครงการต่าง ๆ มากมาย ที่จัดเพื่อถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้พุทธศาสนิกชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยมีการจัดให้แก่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๑๘ โครงการ ทุก ๆ โครงการได้รับความนิยมอย่างสูง ซึ่งดูได้จากสถิติแสดงปริมาณผู้เข้ามารับการอบรมที่มีจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการอบรมเยาวชนค่าย "พุทธบุตร" แบบค้างแรมที่วัด ๓ วัน ๒ คืน พบว่าใน พ.ศ. ๒๕๔๔ มีการจัดอบรมรวม ๓๘๗ ครั้งมีผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น ๕๙,๒๒๖ คน จาก ๒๕๘ สถาบัน

และโครงการอบรมค่าย "คุณธรรม" ที่จัดให้แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน แบบค้างคืนตั้งแต่ ๓ วัน ๒ คืน ถึง ๗ วัน พบว่าใน พ.ศ. ๒๕๔๔ มีการจัดอบรม ๒๐๐ ครั้ง มีผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น ๑๕,๓๕๗ คน จาก ๘๗ หน่วยงาน ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงมาก ดังนั้น การศึกษารูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาของวัดปัญญานันทารามจึงเน้นศึกษาจากโครงการทั้งสองดังกล่าวเป็นหลัก

๕.๓ รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดปัญญานันทาราม สรุปได้ดังนี้

๕.๓.๑ แกนการจัดหลักสูตรใช้แนวทางทางพระพุทธศาสนา และแนวความคิดของท่านพุทธทาสและหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ เป็นหลัก โดยทุกคนที่เข้ารับการอบรมจะต้องถือหลักปฏิบัติ ดังนี้

๑) วัฒนธรรมทางศาสนา คือ เมื่อเข้าวัดต้องประพฤติพรหมจรรย์ เช่น ถือศีล ๘ และต้องปฏิบัติสมณกิจ เช่น สวดมนต์ ทำวัตร และเจริญจิตตภาวนา

๒) ยึดหลัก "อยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง" ดังที่ท่านพุทธทาส กล่าวว่า "กินข้าวจานแฉก อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง" ส่วนการกระทำอย่างสูง คือ ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายตามหลักธรรม เช่น ตรงต่อเวลา วาจาไพเราะ สงเคราะห์ช่วยเหลือทำความเชื่อใจให้ตรง ดำรงตนให้น่ารัก รู้จักละวางเพื่ออนาคต และมุ่งเน้นในเรื่องมารยาท กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน

๓) ยึดหลัก ๕ ดีเพื่อชีวิต ของท่านปัญญานันทภิกขุ เพื่อการรู้จักตนเอง คือ "คิดดีเป็นพูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น และ

ไปสู่สถานที่ที่เป็น"

๔) กรอบของกิจกรรม ยึดหลัก "เรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้องตามธรรมวินัย"

๕.๓.๒ ความแตกต่างของหลักสูตร/โครงการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความแตกต่างของกลุ่มผู้เรียน และระยะเวลาของการฝึกอบรม เช่น โครงการค่ายพุทธบุตรสำหรับเยาวชน ใช้เวลา ๓ วัน ๒ คืน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น "ลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศไทย และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพุทธศาสนา" ส่วนหลักสูตรค่ายคุณธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เน้นการเข้าใจสังขารและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งอาจใช้เวลา ตั้งแต่ ๓ วัน ๒ คืน ถึง ๗ วัน ๖ คืน เป็นต้น

๕.๓.๓ วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่าเน้นการพัฒนาตนเอง โดยแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) ระดับบุคคล ได้แก่ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศไทย และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพุทธศาสนา

๒) ระดับปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ การเข้าใจสังขารและคุณธรรมเพื่อการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ

๓) ระดับสังคม ได้แก่ การเป็นคนดีของสังคมและการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นต้น

๕.๓.๔ ลักษณะเด่นของวัด ที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม มีดังนี้

๑) บรรยากาศที่เน้นความเป็นธรรมชาติ และเอื้อต่อการ

เรียนรู้

๒) ความไม่เป็นวัตถุนิยม และเน้นให้คนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม

๓) การเน้นวัดให้เป็นสังคมพุทธบริษัท ๔ จึงมีการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลทุก ๆ กลุ่ม(พระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา)

๔) ระบบการปกครองแบบสังฆะ เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปัน โดยมีกองทุนพุทธทายาท และพุทธสหกรณ์ เป็นหน่วยงานกลาง

ประเด็นต่าง ๆ ทั้ง ๔ ส่วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จึงทำให้การจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญาบันฑิตารามประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้กระบวนการจัดฝึกอบรมของวัดปัญญาบันฑิตาราม มีการดำเนินการดังนี้

๑) การวิเคราะห์หลักสูตร การกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมพิจารณาจาก

๑.๑) กลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มเยาวชน บุคลากรในหน่วยงาน ประชาชนทั่วไป หรือพระภิกษุ สามเณร เป็นต้น

๑.๒) ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม

๑.๓) โอกาสที่จัด เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๒) การพัฒนาหลักสูตร มีการดำเนินการดังนี้

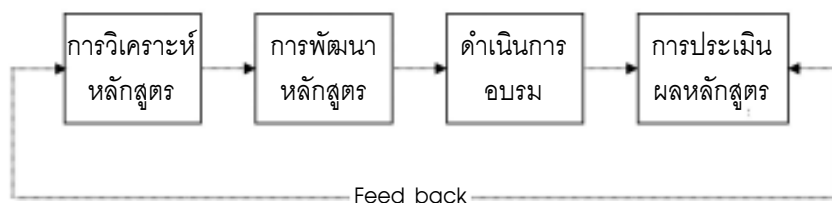
๒.๑) กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละหลักสูตร

๒.๒) กำหนดเนื้อหา ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม และ

เทคนิคในการฝึกอบรม

- ๒.๓) กำหนดคุณสมบัติ และจำนวนผู้เข้ารับการอบรม
- ๓) การดำเนินการฝึกอบรม มีวิธีการดังนี้
- ๓.๑) พระวิทยากร เน้นการเป็นตัวแบบที่ดี ความอบอุ่น และเป็นมิตร
- ๓.๒) กิจกรรม ใช้หลักของนักปราชญ์ คือ "สุ จิ ปุ ลิ"
- ๓.๓) อุปกรณ์ ใช้ธรรมชาติ และวิถีชีวิตชาวพุทธ
- ๓.๔) วิธีการสอน พยายามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด และเน้นการเรียนตามอัธยาศัย
- ๔) การประเมินผล มีวิธีการดังนี้
- ๔.๑) สังเกตพฤติกรรมระหว่างเรียน
- ๔.๒) เขียนบทความประทับใจ เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม
- ๔.๓) ประเมินผลโดยหน่วยงานที่จัด หลังการฝึกอบรม
- ๔.๔) ประเมินผลในภาพรวม (โดยนักศึกษาระดับปริญญาโท)

โดยกระบวนการทั้ง ๔ มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลาเพื่อการปรับปรุงที่ดีขึ้น ซึ่งปรากฏตามแผนผังข้างล่าง

๕.๕ การจัดการศึกษาของวัดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕

ปรัชญาการจัดการศึกษาของวัดปัญญาบันฑิตาราม คือ "การสร้าง ความดี เพื่อควบคุมคนเก่ง" และ "ทุกคนพัฒนาได้ถ้าให้โอกาส" จึงได้ จัดหลักสูตรโดยนำพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ปรัชญาดังกล่าวมีความ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ มาตรา ๒๒ ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และ พัฒนาตนเองได้ และมาตรา ๖ ที่ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรง ชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

หลักสูตร/โครงการการศึกษาของวัดปัญญาบันฑิตาราม มีหลากหลาย ซึ่งประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจสามารถเลือกเข้ามาศึกษาได้ตามความ สนใจ ความต้องการ และเวลาที่สะดวก การจัดหลักสูตรของวัดจะ คำนึงถึงปัญหาของสังคมปัจจุบัน และพิจารณาจากความต้องการของ ผู้เรียนเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ มาตรา ๒๔ ที่ว่า การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมควรให้ความสอดคล้อง กับความสนใจของผู้เรียน และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

ส่วนกิจกรรมการเรียนของวัดปัญญาบันฑิตาราม ใช้หลักของนัก- ปราชญ์ คือ สุ จิ ปุ ลิ และถือหลัก "นำทำ ไม่ใช่ สั่งทำ" เพื่อฝึกให้ ผู้เรียนคิดเป็น และถือว่าการมาร่วมกิจกรรมจะเป็นการเพิ่มวิธีคิดให้ คน ตลอดจนการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีสภาพแวดล้อม

ของวัดที่เป็นธรรมชาติมีศาสนวัตถุและป้ายพุทธสุภาษิตที่มีข้อคิดและหลักธรรม เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์การสอน และเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา ๒๔ ที่ว่า กระบวนการเรียนรู้ควรฝึกกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา และส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้พบว่า วัดปัญญานันทารามมีการจัดการศึกษาอย่างน้อย ๒ รูปแบบคือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามมาตราที่ ๑๕

๕.๕ ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญานันทาราม

พบว่า ปัจจัยที่สำคัญมีดังนี้

๕.๕.๑ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ท่านเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเป็นผู้มีภาวะผู้นำสูง ท่านมีความสามารถในการชักจูงให้คนร่วมมือปฏิบัติงาน สามารถสร้างศรัทธาและเชื่อถือให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนเป็นผู้ที่มีความรู้จริง มีประสบการณ์การทำงานด้านเผยแผ่ศาสนธรรม มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ทันสมัย ตลอดจนประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างแก่บุคลากรที่อยู่ในวัดและผู้มาปฏิบัติธรรม จึงทำให้งานการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดปัญญานันทาราม ประสบความสำเร็จอย่างสูงในเวลาอันรวดเร็ว

๕.๕.๒ วัดมีจุดมุ่งหมายในการสร้างวัดที่ชัดเจนคือ "สร้างพระสร้างคน สร้างเยาวชนของชาติสร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุมากเกินไป" จึงนำไปสู่แนวทางการจัดการศึกษา และวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวัด

๕.๕.๓ สถานที่ของวัดปัญญานันทารามมีความสงบ อยู่ห่างไกลจากชุมชน และสภาพของวัดมีความร่มรื่นเต็มไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด ที่เอื้อต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม

๕.๕.๔ บรรยากาศของวัดเอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีสิ่งก่อสร้างแฝงด้วยธรรมปรัชญา ป้ายสุภาษิตที่เป็นข้อคิดคติเตือนใจ สวนสมุนไพร ทำให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

๕.๕.๕ รูปแบบการอยู่ร่วมกันระบบสังฆะ เอื้อให้บุคลากรในวัดอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปัน ลดการแสวงหาลาภและวัตถุปัจจัย ลดความขัดแย้งในการทำงาน ทำงานเพื่อส่วนรวมและเพื่อแสวงหาความดี ไม่ใช่แสวงหาเงินหรือวัตถุเป็นเป้าหมาย

๕.๕.๖ วัดให้ความสำคัญกับสังคมพุทธบริษัท จึงจัดการศึกษาได้ครอบคลุมคนทุกกลุ่มคน พระภิกษุ สามเณร เยาวชน ชาย-หญิง และประชาชนโดยทั่วไป

๕.๕.๗ บุคลากรของวัดมีความเข้มแข็ง ทำงานกันอย่างทุ่มเท อุทิศตนเพื่อทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนธรรมในกิจกรรมที่ท่านมีความสามารถและความถนัด

๕.๕.๘ การสนับสนุนจากวัดอื่นๆ โดยเฉพาะวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้การช่วย

เหลือวัดในด้านพระวิทยากรโดยผ่านทางโครงการพระธรรมทายาทวัด
ชลประทานรังสฤษฎ์ และพระนิสิตฝึกงาน

๕.๖ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดปัญญานันทาราม

๕.๖.๑ โครงสร้างการบริหารงานของวัดและการมอบหมายงาน
ยังไม่ชัดเจน ซึ่งอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานและการ
ขยายงานในอนาคต

๕.๖.๒ จำนวนพระวิทยากรในวัดมีน้อย (ประมาณ ๑๕ รูป) เมื่อ
เทียบกับปริมาณงาน จึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม
และ/หรือปรับปรุงการเรียนการสอน

๕.๖.๓ วัดขาดคู่มือ (Lesson plan) และเอกสารประกอบการสอน
ที่ใช้เป็นแนวทางการสอนสำหรับพระวิทยากร และเพื่อใช้ประโยชน์
ในการผลิตพระวิทยากรใหม่

๕.๖.๔ วัดขาดสถานที่สำหรับต้อนรับผู้มาเยือน ที่อาจใช้เป็นที่
ประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่งานของวัดและพระพุทธศาสนา รวมทั้ง
แหล่งเรียนรู้พุทธศาสนาตามอัธยาศัย

๕.๖.๕ วัดขาดแหล่งที่มาของวิทยากรที่แน่นอน และยังขาดการ
ให้การศึกษาพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับโครงการที่ปฏิบัติอยู่ และ
ที่จะเกิดขึ้นต่อไป

๕.๗ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๗.๑ วัดควรทบทวนโครงสร้างการบริหารงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน
โดยพิจารณาจากภารกิจของวัดที่กระทำอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งกำหนด
หน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งวิธีติดต่อประสานงานระหว่างกัน

๕.๗.๒ วัดควรกำหนดผู้รับผิดชอบงาน ในหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้ง
ทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการในการปฏิบัติงาน

๕.๗.๓ วัดควรมีคณะกรรมการจัดการศึกษาของวัดที่ประกอบด้วย
เจ้าอาวาส ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา พระภิกษุ
ในวัดและบุคลากรที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความพร้อมและศักยภาพที่จะทำให้
การจัดการศึกษาของวัดมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๕.๗.๔ วัดควรจัดทำคู่มือการเรียนการสอนเป็นรายวิชาที่ได้มาตรฐาน
เพื่อใช้เป็นแนวทางการสอนสำหรับพระวิทยากร และผลิตวิทยากร
ใหม่

๕.๗.๕ ควรมีการพัฒนาพระวิทยากร และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
อย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับทักษะที่ใช้ในการเรียนการสอน เช่น กระบวนการ
เรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเขียนแผนการสอนการประเมิน
ผลการสอน เทคนิคการสอนธรรมะให้น่าสนใจ และการผลิตสื่อการ
สอน เป็นต้น

๕.๗.๖ ควรจัดให้ความรู้แก่พระที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงาน
ของวัด เกี่ยวกับการจัดทำแผนประจำปี แผนกลยุทธ์ และการประเมิน
ผลแผน เป็นต้น

๕.๗.๗ ควรจัดสถานที่สำหรับเป็นที่ต้อนรับผู้มาเยือน ที่ทำให้คน
มาวัดเกิดความสบายใจและอบอุ่น นอกเหนือจากรูปแบบของสำนักงาน

ซึ่งอาจใช้เป็นที่สำหรับเผยแพร่ผลงานของพุทธศาสนาและของวัดรวมทั้งประชาสัมพันธ์วัดไปในตัวด้วย

๕.๗.๘ ควรมีการพิจารณาปรับปรุงระบบนิเวศวิทยา และการหมุนเวียนของน้ำภายในวัด ทั้งนี้อาจขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มูลนิธิชัยพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์หรือ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น

๕.๘ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๘.๑ กระทรวงศึกษาธิการควรสนับสนุน และเป็นพี่ปรึษาให้แก่วัดในการจัดให้มีการทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

๕.๘.๒ ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัด เพื่อให้สอดคล้องกับความรับผิดชอบของวัด ตามการปฏิบัติการ ๖ ด้านของวัด และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

๕.๘.๓ กระทรวงศึกษาธิการ และ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีการยกย่องวัด และเจ้าอาวาสวัดที่สามารถจัดการศึกษาได้ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นตัวอย่างให้วัดอื่น ๆ ได้ปฏิบัติตามและให้การสนับสนุนวัดในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

๕.๘.๔ สถาบันอุดมศึกษาควรจัดหลักสูตร เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสอนและการศึกษาของวัด หรือสถานศึกษาของรัฐ

๕.๘.๕ กระทรวงศึกษาธิการและคณะสงฆ์ ควรร่วมกันพัฒนาสาระเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชน ให้ได้รับ

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมทางศาสนาอย่างแท้จริง

๕.๘.๖ สนับสนุนให้สถานศึกษาใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนา เน้นการสอนหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง และการบูรณาการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของคนไทย

บรรณานุกรม

- จุฑามณี ตระกูลมุกดา. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ. ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๔.
- ชนินทร์ ชาวสุด. ศึกษาทัศนคติของเยาวชนผู้เข้าบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ประจำปี ๒๕๕๓. รายงานฝึกภาคปฏิบัติหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.
- ธวัชชัย เกื้อเกตุ. ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการคุณธรรม "ค่ายพุทธบุตร" ของวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.
- ประจวบ ตรีภักดิ์. ศึกษาทัศนะของเยาวชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวงจังหวัดปทุมธานี. รายงานฝึกภาคปฏิบัติตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.
- พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร). ปัญญาสาส์น ๖(๓๒). โครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี วัดปัญญานันทาราม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๕.

- _____ . ปรากฏแห่งปัญญา เล่ม ๓. โครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี วัดปัญญานันทาราม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๕.
- _____ . สร้างความสุขร่วมยุคสมัย อนุสรณ์ในโอกาส สถาบันราชภัฏราชบุรีวิทยาลัยในพระราชูปถัมภ์ถวายปริญญาแด่พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร) โครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมีวัดปัญญานันทาราม : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๕.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). บันทึกการสัมมนาพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๑๓.
- _____ . พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒.
- พุทธทาสภิกขุ. ตามรอยพระอรหันต์. กรุงเทพมหานคร : กองทุนสมาธิภาวนา, ๒๕๒๙.
- _____ . เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๙.
- รุ่ง แก้วแดง. บทบาทพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา. บทความประกอบการสัมมนา กลุ่มงานศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.
- วัดปัญญานันทาราม. เอกสารแนะนำวัดปัญญานันทาราม. โครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี. ปทุมธานี : ม.ป.ท., ๒๕๕๕.
- วิรัตน์ ประยูรเต็ม. ศึกษาความคิดเห็นของชาวพุทธต่อการเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรมในวันพระและวันอาทิตย์ ณ วัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.

รายงานการฝึกภาคปฏิบัติ หลักสูตรสังคัมสังเคราะห์ศาสตร์
มหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

สุจินตนิท หนูชู. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและผู้-
ปกครองต่อการนำนักเรียน เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณร
ภาคฤดูร้อนของวัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบลคลองหก อำเภอ
คลองหลวง จังหวัดปทุมธานี รุ่นที่ ๕ ประจำปี ๒๕๔๓. รายงาน
ฝึกภาคปฏิบัติ หลักสูตรสังคัมสังเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาเขตกรณ. ประวัติและผลงานของพระครู
ปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุขโร). กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏ
เพชรบุรีวิทยาเขตกรณในพระบรมราชูปถัมภ์. ๒๕๔๔.

สมศักดิ์ คงเที่ยง. หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

สุรศักดิ์ สุรญาโณ และเมตตา อิศราภรณ์. วัดปัญญาบันฑิตาราม :
ศูนย์ศึกษาปฏิบัติ และเผยแผ่พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๑.

www.watpanya.org.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑

ตราสัญลักษณ์ของวัดปัญญาบันฑิตาราม

เส้นรอบวงนอกรูปคล้ายดอกบัวหมายถึงการสร้างวัดเพื่อเป็นพุทธบูชา มุ่งเน้นสี่แห่งธรรม คือ สะอาด สว่าง สงบ เส้นรอบวงภายในจะมีหยอดหย้ายอด หมายถึง การร่วมมือกันสร้างเพื่อเป็นเครื่องสักการะถวายเป็นพระราชกุศล ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงครองราชย์สมบัติครบ ๕๐ ปี

รูปคล้ายคนนั่งสมาธิในดอกบัว คือ แบบอาคารส่วนหนึ่งของวัดปัญญาบันฑิตาราม ซึ่งประกอบด้วย ยอด คือ อุโบสถ หมายถึงความบริสุทธิ์ที่เป็นเป้าหมายสูงสุด หกเหลี่ยมตรงกลาง คือ อาคารเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ศูนย์กลางการศึกษา ค้นคว้าอบรมและเผยแพร่ธรรมในทางพระพุทธศาสนา เปรียบเสมือนเรือคือธรรมนาวา ที่จะนำสัตว์โลกข้ามสังสารวัฏสู่ความสงบเย็นคือนิพพาน ส่วนแขนซ้าย ขวา คือ อาคารมอญบาสิก อาคารมอญบาสิกา เป็นที่อยู่ของอนาคาริกชาย หญิง ฝึกตนให้เป็นอยู่ง่าย กินง่าย ถูกใจมนุษย์สิ้นสุดปัญหา อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร มีชีวิตที่ไม่หาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น หรืออีกนัยหนึ่ง รูปคนนั่งสมาธิในดอกบัวหมายถึงการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ คือการประพฤติพรหมจรรย์ แขนทั้งสองข้างคือ ศีล อาคารตรงกลางคือ สมาธิ อุโบสถคือปัญญา ดังนั้นทุกชีวิตเมื่อเข้าวัดแล้วควรปฏิบัติตนคือ ระมัดระวัง ตั้งใจ ไม่ประมาทอยู่ตลอดเวลา เป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนา ร่วมกันบูชามรดกธรรมแห่งสันติภาพของโลก รูปธรรมจักร หมายถึง การดำเนินชีวิตตาม

หลักแห่งพระธรรมโดยมีอริยมรรค เป็นแนวทางประพฤติ ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นธรรมสมโภช ๘๔ ปีหลวงพ่อบัณฑิตนันทะ ด้วยศีลธรรมจักรรอบนอก ๘ และแกนใน ๔ หมายถึง คณะศิษยานุศิษย์ได้ร่วมใจสร้างวัดบัณฑิตนันทารามเพื่ออภิญญาบูชาเมื่อหลวงพ่อบัณฑิตนันทะ มีอายุ ๘๔ ปี รูปตัวอักษรชื่อวัดบัณฑิตนันทาราม หมายถึงชีวิตที่พอใจยินดีในความ เป็นอยู่ด้วยปัญญา

น อนริย์ กริสฺสามิ - เราจักไม่กระทำสิ่งที่ต่ำทราม เป็นหลักธรรมประจำใจหลวงพ่อบัณฑิตนันทะ ผู้ให้กำเนิดวัดบัณฑิตนันทาราม น้อมนำมาเป็นหลักธรรมประจำใจของพุทธบริษัทวัดบัณฑิตนันทาราม

แนวคิด : พระครูปลัดศีลวัฒน์

ออกแบบสร้างสรรค์ : ภูมิตนัย บุญจรัส

(วัดบัณฑิตนันทาราม ๒๕๔๑ : หน้า ๖)

ภาคผนวก ๒

บทสัมภาษณ์พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภโร)

ถาม : ท่านมีแนวคิดและปรัชญาที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาอย่างไรคะ

ตอบ : แนวคิดเกิดจากเห็นการจัดการศึกษาของโลกปัจจุบันมุ่งเน้นแต่เรื่องให้คนรู้หนังสือ รู้อาชีพ แต่ยังขาดความรู้เรื่องความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปรัชญาในการจัดอบรมคือ การสร้างความคิด เพื่อควบคุมความเก่ง ให้กับเพื่อนมนุษย์ และมั่นใจว่าทุกคนพัฒนาได้ถ้าเราให้โอกาส จึงได้จัดหลักสูตรตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นพัฒนาการด้านวัฒนธรรม คุณธรรมหรือศีลธรรม และมีกิจกรรมที่เหมาะสมดังนี้

๑. วัฒนธรรม การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมมีรากฐานจากพระพุทธศาสนา โดยอาศัยเวลาและกระทำสืบต่อกันมาอย่างยาวนานดังนั้น ตารางอบรมให้ทุกคนได้เรียนรู้วัฒนธรรม เช่น เมื่อเข้าวัดต้องประพฤติพรหมจรรย์คือ ดำเนินชีวิตด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา คือไม่รับประทาน อาหารเย็น เป็นต้น และต้องมีแนวความคิดตามที่หลวงพ่อบัณฑิตนันทะกล่าวว่า อยู่อย่างต่ำ แต่กระทำอย่างสูง การเป็นอยู่อย่างต่ำคือหลักว่า กินข้าวจวนแหมว อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเล่าหมู ฟังยุงร้องเพลง คือดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ส่วนกระทำอย่างสูง มุ่งเน้นเรื่องมารยาท กายอ่อนนุ่ม วาจาสอนหวาน จิตใจอ่อนโยน

๒. ด้านคุณธรรม หรือศีลธรรม ให้รู้จักตนเอง โดยหลัก ๕ ดี เพื่อชีวิต ตามหลักที่หลวงพ่อบัณฑิตนันทะ สอนว่า คิดดีเป็น พูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น และไปสู่สถานที่ดีเป็น และให้รู้จักผู้อื่นและ

สิ่งแวดล้อม โดยหลัก ๕ ดี เพื่อสังคม ตามแนวที่หลวงปู่พุทธทาส กล่าวไว้ การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ ต้องมีวิธีการและเป้าหมาย เพื่อเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ เป็นศาสนิกชนที่ดีของพุทธศาสนา และมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับเพศและวัยของผู้ที่เข้ามาอบรม

๓. กิจกรรม เริ่มตั้งแต่เตรียมการ ได้ให้แนวทางกับโรงเรียนและหน่วยงานที่จัดว่า ต้องจัดให้นักเรียนและผู้อบรม ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันคิดบนกรอบของกิจกรรม คือ ต้องเรียบง่าย ประโยชน์สูงสุด และถูกต้องตามธรรมวินัย เช่น เสื้อผ้าไม่เน้นหรือไม่บังคับสีขาว ให้ใช้ชุดนักเรียนที่มีอยู่ และไม่จัดตามกระบวนการของธุรกิจ จึงไม่มีข้อกำหนดการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการอบรม แต่จะฝึกให้ทุกคนรู้จักการบำเพ็ญบุญ และขณะปฏิบัติภารกิจคือเมื่อมาอยู่ค่ายฝึกให้มีกิจกรรมที่ปฏิบัติตนแบบชีวิตพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด เพราะพระองค์ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม ปรีชาญาณกลางคืน จึงควรอย่างยิ่งที่ทุกคนได้มีโอกาสสัมผัส นอกจากนี้กระบวนการจัดกิจกรรมจะเน้นหลักของนักปราชญ์ให้มีความพร้อมในการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน คือ

๓.๑ สู่ คือ ต้องฝึกให้เขาฟังให้เป็น ต้องฝึกว่าเขาจะฟังพระอย่างไร ทำอะไร ที่ไหนอย่างไรบ้าง วันแรกเขาฟังไม่เป็น เขาไม่รู้จักรู้ว่าจะกล่าวคำขอบคุณอย่างไร หรือยื่นอย่างไร เพราะไม่เคยฝึกกัน เขาต้องฟัง แล้วทำตาม และการฟังจะมีอยู่ประมาณ ๖๐ - ๗๐% ของการวางหลักสูตร

๓.๒ จิ คือ คิด ให้คิดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงหมายความว่าเราป้อนข้อมูลเข้าไปเพิ่มความคิดจากฐานของประสบ-

การณ์เรียนรู้เดิมของเขา แต่เราหาวิธีเพิ่มให้เขาคิด ส่วนการคิดโดยอ้อม เช่น เขานั่งนานจะเมื่อย ปวด ตื่นนอนเช้าจะง่วงนอน นึกคิดทั้งนั้น แต่โดยมากแล้วเราไม่ค่อยให้คิดกัน เราตัดความคิด ตัดโอกาสเสียหมด สมมติว่านั่งนาน ๑ - ๒ ชั่วโมง เราจะใช้เวลาช่วงเช้า ช่วงบ่ายจะเคลื่อนไหวตัวเองเพื่อดูพฤติกรรมอื่น ๆ และให้เขาคิดเป็น เช่น ถ้านั่งนานรู้สึกเมื่อยเหน็บ เขาจะรู้จักพลิกเองปรับเปลี่ยนเอง ถ้าเขาอยากรู้ว่าเวลาเรียนในโรงเรียนแต่ละคาบ ๔๕ นาที ทำไมที่นี้เป็นชั่วโมง ก็มีความคิดชัดเจนว่าเราจะฝึกให้เขาอยู่ในสังคมอย่างผู้เข้มแข็ง

๓.๓ ปุ คือ ถาม เขาต้องมีโอกาสถาม เสนอความคิด และมีการนำถาม นำตอบอยู่ตลอดเวลา นักเรียนจึงต้องพูดทั้งหมดต้องได้โอกาสในการพูดที่ถูกต้องเสมอ แต่ตรงนี้เป็นเทคนิคของผู้สอน แต่เราต้องวางโครงสร้างไว้ให้

๓.๔ ลิ คือ เขียน ให้นักเรียนหรือผู้เข้าอบรมได้เขียน เช่น เดินเขียนป้ายพุทธภาษิตที่ติดตามต้นไม้ในวัด เขียนบทความก่อนปิดค่าย ซึ่งเราจะจัดให้และทุกคนต้องทำให้ได้ตามหลักสูตรที่จัดเพียงสองคืนสามวันอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อบรม

อีกประการหนึ่ง ผู้นำทางกิจกรรมต้องถือหลัก นำทำ ไม่ใช่สั่งทำ

ถาม : หลักสูตรค่ายคุณธรรมจะแตกต่างไหมคะ

ตอบ : จะแตกต่างกันในเรื่องของคุณธรรมกับกิจกรรมเท่านั้น ส่วนอื่น ๆ ไม่ต่างวัฒนธรรมเหมือนกัน เรื่องของคุณธรรมจะหนักไปในเรื่องศีลธรรมมากกว่าศีลธรรม เพราะว่าผู้เข้าอบรมคุณธรรม คือ ผู้ใหญ่ ซึ่งจะเข้าถึงประสบการณ์ที่รู้ว่าทุกข์คืออะไร สภาพเครียดอันเกิดจากการสัมผัสด้วยตนเอง ทำงานแล้วไม่ได้ตามที่ปรารถนานั้นเป็นอย่างไร

เขาหาตัวคลีคลายไม่ได้ จึงต้องใช้คุณธรรมที่เป็นระดับสังฆธรรมให้เขามากขึ้น ส่วนกิจกรรมนั้นบางครั้งเราก็ใช้กิจกรรมในเชิงร่วมกันเรียนรู้ และให้เขาได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ในเชิงกว้าง เพื่อจะได้คลายวิธีคิดที่เขายึดติดมาแต่เดิม

ถาม : ทำไมจึงกำหนดระยะเวลาจัดกิจกรรม ๓ วัน ๒ คืน

ตอบ : ถ้าเด็กควรจะอยู่ ๓ วัน ๒ คืน เพื่อให้เขาปรับตัวเท่านั้น เขายังติดบ้าน ติดพ่อ-แม่ ติดโทรทัศน์ ติดเกมส์ ติดอะไรต่าง ๆ ถ้าเราพาเขาห่างเกินไป เขาจะเกิดภาวะที่บีบคั้น คิดถึงแม่มากคิดถึงบ้านมาก อยากจะเที่ยว ถ้าเราจัดไม่ดีเหมือนรังแกเขา เราเพียงให้เขามารู้จักการเรียนรู้ รู้จักปรับตัว ได้สัมผัสวิถีชีวิตชาวพุทธ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกตื่นเต้น แล้วเรารู้ว่าการที่ได้ผ่านกิจกรรมทางศาสนาในระยะเวลาเพียง ๓ วัน ๒ คืน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้นี้เป็นความน่าทึ่ง และยังไม่พบว่ากิจกรรมใด ที่จะใช้เวลาน้อย ประหยัด และได้ประโยชน์สุดเท่ากับกิจกรรมค่ายพุทธบุตร

สำหรับผู้ใหญ่ต้องเพิ่มเป็น ๕ วัน ๔ คืน หรือ ๗ วัน ๖ คืน จะเพิ่มเวลาไปตามลำดับ แต่ไม่เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวเพราะเขายังไม่เข้าใจว่าชีวิตกับศาสนาเป็นหนึ่งเดียวกัน ตรงนี้เป็นเชิงอนุโลม เพื่อเป็นการปรับสังคมไปด้วย ถ้าเป็นการอบรมจะหนึ่งชั่วโมง สองชั่วโมง สามชั่วโมง หรือวันเดียวก็ได้ แต่ถ้าเข้าค่ายแล้วต้องไม่ต่ำกว่า ๓ วัน ๒ คืน

ถาม : ผลที่ได้รับในการปรับทัศนคติชีวิตเป็นอย่างไรคะ

ตอบ : มนุษย์นี้พิเศษตรงที่ปรับตัวได้ อยู่ใกล้ น้ำ ร่วง น้ำ ได้ อยู่ใกล้ ต้นไม้ ปีนต้นไม้ไม่ได้ การประเมินโดยลายลักษณ์อักษรก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมคนได้ จึงต้องประเมินในเชิงสร้างความสำนึก อย่างตอนนี้เรานั่งเรียบร้อย ถ้าประเมินก็ได้ผลสรุปว่าเรียบร้อย

แต่ถ้าเดินไปพบเหตุการณ์หนึ่งมันเปลี่ยนไปก็ทำให้คนนั้นเปลี่ยนไปด้วย ความถี่ที่เกิดขึ้นในคนเกินกว่าที่ตัวอักษรกำหนดไว้ หรือประเมินไว้ การมาร่วมกิจกรรมนี้จึงไม่ใช่การสร้างแบบความดีสำเร็จรูปให้คน แต่จะเพิ่มวิธีคิดให้คน เช่น เรียนคณิตศาสตร์ เพิ่มวิธีคิดคณิตศาสตร์ เรียนสุขศึกษา เพิ่มวิธีคิดสุขศึกษา เรียนศาสนาเพิ่มวิธีคิดทางศาสนา

ถาม : เหมือนกับที่เราให้วิธี แล้วเขาไปเจอสถานการณ์ต่าง ๆ แล้วเขาสามารถคิดได้เองใช่ไหมคะ

ตอบ : เขาต้องได้ตรงนั้น แม้แต่ชุดแต่งกายก็ไม่บังคับว่าจะต้องใช้ชุดขาว แต่ต้องการเปลี่ยนนิสัย เปลี่ยนความสำนึก เพราะถ้าชุดเป็นตัวควบคุมความดีของคนแล้ว ทำไมจึงคิดให้มีแต่ชุดดี ทำไมไม่คิดให้คนใส่ชุดชั่วบ้างว่าถ้าใส่ชุดนี้จะทำชั่ว ส่วนชุดอื่น ๆ ให้ใส่แล้วทำดีได้ทุกชุด ซึ่งก็จะสะดวกมากขึ้น นี่คือสิ่งที่ต้องทำต้องเพิ่มขึ้นมาให้ได้ กิจกรรมทั้งหมดอยู่บนพื้นฐานของการสรุปผลของหลวงปู่ปัญญาที่ท่านพันมาตั้งแต่ ๒๔๙๒ สี่อย่าง คือ เรียบง่าย ประหยัด ประโยชน์ และถูกต้องตามธรรมวินัย

ถาม : พระภิกษุที่ร่วมทำงานกับท่านทุกรูปมีความทุ่มเท ในส่วนนี้ ท่านได้สร้างแรงจูงใจ หรือจะทำอย่างไรเพื่อให้พระได้รักษาอุดมการณ์และตั้งมั่นที่จะทำต่อไป

ตอบ : โดยจิตวิญญาณของพระภิกษุคือรักเพื่อนมนุษย์ ดังนั้นเขากับเรามีสุคติเป้าหมายเดียวกัน คือ บวชเพื่อเดินตามพระพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้า ที่ตรัสว่า สีเลน สุขติ ยนฺติ ได้ความสุข ก็เพราะศีล สีเลน โภคสมฺปทา จะมีโภคทรัพย์ก็เพราะศีล สีเลน นิพฺพติ ยนฺติ ได้นิพพานก็เพราะศีล ตสฺมา สีลํ วิโสธเย เพราะฉะนั้นจงชำระศีลให้บริสุทธิ์

อีกประการหนึ่งเรายอมรับว่าคนมีความสามารถไม่เท่ากัน แต่ขณะเดียวกันเราพัฒนาคนไปสู่การทำกิจกรรมได้ตามความถนัด และควรจะให้เขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับระดับไหน ฉะนั้นทุกคนจึงทำกิจกรรมได้หมด จากตัวกิจกรรมนี้จะเริ่มบอกว่าเขาถนัดอะไร เขาชอบอะไร บางครั้งถ้าเขาปฏิเสธอย่าไปคิดว่าไม่รับฟังผู้ใหญ่ ต้องยอมรับว่า เขาบอกเราแล้ว แต่เรายังหาข้อดีหรือความถนัดของเขาไม่พบ จึงต้องปรึกษาแก้ไขกันต่อไป

ถาม : การจัดพุทธสหกรณ์ ท่านได้แนวคิดจากที่ไหนคะ

ตอบ : แนวคิดมาจากพระพุทธศาสนา พุทธศาสนามุ่งเน้นให้ชีวิตชาวพุทธอยู่ร่วมกันแบบแบ่งปัน ไม่ได้อยู่ด้วยกันแบบแข่งขันหรือหวังประโยชน์จากกัน นอกจากนี้ที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันนอกจากมีพุทธสหกรณ์ในการอำนวยความสะดวก ด้านการจัดสวัสดิการแล้วยังมีกองทุนพุทธทายาทที่เป็นกองทุนใช้จ่ายตามความจำเป็นของสมณบริโศก

ถาม : พระที่มาทำงานที่นี่ ทราบเงื่อนไขหรือไม่คะ

ตอบ : ทราบ เงื่อนไขนี้ไม่ปิด แต่ไม่เปิดแบบขายความคิดกว้าง เพราะต้องยอมรับถึงการเป็นอยู่ในสังคม จะให้เหมือนกันไม่ได้ ทุกคนเป็นชาวพุทธมีศัสตราเดียวกัน มีข้อปฏิบัติเดียวกัน พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ แต่จะหยิบตรงไหนมาใช้ เราไม่คิดว่าเราจะต้องดีกว่าใคร ถ้าใครเห็นว่าตรงนี้ดี ทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานก็ใช้ได้ เราขอนำมาใช้และทำให้เราคล่องตัวในการทำงานและสบายใจในการอยู่ร่วม

จุดเริ่มต้นพุทธสหกรณ์ ถือว่าสังคมาของวัดต้องอยู่ร่วมกันแบบสังฆะ ไม่อยู่แบบปัจเจกชนความเสียหายของวัดหรือความเสียหายของชาวพุทธเกิดจากการที่เราเอาวัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมของศรัทธาความดีแต่นำมาใช้เป็นส่วนตัวถือว่าไม่บริสุทธิ์ นั่นคือความเสียหายหนัก นี่คือ

ทำความชั่ว เอาของส่วนรวมมาพลิกแพลงเป็นส่วนตัว เอาองค์กรมาทำเป็นส่วนตัว ก็ฟังทุกแห่ง ไม่มีทางรอด

โดยเฉพาะวัดถ้าจัดการเป็นส่วนตัวเท่าไร ก็จะเกิดความเลอะเทอะมากเท่านั้น เพราะฉะนั้นทุกอย่างต้องเหมือนกันหมด ของทั้งหมดต้องไปรวมเป็นกองกลางเพื่อความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ถาม : รวมถึงกองทุนพุทธทายาทด้วยหรือคะ

ตอบ : รวมด้วยเช่นกัน ถ้าการเงินเรียกว่ากองทุนพุทธทายาท ถ้าสิ่งของเรียกว่าพุทธสหกรณ์

ถาม : ในส่วนของพระวิทยากรมีค่าตอบแทนหรือไม่คะ

ตอบ : ถ้าเราทำงานแบบเชิงค่าตอบแทนก็จะกลายเป็นลูกจ้าง และไม่น่าปฏิบัติปรมาโมทย์ แต่เราจัดในรูปแบบบูชา เริ่มตั้งแต่กองทุนพระในบ้าน คือดูแลพ่อแม่ เราสอนคนอื่นให้กตัญญูตเวทิต่างนั้นควรนำธรรมข้อนี้มาปฏิบัติ แล้วก็ทำความเข้าใจกับทางบ้านว่าพ่อแม่ช่วยให้อะไร นี่คือกองทุนพระในบ้าน เพราะว่าพระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า แม้แต่ไปบิณฑบาตกลับมาให้คนอื่นรับประทานก่อนไม่ได้ แต่ให้พ่อแม่รับประทานได้ ดังนั้นตรงนี้คุยกับคณะแล้ว ถือว่าเป็นเรื่องทำได้ จึงให้แผนกบัญชีจัดส่งไปทุกๆ เดือน

และเรายอมรับความเป็นพระทุกรูปมีความสำนึก ไม่ใช่มาเพื่อแสวงหาเงินเป็นเป้าหมาย แต่แสวงหาความดีเป็นเป้าหมาย ฉะนั้นท่านรู้ว่าท่านต้องการใช้อะไร ท่านสามารถเบิกจากกองทุนได้ ถ้าเรียนหนังสือเราส่งเสริมโดยมีกองทุนสนับสนุนให้เรียน รูปนี้ไปเรียน รูปนั้นทำงาน รวมถึงการเจ็บป่วยค่ารักษาพยาบาล หรือค่าเดินทาง ก็เบิกกองทุนนี้ถวาย แต่เราไม่ให้เกินความจำเป็นของสมณะที่จะบริโภค

ถาม : กฎีพระคุณเรียบง่ายดี มีแนวคิดอย่างไรคะ

ตอบ : กุฎิ สร้างเป็นกุฎิรักษาพระภิกษุ สามเณร ด้วยปรัชญา ๒ ข้อ

๑. อิศระแต่ควบคุม
๒. เดี่ยวแต่ไม่เปลี่ยว

ณ วันนี้เราต้องคิดเรื่องรักษาพระ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การจัดระบบแบบสังฆะคือการอยู่ร่วมกัน จึงไม่ควรอยู่โดดเดี่ยว สมัยก่อนเราพบพระในวันพระบนศาลา เดี่ยวนี้เราไม่สะดวกในการกำหนดวันเช่นนั้น ดังนั้นวัดจึงต้องปรับตัวจัดสถานที่สำหรับพบโยมคือสำนักงานของวัด แต่กุฎิควรจัดให้เป็นที่อยู่ของพระ โดยเฉพาะซึ่งจะเป็นความดีกับทุกฝ่าย

ถาม : การสร้างคนในรุ่นต่อ ๆ ไป เช่น สามเณร มีการสอนเพื่อสืบทอดและดำเนินรอยตามความคิดนี้อย่างไรบ้างคะ

ตอบ : จากประสบการณ์ที่เราถูกสร้างมาจนถึงทุกวันนี้ พบว่าความสมบูรณ์จริง ๆ เป็นเรื่องของจิต ไม่ใช่เรื่องทางวัตถุ ทางวัตถุเป็นเพียงการจัดการที่ทำให้งานของเราสะดวกและเป็นไปตามที่เราตั้งใจเท่านั้นเอง แต่ว่าสมบูรณ์ไม่มี สมบูรณ์มีอยู่ที่จิต ดังนั้น จึงจัดเพื่อให้เอื้ออาหารต่อกันเป็นการพัฒนาจิต

นักบวชเป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้งานของศาสนาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ และเป็นแบบอย่างจริง ๆ จึงจำเป็นต้องทำงานสำคัญและหนัก คือ การสร้างพระภิกษุ และสามเณรให้ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ แม้เป็นงานหนักแต่ต้องทำเพราะเป็นงานที่ทำให้ศาสนาได้เกื้อกูลแก่คน และเมื่อรับท่านเข้ามาแล้วต้องพัฒนาท่านตามที่พระพุทธเจ้าให้พัฒนาพระ ๒ ด้าน

หนึ่ง ให้พัฒนาในเรื่องของคันถธุระ คือศึกษาเรียนรู้ในทุกแผนกเท่าที่จัดได้ ซึ่งปัจจุบันมี ๓ หลักสูตร และถ้าพัฒนา เฉพาะแผนกใด

แผนกหนึ่ง ถือว่าเป็นการหยุดยั้งศักยภาพคน จึงจัดให้มีการเรียนรู้

๑. หลักสูตรนักธรรม
๒. หลักสูตรบาลี
๓. หลักสูตรสายสามัญ

ทั้งสามหลักสูตรมีอยู่เดิมแล้วแต่มาทำให้พระภิกษุ สามเณรมีโอกาสเรียนรู้ แล้วอำนวยความสะดวกโดยจัดให้มีสัปปายะทั้งสี่ คือ ที่อยู่เป็นที่สบาย เรียกว่าอาวาสสัปปายะ บุคคลสบาย เรียกว่า บุคคลสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย เรียกว่าอาหารสัปปายะ ธรรมะเป็นที่สบาย เรียกว่าธรรมะสัปปายะ

สอง คือ จัดให้ท่านได้ศึกษาเล่าเรียน ในเรื่องของ วิปัสสนาธุระ ก่อนจะเข้าศึกษาต้องฝึกเรื่อง ภาวนาโดยเฉพาะ ใครไม่ผ่านการฝึกขั้นนี้จะเข้าเรียนไม่ได้ เพื่อปรับตัวปรับใจให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และในช่วงการศึกษาเล่าเรียน กิจวัตรต้องไม่ขาด เผลอจากความเป็นพระเมื่อไรจะไปไม่รอด ดังนั้นกิจวัตร ทำวัตร สวดมนต์ บิณฑบาต การเจริญภาวนา ไม่ต่ำกว่า ๑ ชั่วโมงต่อวัน และผู้เข้าเรียนทุกรูปจะต้องทำ นอกจากนี้เมื่อจบเทอมการศึกษาต้องส่งไปภาวนา ณ ที่ใดที่หนึ่ง ไม่ต่ำกว่า ๑๐ วัน เพื่อสร้างศาสนทายาททำหน้าที่เผยแผ่ต่อไป

จัดเป็นเฉพาะของที่วัดหรือว่าเป็นหลักสูตรจากที่อื่นคะ

เป็นสิ่งที่ทางวัดจัดขึ้นเพื่อจะได้ช่วยกันดูแลพระ-เณร ให้เป็นพระเป็นสามเณรที่เป็นเหล่ากอของสมณะ

ถาม : ได้จัดให้ไปภาวนาที่ไหนบ้างแล้วคะ

ตอบ : ที่ใดที่หนึ่งที่มีบรรยากาศ มีสถานที่ มีผู้ให้ความรู้ มีการสอน และได้ส่งไปหลายที่แล้ว เช่น วัดราชาธิราช สอนโมกข์ วัดปานานาชาติ

จังหวัดอุบลราชธานี ขึ้นอยู่กับว่าเขามีความพร้อมให้เราส่งไป เพื่อให้พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสพัฒนาปรับเปลี่ยน คือ เรียนรู้ในหลักสูตร และเรียนรู้เรื่องสังคม ไม่ใช่ว่าเรียนแล้วเข้ากับผู้อื่นไม่ได้ ต้องสามารถปรับเข้ากับคน สิ่งแวดล้อมได้ อันนี้เราต้องทำ

นอกจากนั้นทำอย่างไรให้เขาได้อุดมการณ์แบบเรา หรือสืบทอดอุดมการณ์ต่อไป เราก็ให้เขาปฏิบัติ เรียนรู้โดยธรรมชาติ เรียนรู้เรื่องของพุทธสหกรณ์ เรียนรู้เรื่องของพุทธทายาท เรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ มีภาระหน้าที่ที่ได้มอบหมายกันทุกรูป เข้าขึ้นมาเราก็จะไปดูว่าแต่ละรูปทำอะไร ที่ไหน

ถาม : นั่นคือท่านเน้นในเรื่องตามธรรมชาติ ให้แต่ละรูปทำงานแล้วจะเข้าใจตามวิถีของธรรมชาติหรือคะ

ตอบ : เรียนรู้ไปเรื่อย แต่ไม่ยึดเยียด

ถาม : พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสใกล้ชิด และเรียนรู้ในเรื่องความคิดของท่านบ้างหรือไม่คะ

ตอบ : ที่นี้เปิดกว้างให้ใกล้ชิดและเรียนรู้เรื่องความคิดอย่างอิสระพร้อม ๆ กับการศึกษาเล่าเรียน และพระรูปใดมีความถนัด มีความสามารถก็พยายามให้ได้ทำในสิ่งนั้น แต่ไม่ให้เป็นภาระหนัก ไม่ให้เครียดเกินไป ก็ให้ท่านมาอบรมเด็กบ้าง แต่ไม่ให้มาก เพียงฝึกหัดสร้างทักษะ

แต่สามเณรยังไม่ได้ทำตรงนี้ เพราะจะเป็นภาระหนักเกินไปสำหรับเขา แต่ต่อไปคงจะฝึกการบรรยายในเวลาฉันช้าๆ ผลัดกันพูดสลับวัน เพื่อแสดงความสามารถและกระตุ้นการเรียนรู้เพราะที่นี้จะเน้นมากกับเรื่องของพระภิกษุ สามเณรที่อยู่โดยไม่ทำกิจกรรมไม่ได้ เข้าขึ้นมาเราจะต้องรู้แล้วว่า รูปนั้นไปอยู่กิจกรรมอะไร มีใครเป็นหัวหน้า จะ

เข้มงวดกวดขันเพราะถ้าว่างเว้นจากกิจกรรมเมื่อไร หรือกิจกรรมอิสระจะกลายเป็นตัวละครลายความดีเราจึงต้องมีพี่เลี้ยงคอยให้กิจกรรม

ถาม : โครงการในอนาคตมีอะไรบ้างคะ

ตอบ : คือ ขยับตัว และเพิ่ม

ลักษณะการขยับตัวหมายความว่ารูปแบบของวัดที่เขียนไว้สมบูรณ์ แต่การก่อสร้างยังไม่สมบูรณ์ เช่น หอพักผู้หญิง - อุบาสิกา ต้องแยกไปอยู่ติดกับเขตแม่ชี หอพักผู้ชาย - อุบาสกจะอยู่ติดกับเขตพระ คือปรับให้เข้ารูปแบบที่ตั้งไว้ตั้งแต่แรกสร้างวัด

ส่วนการเพิ่มโครงการใหม่ จะพบว่าหลังจากนี้ คนจะปรับเข้าไปสู่อีกยุคหนึ่งและเป็นยุคที่ใกล้แล้ว คือ ยุคของวิทยาศาสตร์ คนจะเอาวิทยาศาสตร์มาเป็นสรณะ ทุกอย่างจะบันดาลได้ด้วยเงื่อนไข ตรงนี้อันตราย เช่น พิพิธภัณฑวิทยาาสตร์ ความหลากหลายของสิ่งที่น่าสนใจอนั้น ทำให้คนเปลี่ยนยุค ทั้งความเป็นคน เพื่อไปหลงสิ่งนั้นหรือพิพิธภัณฑเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ ก็เป็นการปรับในเรื่องของความก้าวหน้าทางวิทยาการ แต่ทำให้คนทิ้งจากชีวิตจริง ได้แต่ชีวิตจำลองหรือจะเป็นศูนย์การทดลองอื่น ๆ ตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้คนหลงว่าต้องทำอย่างนั้น และอาจทำให้ขาดเยื่อใยในความคิดความงามซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง ดังนั้น ต้องทำให้เห็นความดีของสิ่งนั้นด้วยจึงจะช่วยให้คนกลับไปสู่ความก้าวหน้าบนฐานของความสำนึก

โครงการใหม่ที่คิดจะทำการปรับเรื่องของจิต อาจเรียกว่า ศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา ที่เราอยากเห็นตั้งแต่พื้นฐานปัจจัย ๔ ว่า อาหารของคนไทย ที่เขารับประทานกับวิถีชีวิตเขาเป็นอย่างไร อาหารที่ผลิตโดยวัตถุดิบที่มาจากผืนแผ่นดินไทย ผลิตอย่างไร แล้วก็ให้คนเรียนรู้ว่านี่คือวิถีชีวิต ควรจะต้องเรียนรู้ พระพุทธศาสนากับ

วิถีชีวิตไทยควรจะบูรณาการร่วมกัน

นอกจากนั้นเราจะต้องเรียกร้องระบบครอบครัวกลับคืนมาให้ได้ และขยับขึ้นมาอีกว่าให้คนเรียนรู้ชีวิตจากครอบครัวที่แตกแยกสู่ครอบครัวที่สงบและร่มเย็น ซึ่งตรงนี้เป็นงานชิ้นหนึ่งที่ได้เริ่มขึ้นแล้วคือ มีช่างศิลป์ที่มีความชำนาญด้านศิลปะไทยสร้างสื่อได้ตามโครงการโรงแรมหรูทางวิญญาน

ถาม : ปัจจุบันปัญหาวัยรุ่นเป็นปัญหาใหญ่และสำคัญ โครงการทั้ง ๑๘ โครงการ สังเกตว่ามี ๒ โครงการสำหรับเยาวชน ได้แก่ บรรพชาสามเณร แต่จัดเฉพาะเด็กผู้ชาย และค่ายพุทธบุตรสำหรับหญิงและชาย คิดว่าจะมีการจัดเน้นเฉพาะเด็กผู้หญิงเพิ่มขึ้นได้บ้างไหมคะ

ตอบ : สังคมเราให้ความสำคัญคุณค่าทางศีลธรรมเสมอเหมือนกันทั้งหญิงและชาย เพราะการบรรลุนิยามมีสิทธิเสมอกัน มีเพียงเรื่องภิกษุณีที่สังคมไทยยังไม่ค่อยยอมรับ และเมื่อดูกิจกรรมของศาสนาทั้งหมดก็รู้สึกจะเอนเอียงไปทางผู้ชายเป็นส่วนมาก แต่ที่จริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพียงต่างกันเฉพาะกิจกรรมบางอย่างเท่านั้น หลายปีมาแล้วในช่วงปิดเทอมเคยจัดกิจกรรมบวชธรรมจารีณีให้กับนักเรียนหญิง ที่อาศรมสุญญตา ปรานบุรี โดยใช้เวลา ๗ วัน ๖ คืน หลังจากนั้นก็จัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ๑ เดือน ติดต่อกันไปเป็นอย่างนั้น พอมาถึงวัดปัญญาบันฑิตเพราะความแออัดของกิจกรรมโครงการทั้งหมดจึงไม่มีเวลาให้แทรก แต่ก็ใช้วิธีที่ให้ความสำคัญเท่ากัน คือ โครงการเข้าค่ายทั้งหมดไม่ได้จัดแยกหญิง-ชาย เป็นการจัดที่มีความสมบูรณ์ไปในตัว และมีอยู่ในกิจกรรมทั้ง ๑๘ โครงการนั้น

ภาคผนวก ๓

ปฏิทินปฏิบัติธรรมประจำปี

วัดปัญญาบันฑิต

"รักเพื่อนมนุษย์ก่อนตาย" ด้วยการสร้างบุญบารมี

- "วิปัสสนาเพื่อชีวิต" ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๐ ของทุกเดือน
- "วันพระ" รักษาอุโบสถ ฟังธรรม เจริญภาวนา
- "วันอาทิตย์" ทำวัตรสวดมนต์ วัชรศีล ฟังธรรม เจริญภาวนา ถวายสังฆทาน
- "บวชถวายเป็นพุทธบูชา" ๓ วัน ๒ คืน วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา
- "บำเพ็ญบุญปีใหม่" วันที่ ๓๐ ธันวาคม - ๑ มกราคม
- "บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน" วันที่ ๒๐ มีนาคม - ๓๐ เมษายน
- "พุทธศาสนธรรมสภโฆ หลวงพ่อปัญญาบันฑิตภิกษุ" วันที่ ๑๐ - ๑๒ พฤษภาคม
- "บูชาแม่" วันแม่แห่งชาติ วันที่ ๑๑ - ๑๒ สิงหาคม
- "บูชาพ่อ" วันพ่อแห่งชาติ วันที่ ๔ - ๕ ธันวาคม บวชธรรมจารี และมอบทุนการศึกษาประจำปี
- "ค่ายพุทธบุตร" ตามหลัก บ ว ร ๒ คืน ๓ วัน สำหรับนักเรียน นักศึกษา และเยาวชน
- "ค่ายคุณธรรม" สำหรับข้าราชการ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และประชาชน ที่แจ้งความประสงค์เป็นกลุ่ม
- "พระนักเผยแผ่ พุทธสาวก" สำหรับพระภิกษุ วันที่ ๑ - ๓๐ เมษายน

- "โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม - บาลี"

ทุกกิจกรรมเน้นการบวชธรรมจารี รักษาศีล ๘ ทั้งหญิง และชาย
อยู่กวด ลดมานะ ละความเห็นแก่ตัว มุ่งปฏิบัติถวายเป็นพุทธบูชา

ภาคผนวก ๔

ระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา
วัดปัญญาบันฑิตาราม
ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

วัดปัญญาบันฑิตาราม เป็นศูนย์ศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พุทธธรรม
เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ได้ประพฤติปฏิบัติเป็น
แนวเดียวกัน จึงต้องปฏิบัติตามระเบียบของวัด ดังนี้

๑. ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด
๒. ต้องปฏิบัติตามกิจวัตร และกฏมหาเถรสมาคม
๓. ต้องศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม - บาลี และแผนก
สามัญศึกษาตามที่รัฐกำหนด
๔. ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติดีตามสมณะสาธูปและเผยแผ่ธรรม
รวมถึงให้ความร่วมมือ สนับสนุนตามกิจกรรมที่เหมาะสม และต้อง
ลงอุโบสถทุกกึ่งเดือน
๕. ต้องนุ่งห่มจีวรให้เป็นปริมณฑลในกิจวัตรทั่วไป เวลาฉัน
ภัตตาหารและทำกิจของสงฆ์ให้ห่มดอง
๖. เมื่อกิจสงฆ์เกิดขึ้นต้องร่วมกันรับผิดชอบ สิ่งใดที่เกิดขึ้น เช่น
ปัจจัยสี่ เป็นต้น ให้มอบไว้ส่วนกลาง คือ พุทธสหกรณ์ หรือ กองทุน
พุทธทายาท และเบิกใช้ตามสมควรแก่สมณบริโภคน
๗. ต้องฉันภัตตาหารในที่เดียวกัน ต้องทำตัวให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย
๘. ต้องช่วยกันรักษาความสะอาด และดูแลสิ่งแวดล้อม รวมถึง
ซ่อมแซมสิ่งชำรุด และรักษาของสงฆ์

๙. พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา จะมาค้างคืนที่วัด หรือจะมาขออยู่วัด ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส หากพำนักอยู่วัดต้องได้รับการพิจารณาจากคณะสงฆ์ จึงรับเข้าอยู่วัดได้ และต้องมีหนังสือจากต้นสังกัดรับรองมา

๑๐. ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกากของวัดที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๙

(พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร))

เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑาทาราม

๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๙

กติกากของวัด ที่พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ศิษย์วัดและผู้ปฏิบัติธรรม จะต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตรตามตารางปฏิบัติสมณกิจ ดังนี้

เวลา ๐๔.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณตื่น
๐๔.๓๐ น.	ทำวัตรเช้า - เจริญจิตตภาวนา
๐๕.๔๐ น.	บิณฑบาต / ทำความสะอาดบริเวณวัด
๐๗.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเช้า
๐๙.๐๐ น.	ศึกษาธรรม
๑๑.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเพล
๑๓.๐๐ น.	ศึกษาธรรม
๑๕.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณ - เติณจงกรม
๑๖.๐๐ น.	พัก / ทำกิจส่วนตัว
๑๗.๐๐ น.	ดื่มน้ำปานะ
๑๘.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณ - ทำวัตรเย็น - เจริญจิตตภาวนา
๑๙.๓๐ น.	สนทนาธรรมกับกัลยาณมิตร
๒๑.๓๐ น.	พักผ่อนอย่างมีสติ

และเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติ และการใช้สถานที่เป็นไปตามระเบียบการปกครองวัด จึงมีกติกาก และข้อปฏิบัติตามที่แต่ละหน่วยงาน และแผนกได้กำหนดขึ้น เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยอาศัยหลักเกณฑ์ระเบียบการปกครองวัด และไม่ขัดต่อกฎระเบียบมหาเถรสมาคม ดังนี้

กติกาและข้อปฏิบัติของแม่ชี อุบาสก อุบาสิกา และผู้เข้าปฏิบัติธรรม วัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

หมวด ๑ ข้อปฏิบัติ

๑. ต้องลงทะเบียนแจ้งวันเข้าอยู่ และวันกลับให้ชัดเจน กำหนดไม่เกิน ๑๐ วัน
๒. ต้องสมาทานศีล ๘ ถ้าวรช-อุปสมบท ต้องได้รับการพิจารณาจากคณะสงฆ์ และเจ้าอาวาส
๓. เนื่องจากการปฏิบัติธรรมมีเวลาจำกัด ประสงค์ให้ท่านใช้เวลาอย่างมีค่า จึงให้งดเว้นการติดต่อกับภายนอก ห้ามนำบุคคลภายนอกเข้าสู่ที่พัก ห้องพัก และงดการออกนอกที่พักในยามวิกาล ยกเว้นในกรณีจำเป็น และต้องได้รับอนุญาตจากผู้รับผิดชอบก่อน
๔. งดเว้นการพูดคุย หรือส่งเสียงดังรบกวนการปฏิบัติของผู้อื่น มีปัญหาใดให้ถามผู้รับผิดชอบหรือผู้สอน
๕. ตั้งใจปฏิบัติ มีสติทุกอิริยาบถ ฝึกทำงานและกิจวัตรทุกอย่าง ให้เป็นการปฏิบัติธรรม
๖. ร่วมกิจกรรม และทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ

หมวด ๒ ข้อห้าม

๗. ห้ามออกนอกบริเวณวัด เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาส หรือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๘. ห้ามสูบ เสพ สิ่งเสพติดทุกชนิด ห้ามมีสิ่งผิดกฎหมายไว้ใน

ครอบครอง

๙. ห้ามลักทรัพย์ผู้อื่น หรือมีเจตนาประสงค์ต่อทรัพย์ผู้อื่นโดยทุจริต
๑๐. ห้ามพูด คุย สนทนา กับพระภิกษุ สามเณร สองต่อสองทั้งในที่ลับและที่แจ้ง
๑๑. ห้ามจับกลุ่มคุยกัน ถ้าจำเป็นให้พูดด้วยอาการสำรวม
๑๒. ห้ามทำความคุ้นเคยกับผู้อื่น เพื่อหวังลาภสักการะ
๑๓. ห้ามนำสิ่งของมีค่ามาเก็บรักษาไว้ รวมถึงเครื่องมือสื่อสารทุกชนิดไว้ในครอบครอง

หมวด ๓ บทลงโทษ

๑๔. โทษสำหรับผู้ละเมิด หรือกระทำความผิด
 ๑. ตักเตือนครั้งที่ ๑
 ๒. ตักเตือนครั้งที่ ๒
 ๓. เชิญออกจากวัด

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๑

(พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภาโร))

เจ้าอาวาสวัดปัญญานันทาราม

๑๐ มกราคม ๒๕๔๑

กติกาและข้อปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

วัดปัญญาบันฑิตารามมีกิจกรรมงานเผยแผ่หลายกิจกรรม มีพุทธบริษัทเข้ามาพักอาศัยปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้งแต่ละวันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อให้การปกครองดูแลคณะพระภิกษุ สามเณร ให้ได้รับการศึกษา มีความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และช่วยทำกิจการภายในวัด และพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี พร้อมทั้งแนะนำสั่งสอนการประพฤติปฏิบัติให้เรียบร้อยงดงาม และการทำวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนการปกครองและจัดสวัสดิการให้เป็นไปด้วยดี จึงให้พระภิกษุ สามเณรปฏิบัติตามกติกาดังนี้

ว่าด้วยเรื่องการติดต่อ

๑. เมื่อมีบุคคลภายนอกต้องการติดต่อกับพระภิกษุ สามเณร ให้ติดต่อได้ที่สำนักงานวัดปัญญาบันฑิตาราม
๒. ให้เจ้าหน้าที่สำนักงานติดต่อมายังกรรมการสงฆ์สำนักศาสนศึกษาวัดปัญญาบันฑิตาราม
๓. พระภิกษุ สามเณร เมื่อมีผู้มาขอพบต้องได้รับอนุญาตจากกรรมการสงฆ์ก่อน จึงจะพบได้
๔. ห้ามติดต่อโดยตรงกับบุคคลภายนอก โดยเด็ดขาด

หมายเหตุ บุคคลภายนอกรวมถึง อุบาสก อุบาสิกา ในวัดปัญญาบันฑิตารามด้วย

ว่าด้วยเรื่องการรับถวายวัตถุปัจจัย

๑. เมื่อรับสิ่งของมีสังฆทาน เป็นต้นมาแล้วให้นำเข้าเป็นกองกลาง (พุทธสหกรณ์) ที่เดียว
๒. ทางคณะกรรมการสงฆ์จะเป็นผู้พิจารณาให้ใช้ตามความเหมาะสมแก่สมณะบริโศค
๓. ปัจจัยที่ได้รับมาจาก กิจนิมนต์ บิณฑบาต สังฆทาน จะต้องนำเข้ากองทุนพุทธทายาท
๔. ปัจจัยที่ได้รับมาจากผู้ถวายเพื่อใช้เป็นการส่วนตัว เฉพาะสามเณรต้องมอบพระเจ้าหน้าที่เพื่อจัดทำบัญชีเก็บไว้

ว่าด้วยเรื่องสถานที่ที่มีผู้รับผิดชอบ

สถานที่ต่อไปนี้ห้ามพระภิกษุ สามเณร ที่ไม่มีกิจธุระเข้าไปก่อนได้รับอนุญาต

๑. สำนักงานวัดปัญญาบันฑิตาราม
๒. ห้องโสตทัศนอุปกรณ์
๓. ห้องคอมพิวเตอร์
๔. เขตอุบาสก อุบาสิกา และเรือนนอนผู้ปฏิบัติธรรม (เรือนนอนให้เข้าได้ในเวลาทำความสะอาดเท่านั้น)
๕. โรงครัว

ว่าด้วยเรื่องระเบียบปฏิบัติการใช้ห้องพัก

๑. ห้ามนำอาหาร และเครื่องดื่มทุกชนิด เข้าไปในห้องพัก
๒. ห้ามเข้าห้องของบุคคลอื่นก่อนได้รับอนุญาตจากเจ้าของห้อง
๓. ห้ามส่งเสียงดังรบกวนสมาธิของผู้อื่น
๔. กราบพระก่อนนอนทุกครั้ง

๕. เวลา ๒๒.๐๐ น. ปิดไฟหัวเตียง และปิดพัดลมทุกตัว ผู้มีความประสงค์จะอ่านหนังสือให้ลงไปใช้ที่ห้องสมุด

๖. ห้ามนำสิ่งของเครื่องใช้ เช่น หมอน มุ้ง เสื้อ ผ้าห่ม ออกจากห้อง ยกเว้นทำความสะอาด

๗. ทุกปลายวันอาทิตย์เป็นวันทำความสะอาด ผู้พำนักอยู่ในกุฏิ จะต้องช่วยกันทำความสะอาดทุกรูป

๘. ให้ตากผ้าที่เรือนซักล้าง ห้ามนำผ้าทุกชนิดตากบนราวระเบียง หรือแขวนไว้ที่มุ้งลวด โดยเด็ดขาด

๙. ห้ามเก็บของไว้ใต้เตียง เพื่อให้ความสะอาดแก่เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด (ยกเว้นกรณีทำความสะอาดเสร็จแล้ว)

๑๐. ถ้าวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้เกิดความเสียหาย หรือขาดบกพร่อง ต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบทราบทันที

ระเบียบปฏิบัตินี้ ออกโดยคณะกรรมการสงฆ์วัดปัญญาันทาราม ขอให้ทุกท่านถือปฏิบัติตามระเบียบนี้โดยเคร่งครัด หากผู้ใดฝ่าฝืน จะได้รับการพิจารณาตามมติสงฆ์รักษาให้เป็นไปตามระเบียบนี้ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๕

(พระพุ่ม อธิญาโณ)
ประธานกรรมการสงฆ์ฝ่ายปกครอง
โรงเรียนพระปริยัติธรรม
วัดปัญญาันทาราม

(พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุขโร))
เจ้าอาวาสวัดปัญญาันทาราม
เจ้าสำนักศาสนศึกษา
วัดปัญญาันทาราม

กติกาและข้อปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร แม่ชี
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ลูกจ้าง
วัดปัญญาันทาราม ตำบลคลองหก
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ปัจจุบันวัดปัญญาันทาราม จะมีผู้เข้ามารับการอบรม ทั้งนักเรียน นิสิต นักศึกษา พนักงาน-บริษัท ข้าราชการ อุบาสก อุบาสิกา พร้อมทั้งพระภิกษุ สามเณร เป็นจำนวนมาก สิ่งที่มีผู้เข้ามารับการอบรมได้รับ คือ ความประทับใจ

- ประทับใจในธรรมะที่ได้รับจากพระอาจารย์ผู้ให้การอบรม
- ประทับใจในบรรยากาศธรรมชาติด้านในวัด
- ประทับใจในการนอนอยู่ในกลด
- ประทับใจในความเป็นอยู่ของภิกษุ สามเณร เช่น พิจารณาอาหารก่อนการขบฉัน
- ประทับใจในสถานที่ เช่น อุโบสถธรรมชาติ
- ประทับใจในอัธยาศัยและน้ำใจของพระอาจารย์ อุบาสก อุบาสิกา
- ประทับใจในรสชาติอาหารในภาชนะใบเดียว

เพื่อเพิ่มความประทับใจแก่ผู้มาเยือนวัดปัญญาันทารามให้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการนุ่งห่มจีวรของพระภิกษุ สามเณร และแม่ชีภายในวัด จะเกิดความสบายตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น ถ้าอุบาสก อุบาสิกา แม่ครัว คนสวน คนทำความสะอาด และคนขับรถ จะใส่ชุดหรือเครื่องแบบที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างเดียวกัน คงจะเพิ่ม

ความประทับใจแก่ผู้ที่ได้มาพบเห็นอย่างแน่นอน

หวังว่าพระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา แม่ครัว คนสวน คนทำความสะอาด และ คนขับรถ คงจะช่วยเติมความประทับใจให้ วัดปัญญาบันฑิตาราม มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วยดีทุกคน

ขอเจริญพร

พระครูปลัดศีลวัฒน์
(เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตาราม)
กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

กติกาและข้อปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร แม่ชี
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ลูกจ้าง
วัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบลคลองหก
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

เพื่อให้การเก็บรักษา และให้บริการปัจจัยสี่แก่พุทธบริษัทผู้อยู่ภายในวัด และให้ความอนุเคราะห์(บริจาค) แก่สาธารณะ ได้แก่ วัด และหน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมถึงผู้ขาดแคลนได้อย่างมีระเบียบเรียบร้อย จึงให้ทุกฝ่ายถือกติกาและข้อปฏิบัติดังนี้

๑. ต้องเป็นพระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ที่สังกัดวัดปัญญาบันฑิตารามเท่านั้น

๒. ต้องการสิ่งใดให้ติดต่อเจ้าหน้าที่โดยตรง หรือบันทึกรายการสิ่งของที่ต้องการเป็นลายลักษณ์อักษร

๓. การเบิกของใช้ทุกอย่างต้องให้เหมาะสมแก่สมณบริโภคน

๔. ห้องพุทธสหกรณ์เข้าได้เฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเท่านั้น

๕. กำหนดวันปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่พุทธสหกรณ์ และวันเบิกของใช้ เฉพาะวันอาทิตย์และวันพุธเท่านั้น

๖. หน่วยงาน/วัด และผู้ขาดแคลน ที่มีความประสงค์ขอรับสิ่งของให้ทำหนังสือจากต้นสังกัดถึงเจ้าอาวาส โดยระบุชนิดและจำนวนสิ่งของที่ต้องการ และมีลายเซ็นอนุมัติจากเจ้าอาวาสก่อนให้ถือกติกาและข้อปฏิบัตินี้อย่างเคร่งครัด เพื่อความดีงามของหมู่สงฆ์ และดำรงไว้ซึ่งแบบอย่างที่ดีงามตามพระธรรมวินัย อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขของหมู่คณะสืบไป

เจ้าหน้าที่ภัณฑาคาริก

พระจรรยา อุชฺฐาโร หิวหน้า

สามเณรอนุ สนพะเดิม ผู้ช่วย

ประกาศ ณ วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔

(พระครูปลัดศีลวัฒน์ (สง่า สุภโร))

เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑาราม

กรกฎาคม ๒๕๔๔

กติกาและข้อปฏิบัติในการใช้ห้องสมุด
สำนักเรียนวัดปัญญาบันฑาราม ตำบลคลองหก
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

๑. ห้องสมุดนี้สำหรับพระภิกษุ สามเณร ที่พำนักในวัดปัญญาบันฑารามเท่านั้น
๒. ห้องสมุดนี้ผู้ใช้ให้ความเคารพตัวเองและผู้อื่นรวมถึงเจ้าหน้าที่
๓. ปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีดังต่อไปนี้
 - ๑) หยิบอ่านแล้ววางเก็บที่เดิม หรือวางไว้ ณ ที่ที่เจ้าหน้าที่กำหนด
 - ๒) ไม่คุย ไม่เล่น ไม่ทำกิจกรรมอื่นในห้องสมุด (ปฏิบัติตามระเบียบสากลในการใช้ห้องสมุด)
 - ๓) ต้องช่วยทำความสะอาด และดูแลความเรียบร้อยแสดงถึงคุณภาพของพระภิกษุสามเณร
 - ๔) ใช้นั่งสื่อย่างทะนุถนอม ไม่ฉีก ไม่ทำให้หนังสือชำรุด
 - ๕) ไม่นำหนังสือออกจากห้องสมุดก่อนได้รับอนุญาตจากบรรณารักษ์
 - ๖) สำนักอยู่เสมอว่า ห้องสมุดนี้บริการเรา เราต้องบริการห้องสมุด เราได้รับความสะดวกเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้มาเยือน

เจ้าหน้าที่งานบรรณารักษ์

พระนवल	ฐิตสทุโธ	หัวหน้างานบรรณารักษ์
สามเณรลำดวน	ศรีเดช	ผู้ช่วย
สามเณรภมร	ศาลา	ผู้ช่วย

สามเณรจักรพันธ์ โพธิ์เงิน ผู้ช่วย

ให้ถือกติกาและข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อความดีงามของ
หมู่คณะพระภิกษุ สามเณร และดำรงไว้ซึ่งแบบอย่างที่ดีงาม นำมาซึ่ง
ความสุขสวัสดิ์สืบไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๕

(พระครูปลัดศีลวิวัฒน์ (สง่า สุภโร))
เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตาราม
๒๕ เมษายน ๒๕๔๕

ภาคผนวก 5

คำขอธรรม สำหรับข้าราชการ
สำหรับข้าราชการ จำนวน คน
ระหว่างวันที่ เดือน พ.ศ.
ณ ศูนย์พัฒนาจิตสงฆ์เมืองวิจิตรดี กระทรวงศึกษาธิการ ประจำจังหวัดปทุมธานี
วัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ว / ต / ป	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น	๐๕๐๐ - ๐๕๐๐ น
วันแรก	ธรรมปฏิสังขาร พระครูปลัดศีลวิวัฒน์	สมาธิปฏิบัติ พระครูปลัดศีลวิวัฒน์	ศึกษาพุทธศาสนาทิโชน พระอธิการประสิทธิ์ สิริคุณ	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา
วันที่สอง	ศึกษาพุทธศาสนาทิโชน พระอธิการประสิทธิ์ สิริคุณ	สมาธิปฏิบัติ พระครูปลัดศีลวิวัฒน์	ศึกษาพุทธศาสนาทิโชน พระครูปลัดศีลวิวัฒน์	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา
วันสุดท้าย	ศึกษาพุทธศาสนาทิโชน พระอธิการประสิทธิ์ สิริคุณ	สมาธิปฏิบัติ พระครูปลัดศีลวิวัฒน์	ศึกษาพุทธศาสนาทิโชน พระครูปลัดศีลวิวัฒน์	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา	ศึกษาวิชชาธรรมาวัด คณะสงฆ์วัดปัญญา

ทำบัตรเข้า - เก็บ พระอธิการประสิทธิ์ สิริคุณ ; รับประทานอาหาร / สัมภาษณ์ พระสุจินตนิมิต สุภโร
พระวิเทศญาณวิเศษ พระครูปลัดศีลวิวัฒน์และคณะ
วัดปัญญาบันฑิตาราม โทร. ๓๐๖๒๒๒๕ , ๓๐๕๖๑๑๕ - ๕

ภาคผนวก 6

ที่.....
รายชื่อ.....
ที่.....

สถาบัน / หน่วยงานในสังกัด.....
แผนกวิชา.....

บทความประทับใจเรื่อง เมื่อเจ้าแห่งนรกเสกฆราวาส

ในคราวที่ออกเที่ยวเจ้า วัดป่าพนันทารามก็เลยเจอนักบวชที่.....
ซึ่งน่าศึกษามากได้ทำเรื่องจัดกิจ สังฆกรรมที่.....
แต่เมื่อมาที่วัดป่าพนันทาราม เจ้าก็ไปทราบเลยว่านี่คือวัด เพื่อจาก
ข้อความที่ติดกับผมแบบ เพราะไม่เห็นอยู่ในสภ ไม่รู้ชื่อฯ ในบท
๒. พจนานุกรม เจ้าเจ้าในคือนักบวช ทั้งที่ตัวไม่เหมือนกับวัดอื่นๆ
ที่เห็นเจ้าเคยไปแน่นอน สิ่งเดียวที่เห็นคือพระบวชพระอรหันต์
เจ้าซึ่งทั้ง แปลก และ ซึ่งผมชอบมากโดยเฉพาะรูปแบบของพระบวช
ซึ่งผมสนใจมาก เพราะทำให้เจ้าได้รู้เรื่องราวต่างๆ ในพุทธศาสนาทุก
ด้านนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังทำให้มีความสนใจ
ไปในพระพุทธศาสนา เรื่องจากภพภวดีในสมัยเจ้าเจ้าผู้รักความ
ไม่เฉพาะกับเขาอย่างมาทั้งๆ ที่เจ้าเจ้านับถือศาสนาพุทธ

การนำนักศึกษามารวมใจคือว่าที่ เจ้าเจ้าคิดว่านี่คือบวชในคตินัก
ซึ่งโดยที่ฉันดีในครั้งหนึ่งของชีวิตซึ่งฉันนั้น ที่ได้สัมผัสสิ่งดี ๆ และ
ศึกษาซึ่งทางสว่าง ในเส้นทางทั้งทางโลก & ทางธรรม จากที่บวชบวช
ที่รักผมเป็นพุทธบุตร ซึ่งเป็นนิมิตที่ดีมาก ทำให้ฉันได้สัมผัสกับใน

บทเรียนของพระพุทธเจ้า คือว่า ฆราวาส อาราม & ผู้บวชพระ
ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ฉันได้เรียนรู้ในบวชของคัมภีร์ แต่อยากไปเรียนจากบวช
ในวงกว้าง เช่น ศาสนา ต่างๆ กับบุคคลอื่น หรือร่วมวัดมากกว่า
เพราะ นักศึกษาเหล่านี้คือสิ่งที่ผมสนใจจริงๆ เพราะเมื่อเรียนจบแล้ว
ฉันก็จะต้องไปประกอบอาชีพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน คือความ
ศรัทธาอันดีงาม เมตตา & หน้าที่ในบวชธรรมให้ทุกคนได้ประสิทธิ์
คือคุณค่าของคัมภีร์

ปีการศึกษา.....
ชื่อ.....
ปี/ว/อ.....

สถาบัน / หน่วยงานในสังกัด.....
แผนกวิชา.....

บทความประทับใจเรื่อง การแก้ต่างพุทธศาสนิก

ผมจะบอกเหตุผลที่ทำไมได้ยกย่องคุณพระคุณนี้... เพราะคุณพระ
คุณนี้ไม่กลัวเข้าด้วย เพื่อฝึกประสบการณ์ ในการอยู่กับผู้อื่นกับคุณพระ
คุณนี้ ที่สำคัญคือคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้
และที่ที่สำคัญคือคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้
ซึ่งแต่ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้
เพราะคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้
จะได้ไปเข้าค่ายพุทธศาสนิกในสัปดาห์ 19 พ.ย. 44 ก่อนที่จะมีการฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้
และที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้
จะได้ไปเข้าค่ายพุทธศาสนิกในสัปดาห์ 19 พ.ย. 44 ก่อนที่จะมีการฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้
และที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้ที่ฝึกประสบการณ์กับคุณพระคุณนี้

- ๑. การได้ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในวัดปัญญานันทาราม, สังฆกรรม และ ศาสนพิธีปฏิบัติ และ การเข้าใจธรรมะอันดีงาม เป็นสิ่งที่ดีดีมาก
- ๒. การได้ฝึกความสงบ และสมาธิ ของนักบวช
- ๓. การได้ฝึกปฏิบัติสมาธิ, ภาวนา และ ยืนยาวด้วยสติ, การปฏิบัติธรรม
- ๔. การได้สัมผัสธรรมะ ที่ว่าด้วยเข้า และ การทำด้วยสติ
- ๕. การได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของนักบวช
- ๖. การได้รู้ถึงธรรมจาก พระอรหันต์ทุกรูป ที่สอนให้อยู่กับใจดี
- ๗. การได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของนักบวช
- ๘. การได้สัมผัสคุณค่าแห่งวิถีชีวิตที่ฝึกฝนทางปฏิบัติของนักบวช

วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนไป พระภิกษุที่จะเข้ามารับผิดชอบงานการปลูกฝังศีลธรรม จึงต้องมีความรู้ความสามารถ และมีจริยธรรมอยู่ในวิถีชีวิต ตลอดจนจนถึงการเพิ่มพูนเทคนิคและทักษะในการถ่ายทอดอยู่เสมอ จึงจะสามารถทำงานเผยแพร่ศาสนธรรมไปสู่พุทธศาสนิกชนให้สำเร็จผลได้ จึงจัดทำโครงการพัฒนาความรู้และส่งเสริมทักษะพระวิทยากรในการเผยแพร่ศาสนธรรม ขึ้น

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้โอกาสแก่พระภิกษุ ได้ศึกษาจริง และปฏิบัติจริง
๒. เพื่อให้โอกาสแก่พระภิกษุ ได้เพิ่มศักยภาพให้กับตนเอง
๓. เพื่อพัฒนาบุคลากรของวัดให้เพิ่มพูนความรู้เทคนิค และทักษะในการเผยแพร่ศาสนธรรมเพื่อทำหน้าที่เป็นพระวิทยากรที่มีคุณภาพของพระพุทธศาสนาต่อไป

๓. เป้าหมาย

๑. เป้าหมายด้านปริมาณ

พระภิกษุที่ทำหน้าที่เป็นพระวิทยากรเผยแพร่ศาสนธรรม จำนวน ๒๑ รูป

๒. เป้าหมายด้านคุณภาพ

พระภิกษุที่เข้ารับการอบรมโครงการพัฒนาความรู้และส่งเสริมทักษะในการเผยแพร่ศาสนธรรม ได้สามารถศึกษาจริง ปฏิบัติจริง และเพิ่มศักยภาพให้กับตนเอง ตลอดจนได้เพิ่มพูนความรู้ เทคนิคและทักษะ นำไปปรับใช้ในการเผยแพร่ศาสนธรรมต่อไป

๔. พื้นที่ดำเนินการ

ศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม วัดปัญญาบันฑิตาราม ตำบล

คลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐

๕. ระยะเวลาดำเนินการ

๒๖ - ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

๖. วิธีดำเนินการ

๑. ประชุมปรึกษาหารือกับคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการดำเนินงาน
๒. เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ
๓. ประสานงานกับบุคลากรและคณะวิทยากร
๔. ดำเนินการตามโครงการตามกำหนดเวลา

๗. งบประมาณ

จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท

๘. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

คณะสงฆ์วัดปัญญาบันฑิตาราม

๙. การติดตามและประเมินผล

ประเมินผล และสรุปผลโครงการหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม

๑๐. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในการเป็นพระวิทยากรมากยิ่งขึ้น
๒. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เพิ่มศักยภาพของตนเองมากยิ่งขึ้น
๓. ได้พัฒนาบุคลากรของวัด ให้เพิ่มพูนความรู้ เทคนิคและทักษะในการเผยแพร่ศาสนธรรมเพื่อทำหน้าที่เป็นพระวิทยากรที่มีคุณภาพของ

พระพุทธศาสนาต่อไป มากยิ่งขึ้น

๑๑. เนื้อหาการบรรยาย หลักสูตร "การพูดเพื่อการเป็นวิทยากร"

วันที่ ๑

๑. บทบาท หน้าที่ของการเป็นวิทยากร
๒. การเตรียมตัวเพื่อการเป็นวิทยากร
 - การปรับทัศนคติ
 - การปรับบุคลิกภาพ
 - การเตรียมความรู้ และเทคนิคในการสอน
๓. องค์ประกอบการพูด : หลักในการวิเคราะห์ผู้ฟัง เนื้อหา และเทคนิคในการนำเสนอ

๔. การวางแผนการสอน คือ

- ๑) จะสอนอะไร (What : content)
- ๒) ทำไมต้องสอน (What : For what)
- ๓) จะสอนใคร (Who : Participation)
- ๔) จะสอนอย่างไร (How : Method)
- ๕) จะใช้เวลาเท่าใด (When : Time)
- ๖) จะสอนที่ไหน (Where : Place)
- ๗) จะใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง (Tool : Visual)

๕. การวางโครงเรื่องเพื่อการนำเสนอ

๖. ฝึกปฏิบัติ

๗. ถาม - ตอบ ให้คำแนะนำเพื่อการพัฒนาปรับปรุง

วันที่ ๒

๑. เทคนิคการพูดในที่ชุมชน เพื่อการโน้มน้าวใจให้ปฏิบัติ

- การพูดเพื่อโน้มน้าวใจ

- การพูดเร้าใจ

- การพูดปลุกใจ

- การพูดเพื่อให้ผู้ฟังเลิกการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

๒. บุคลิกภาพ และคุณลักษณะของนักพูดจูงใจ

๓. ฝึกปฏิบัติ

๔. ถาม - ตอบ ให้คำแนะนำเพื่อการพัฒนาปรับปรุง

รายนามวัด เจ้าอาวาสและคณะนักวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัด :
ศึกษาเฉพาะกรณี ๖๐ วัด

๑. จัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม : พระปริยัติธรรมและการเผยแผ่
ศาสนธรรม

๑.๑ วัดราชโอรสาราม	เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
เจ้าอาวาส	พระธรรมกิตติวงศ์
คณะผู้วิจัย	ผศ.ศรินทิพย์ สติรศิลป์ ดร.ศิริพร แยมินิล
พระครูโสภิตธรรมรังสี
พระมหาสุวรรณ จันทโร
๑.๒ วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร	เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
เจ้าอาวาส	พระพรหมเวที
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.งามพิศ สัตย์สงวน พระราชปัญญาเมธี
๑.๓ วัดพระนารายณ์มหาราช	อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เจ้าอาวาส	พระธรรมวรนายก
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.คุณ ไทจันทร์ นายเทพพร มังธานี
๑.๔ วัดสามชุก	อำเภอสามชুক จังหวัดสุพรรณบุรี
เจ้าอาวาส	พระครูสุวรรณวิจิตร
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.สุจิตรา อ่อนค้อม และคณะ
๑.๕ วัดศรีโสดา	อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
เจ้าอาวาส	พระราชวิมลเมธี (สังวาลย์ พรหมวงษ์)
คณะผู้วิจัย	ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์ พระครูสมุห์ชัยวัฒน์
๑.๖ วัดแจ้งแสงอรุณ	อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
เจ้าอาวาส	พระราชประสิทธิ์คุณ
คณะผู้วิจัย	นายกฤตกร กล่อมจิต และคณะ
๑.๗ วัดจวงคำ	อำเภองาว จังหวัดลำปาง
เจ้าอาวาส	พระราชปริยัติโยดม (โสภาส โสภาส)
คณะผู้วิจัย	ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์ พระมหาสุนทร สุนทรโร
พระมหาชลอ ชยสิทธิ์

๑.๘ วัดคลองโพธิ์	อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์
เจ้าอาวาส	พระราชปริยัติมุนี
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง
พระมหาตั้ง ปริธมโม พระมหาจำปา วชิรญาโณ
๑.๙ วัดเชตุพน	อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
เจ้าอาวาส	พระวิมลญาณมุนี (สะอาด ขันดีโก)
คณะผู้วิจัย	ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์
พระประสิทธิ์ สิริธนโร นายสายทอง ผลผุยง
๑.๑๐ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
เจ้าอาวาสวัด	พระเทพนันทจารย์
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง
พระครูพิทักษ์เจติยานันท์ นายกฤษณ์ ปาคำ
๑.๑๑ วัดศรีวังศ์	อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
เจ้าอาวาสวัด	พระวิกรมมุนี
คณะผู้วิจัย	นายปริญญา สร้อยทอง
พระปลัดอัครเดช สุรเตโช
พระสมุห์ธีระพงศ์ สุานธมโม
๑.๑๒ วัดพระธรรมกาย	อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
เจ้าอาวาส	พระภวนาวิริยคุณ (รักษาการเจ้าอาวาส)
คณะผู้วิจัย	ผศ.ศรินทิพย์ สติรศิลป์
พระมหาสมพรณ์ ธมฺมิฎฐเมธี
พระมหาสุวิทย์ ธมฺมิฎฐมุนี
๑.๑๓ วัดชูจิตธรรมาราม	อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาส	พระญาณวโรดม
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.วรพล พรหมกนิบุตร
พระกิตติสารมุนี นายยาเชนทร์ ไอยรัตน์
๑.๑๔ วัดสุทธาวารี	อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
เจ้าอาวาส	พระครูสุทธิธรรมธาดา
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.พรสุลี อาชวอำรุง พระมหาวิสุติ ปญญาทีโป
พระครูปลัดนพพันธ์ ชยปาโล

๑.๑๕	วัดหนองกุ้ง เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พระปริยัติวรคุณ นายกฤตกร กล่อมจิต พระครูสิทธิสารโสภณ
๑.๑๖	วัดบึง เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พระราชสีมาภรณ์ รศ.จารุวรรณ ธรรมวัตร พระมหาวันชัย กนตจारी นายไพฑูรย์ คงจันทร์
๑.๑๗	วัดศรีนวล เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พระครูสิริธรรมนิเทศน์ (ช่วงเริ่มโครงการ พระกิตติญาณโสภณ) นายกฤตกร กล่อมจิต พระสมหวัง คุณธมโม พระดมาน สุ่มงคิกโก
๑.๑๘	วัดสร้อยทอง เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร พระราชปริยัติวิธาน ผศ.วิภาดา อังสุมาลิน พระมหานรากร วรเมธี พระมหาเชิดชัย ธมฺมภูจิฐิ
๑.๑๙	วัดหาดใหญ่สีตาราม เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พระมหาสมโภชน์ กิจจสาโร รศ.ดร.สุภัทร ปัญญาทีป พระมหาสัมพันธ์ ปิยธมฺโม นายน้อม ดาดขุนทด
๑.๒๐	วัดราษฎร์บูรณาราม เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร พระครูพิมลธรรมภาณี รศ.ดร.สุภัทร ปัญญาทีป พระมหาเกียรติศักดิ์ ไผ่สวาท พระมหาสุริยา อาจิตปุญโญ
๒.	จัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม : การเผยแพร่ศาสนธรรม	
๒.๑	วัดพระธาตุศรีจอมทอง เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พระราชพรหมจารย์ ดร.พิสิฐย์ โคตรสุโพธิ์ พระครูอาทรสุวรรณโมลี พระมหาปัญญา อริยวิไล

๒.๒	วัดปัญญาบันฑิตาราม เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พระครูปลัดศีลวัฒน์ ดร.ศิริพร แย้มนิล พระมหาประจวบ ธมฺมธีโร พระสุจินตนิเทศ สุภกโร
๒.๓	วัดสุวรรณมงคล เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดตราด พระครูมงคลปัญญากร รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง พระมหาบุญรุ่ง สิริโชติ พระทวิน จิตตสาโร
๒.๔	วัดป่านานาชาติ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอรามราช จังหวัดลพบุรี พระอธิการรัต ปสนโน (ดำรงตำแหน่งขณะทำวิจัย) รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง
๒.๕	วัดนาหลวง เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี พระอธิการบุญทัน อัครธมฺโม นายกฤตกร กล่อมจิต นายสัมพันธ์ อาจอำนวย นายอานน รักการ นางวรรณภา ภูริสวัสด์
๒.๖	วัดโสมนัสวิหาร เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร พระธรรมวิสุทธิภิกขุ ผศ.ดร.ปกรณ์ สิงห์สุริยา พระสิริปัญญาภุมณี
๒.๗	วัดถ้ำสุเมโน เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง พระครูภาวนาสุมนนท์ รศ.ดร.สุภัทร ปัญญาทีป พระจำลอง ดิถขวิโร พระไพศาล ฐิตวิริโย
๒.๘	วัดป่าบ้านค้อ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี พระปัญญาพิศาลเถร รศ.ฉันทนา กล่อมจิต
๒.๙	วัดพระพุทธบาทตากผ้า เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พระครูเวฬุวันพิทักษ์ (เขื่อนคำ อดตสฺนฺโต) ดร.พิสิฐย์ โคตรสุโพธิ์ พระพิรุณ วุฑฒิมมโม
๒.๑๐	วัดเขาพุทธโคดม เจ้าอาวาส	อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี พระครูสาธุกิจจานุรักษ์

คณะผู้วิจัย	ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง พระใบฎีกาเล็ก ญาณวีโร นายพีระพงษ์ สูดประเสริฐ
๓. จัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม : ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	
๓.๑ วัดอนงคาราม	เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร
เจ้าอาวาส	พระราชสุธี
คณะผู้วิจัย	ผศ.วิภาดา อังสุมาลิน ผศ.ดร.ปกรณม์ สิงห์สุริยา พระราชบัญญัติญาณูณี อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
๓.๒ วัดสระเกศ	อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
เจ้าอาวาส	พระครูอนุรักษพัชรรธรรม
คณะผู้วิจัย	นายปริญญา สร้อยทอง พระครูอนุรักษพัชรรธรรม พระเติมใจ สุวานุตโตโร
๓.๓ วัดพระนอนจักรสีห์	อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี
เจ้าอาวาส	พระเมธีปริยัติโยดม
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร พระมหาอุดมเขตต์ สิริคุตโต นายชำนาญ สกุลรัตน์ นางสาวเพชรรัตน์ เกกิงศรี นางสาวสุธิชา ไกยสิทธิ์
๓.๔ วัดกลางสุรินทร	อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
เจ้าอาวาส	พระครูบรรณสารโกวิท
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง พระครูปริยัติกิจอำรุง พระมหาเมธี วชิรเมธี
๔. จัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม : โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด	
๔.๑ วัดพระธาตุหริภุญชัย	อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
เจ้าอาวาส	พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ไพบุลย์ ภูริวิบูล)
คณะผู้วิจัย	ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ นายจำรัส ปรัชญาวิโรจน์
๔.๒ วัดกุฎีดาว	อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
เจ้าอาวาส	พระครูวชิรปัญญาโยค (บุญเรือง รวิวิไล)
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง นายธงชัย สุริโย

๔.๓ วัดกวีศราราม	อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
เจ้าอาวาส	พระครูประสาทสุตกิจ
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร พระวิสุทธิ์ พุทธิศาสตร์
๔.๔ วัดใหม่กรงทอง	อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี
เจ้าอาวาส	พระครูสิริอาภาธร
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง พระครูวิบูลไพธยาภิรัต
๔.๕ วัดเดิม	อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
เจ้าอาวาส	พระไพฑูริญาณ
คณะผู้วิจัย	รศ.จากรุวรรณ ธรรมวัตร พระมหาบุญมี ปวโร นายสมพร สังข์ทองกลาง
๔.๖ วัดควนวิเศษ	อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
เจ้าอาวาส	พระครูพิบูลธรรมสาร
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.สุภัทกร ปัญญาพีป พระจำลอง ดิกขวิโร พระไพศาล ฐิตวิริโย พระอุทิศ วราสโก
๔.๗ วัดสกุณภักษี	อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
เจ้าอาวาส	พระครูสุวรรณวชิรธรรม
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร พระมหาศุภกิจ สิริจันโท
๔.๘ วัดบ้านโป่ง	อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
เจ้าอาวาส	พระพิศาลพัฒนโสภณ
คณะผู้วิจัย	รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร พระพิศาลพัฒนโสภณ
๔.๙ วัดตากฟ้า	อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์
เจ้าอาวาส	พระศรีวิสุทธิเวที
คณะผู้วิจัย	นางสาวกุลชลี จงเจริญ พระศรีวิสุทธิเวที
๔.๑๐ วัดเขาแก้ว	อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์
เจ้าอาวาส	พระครูนิทัศน์ธรรมเวที
คณะผู้วิจัย	นางสาวกุลชลี จงเจริญ พระครูนิทัศน์ธรรมเวที

๔.๑๑	วัดศรีอุโมงค์คำ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พระสุธรรมมุนี นางสาวสมบุญรณ์ พุเต็มวงศ์ นายชยัน ตีบเมืองมา
๔.๑๒	วัดสระเรียง เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เจ้าอธิการประหยัด วุฒิปญโญ ผศ.ประหยัด เกษม พระมหาพุทธนา คลิ่งเกล้า พระโสภณ พรหมเนตร
๔.๑๓	วัดมงคลนิมิตร เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต พระศรีรัฐธรรมคณี ผศ.ปราณี สกกุลพิพัฒน์ นางนวลศรี พงศ์ภัทรวัต นายประสิทธิ์ พรหมมาศ
๔.๑๔	วัดมงคลสามัคคีธัมมโฆทัย เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดระยอง พระอธิการวิทยา จิตตธมฺโม ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง นายพีระพงษ์ สุตประเสริฐ นางวนิดา จันทรพิทักษ์
๔.๑๕	วัดมหาพุทธาราม เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พระศรีธรรมนาถมุนี รศ.ดร.คุณ ไทชนันท์ นายเทพพร มั่งธานี
๔.๑๖	วัดศรีสะเกษ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พระสุนทรธรรมธาดา รศ.ฉันทนา กล่อมจิต นายกฤตกร กล่อมจิต
๕.	จัดการศึกษาประเภทแหล่งการเรียนรู้	
๕.๑	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พระธรรมปัญญาบดี นางสาวรติกา อังกูร พระมหาพิทักษ์ มหิทธิโก
๕.๒	วัดธรรมากิมุข เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด พระวินัยธรเสรี ธมฺมานนฺโท นายสุเมธ การศรีทอง นายพิสิทธิ์ ทรัพย์ยิ่ง

๕.๓	วัดใหญ่ชัยมงคล เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูพิสุทธิบุญสาร ผศ.กริสุดา เทียรทอง ผศ.ดร.สมพร แมลงภู พระครูอาทร บุญวิสุทธิ
๕.๔	วัดเฉลิมพระเกียรติ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี พระธรรมกิตติมุนี นายคำพอง งามภักดิ์ พระมหาวิโรจน์ พรหมสุด พระมหาชาติชาย ไบทัตทิม
๕.๕	วัดจองคำ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระครูอนุสรณ์ชัยสิทธิ์ ผศ.สมพงษ์ บุญเลิศ
๕.๖	วัดศรีโคมคำ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พระธรรมวิมลโมลี นางสาวสมบุญรณ์ พุเต็มวงศ์ พระครูปริยัติกิตติคุณ พระมหาศรีบรรดร ธีรธมฺโม
๕.๗	วัดมรุกขนคร เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอธาดูปทุม จังหวัดนครพนม พระปริยัติธีรคุณ รศ.ดร.คุณ ไทชนันท์ นายเทพพร มั่งธานี
๕.๘	วัดมหาชัย เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พระมหาสังคม จิตติญาโณ ผศ.ดร.จินดา งามสุทธิ พระครูปลัดอุทัยอุทโย
๕.๙	วัดตะโหนด เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง พระครูอุทติกิจจาทร ผศ.ณรงค์ อ้วนอง พระครูสุนทร กิจจานุโยค นายสมคิด ทองสง นายสุจินต์ เพชรสังข์
๕.๑๐	วัดพลับ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พระครูศรีปริยัติวิภูษิต ผศ.สนองชาติ เศรษฐศิริโรตม์ นายศุภวัฒน์ เอ็มโอช นางสาวลำภา หาดอ้าน

รายงานการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม ของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการศึกษาและการเผยแพร่ : กรณีศึกษาวัดปัญญาันทาราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

ที่ปรึกษา

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
พระธรรมวรนายก (โสภาส นินฺรุติเมธี) เจ้าอาวาส
วัดพระนารายณ์มหาราช
พระเทพกวี (มนตรี คณิสสร) ผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง
พระเทพปริยัติเมธี (รุ่งน ธีรปัญญา) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
วัดชลประทานรังสฤษฏ์
พระราชบัญญัติมานูณี (ขิม อิศสรธมโม) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม
ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการสภาการศึกษา
(ถึง ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗)
ดร.อรุณ จันทวานิช เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.นงราม เศรษฐพานิช ที่ปรึกษาด้านนโยบาย
และแผนการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการ
สภาการศึกษา
ดร.สวัสด์ ตีชื่น ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา
นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐาน
การศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

ดร.สุทศศรี วงษ์สมาน

ผู้อำนวยการสำนักนโยบาย
และแผนการศึกษา สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา
ที่ปรึกษาโครงการ

ดร.พิณสุดา สิริธวัชศรี

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางพิศมัย แผงนุเคราะห์
นางรัชนี พึ่งพาณิชกุล
นายสมศักดิ์ จัตตุพรพงษ์

นางสาวประภาพรณ วงศาโรจน์
นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง
นางณิชนมด ดวงมาลย์

บรรณาธิการ

นางพิศมัย แผงนุเคราะห์
นางรัชนี พึ่งพาณิชกุล

นักวิชาการศึกษา สว.
นักวิชาการศึกษา สว.

หน่วยงานรับผิดชอบ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

“ความเปลี่ยนแปลงอย่างที่น่าวิตก คือทุกวันนี้ความคิดความอ่าน
และความประพฤติหลายๆ อย่าง ซึ่งแต่ก่อนถือเป็นความชั่วเป็นความผิด
ได้กลายเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งสังคมยอมรับ และพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สีกะคั่งสะเกือน
จนทำให้เกิดปัญหาและวิถีชีวิตของคนแต่ละคนมีดมนลงไป
ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธ จะต้องร่วมกันแก้ปัญหานี้อย่างจริงจัง
แต่ละท่าน แต่ละฝ่ายต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำสิ่งใดๆ ที่ชั่ว ที่เสื่อมเสีย
ต้องกล้าและบากบั่นที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความดี เป็นความถูกต้อง และเป็นธรรม
เพื่อให้ผลความประพฤติปฏิบัติชอบบังเกิดเพิ่มพูนขึ้น
และคำจูนส่วนรวมไว้มีให้เสื่อมทรุดลง หากให้กลับฟื้นคืนดีขึ้นเป็นลำดับ”

พระบรมราชาโฆวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่สมาคมนักพุทธศาสนา
๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๒